

ISSN 1694 - 7517
№1/2014

**КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ЖОГОРКУ СӨТҮНҮН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК
ПАЛАТАСЫНЫН
ЖАРЧЫСЫ**

II-БӨЛҮК

Жарыя Европа Бирлигинин жана БУУӨПтүн «Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Конституциялык палатасынын ишин колдоо долбоору» жардамы менен ишке ашырат. Долбоорду Европа Бирлиги каржылайт жана БУУӨп ишке ашырат.

Бул жарыяда берилген ойлор БУУнун, БУУӨПнын, алардын программа/проектилеринин же өкмөттөрдүн көз-караштарын кескин түрдө чагылдырууга тийиш эмес. Колдонулган белгилөөлөр кандайдыр бир өлкөнүн, территориянын же аймактын, же алардын чек-араларынын укуктук статусуна тиешелүү көз-караштарды чагылдырбайт.

МАЗМУНУ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН ЧЕЧИМДЕРИ

2014-жылдын 12-февралындагы Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 331-беренесинин 3-пунктчасынын, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жаран Ж. Алиевдин өтүнүчүнүн негизинде козголгон иш боюнча	5
2014-жылдын 19-февралындагы жаран И. Дженалиеванын кайрылуусунун негизинде 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодексинин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөрдүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча	16
2014-жылдын 21-февралындагы жаран В.Н. Остриковдун кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча	26
2014-жылдын 5-мартындагы Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жарандар Б.О. Раяпов жана М.А. Асановдун өтүнүчтөрү боюнча	38
2014-жылдын 19-мартындагы жарандар В.Т. Шаяхметованын жана М.Д. Шаяхметованын кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту жана 384-беренесинин 3-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча	57

2014-жылдын 11-апрелиндеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн берилген сунуштамасына байланыштуу «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацын жана «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

66

2014-жылдын 23-апрелиндеги жарандар И.Ю. Лоунун, Э.И. Турганбаевдин, Р.Х. Багиевдин, К.К. Садыбалдиеванын, В.А. Деркачтын, Д.Т. Султанкуловдун, Ш.К. Джумабекованын, М.Т. Иманкуловдун, А.И. Возжаевдин кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча

76

2014-жылдын 30-апрелиндеги жаран Э.А. Асановдун кайрылуусунун негизинде «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пунктун жана 8-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча

84

2014-жылдын 7-майынын жаран Е.В. Осинцевдин кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча

93

2014-жылдын 14-майынын жаран А.М. Исаевдин кайрылуусунун негизинде «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча

110

2014-жылдын
12- февралы
Бишкек шаары

№ 11-Р

**Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик
кодексинин 331-беренесинин 3-пунктчасынын,
356-беренесинин 3-, 4-пунктчаларынын
конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жаран
Ж. Алиевдин өтүнүчүнүн негизинде козголгон
иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы төмөнкү курамында: төрагалык кылуучу - М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, К.С. Сооронкулова, жыйналыштын катчысы М.Э. Толобалдиевдин,

кайрылуучу тарап - жаран Жолдошбек Алиевдин,

жоопкер тарап - Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизинде өкүлдөрү болгон М.И. Арзиевдин, К.С. Карабекованын,

башка жак – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним катынын негизинде өкүлү болгон Н.Т. Султаналиевдин катышуулары менен,

Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-, 8-, 9-, 10-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 4-, 18-, 19-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин (мындан ары - ЖПК) 331-беренесинин 3-пунктчасынын, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жаран Ж. Алиевдин өтүнүчү себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп, талашылып жаткан ЖПКнын ченемдеринин Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелди.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы К.С. Сооронкулованын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары - Конституциялык палата) 2013-жылдын 11-октябрында жаран Жолдошбек Алиевдин ЖПКнын 331-беренесинин

№ 11-Р

3-пунктчасынын, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчаларынын Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна жана 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп табуу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Берилген материалдардан келип чыккандай, Ж. Алиев Кара-Көл шаарынын мэринин милдетин аткаруучунун 2011-жылдын 25-февралындагы №80-б буйругунун негизинде вице-мэр милдетин аткаруучунун кызматынан бошотулган.

Ж. Алиев аталган буйрук менен макул болбой, Кара-Көл шаардык сотуна кайрылган жана Кара-Көл шаардык сотунун 2011-жылдын 27-апрелиндеги чечими менен Ж. Алиевдин доо арызы толугу менен канааттандырылган. Бул чечим жоопкер Кара-Көл шаарынын мэринин милдетин аткаруучу И.М. Еркеев тарабынан Жалал-Абад областтык сотуна даттанылган. Жалал-Абад областтык сотунун жарандык иштер боюнча соттук коллегиясынын 2011-жылдын 16-июнундагы аныктамасы менен апелляциялык даттануу канааттандыруусуз калтырылган. Жогорку соттун жарандык иштер боюнча соттук коллегиясы 2011-жылдын 9-декабрында жоопкер тараптын даттануусун көзөмөл тартибинде карап, Жалал-Абад областтык сотунун жарандык иштер боюнча соттук коллегиясынын аныктамасы бузулсун, иш кайра апелляциялык тартипте кароо үчүн ошол эле сотко жиберилсин деп токтом кылган. Ишти жаңыдан кароодо, Жалал-Абад областтык сотунун соттук коллегиясынын 2012-жылдын 20-февралындагы аныктамасы менен биринчи инстанциядагы соттун чечими толугу менен алынып салынып, иш боюнча өндүрүш кыскартылган. Ж. Алиев бул аныктамага даттануу менен кайрылганда, Жогорку соттун соттук коллегиясы 2012-жылдын 26-ноябрында экинчи инстанциядагы соттун аныктамасын жокко чыгарып, Ж. Алиевдин Кара-Көл шаарынын мэриясынын 2011-жылдын 25-февралындагы №80-б буйругун жокко чыгаруу жана аны кайра ээлеген кызматына орноштуруу жөнүндө доо арызы канааттандыруусуз калтырылсын жана Ж. Алиевдин көзөмөл тартибиндеги даттануусу канааттандырылбасын деп жаңы чечим кабыл алган.

Жогоруда көрсөтүлгөндөргө таянып, Ж. Алиев ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчалары менен жөнгө салынган апелляциялык жана көзөмөл инстанциядагы соттордун ыйгарым укуктары сот адилеттигинин принциптерин бузуп, соттук коргонуу укугун ишке ашырууга тоскоолдук түзүүдө деген пикирде.

Соттук жыйналышта Ж. Алиев ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчалары Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна жана 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет жана Конституцияга ылайык эмес деп табуу жөнүндөгү өтүнүчүн колдоп, аны канааттандырууну суранды.

№ 11-Р

Жогорку Кеңештин өкүлдөрү кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болбой, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранышты.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп чыгып, жактардын жүйөлөрүн угуп, жыйналышка катышкан башка жактын пикирин угуп, төмөнкү тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Демек, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкү мазмундагы ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчалары эсептелет:

«331-статья. Апелляциялык даттанууну жана талапты караган учурдагы областтык соттун сот коллегиясынын ыйгарым укуктары.

Апелляциялык инстанциядагы сот төмөнкүлөргө укуктуу:

1) биринчи инстанциядагы соттун чечимин толугу менен же анын бир бөлүгүн алып салууга жана иш боюнча өндүрүштү токтотууга, же арызды карабастан калтырууга.

356-статья. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясынын ыйгарым укуктары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясы ишти көзөмөл тартибинде караганда төмөнкүдөй укуктарга ээ:

2) эгерде материалдык укуктун ченемдерин колдонууда каталыкка жол берилсе, биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын жокко чыгарууга же болбосо өзгөртүүгө жана ишти жаңыдан кароого жибербестен жаңы чечим чыгарууга;

3) биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын толугу менен же бөлүгүн жокко чыгарууга жана арызды карабастан калтырууга же иш боюнча өндүрүштү токтотууга.

Жарандык процессуалдык кодекс мыйзамда белгиленген тартипке ылайык, №146 сандуу 1999-жылдын 29-декабрында кабыл алынган, «Эркин-Тоо» газетасында 2000-жылдын 12-январында №2 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Соттук коргонуу укугу адамдын негизги, ажырагыс укуктарына таандык болгондуктан ал Конституция тарабынан таанылуу менен бирге, ар кимге бардык башка укуктары менен эркиндиктерин соттук коргоого кепилдиктери берилген (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту, 40-берененин 1-бөлүгү).

Конституциянын соттук коргонуу укугу тууралуу жоболорунун, Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренесинин, Жаран-

№ 11-Р

дык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 14-беренесинин 1-бөлүгүнүн мазмуну менен маанисинен келип чыккандай, укуктарды таасирдүү, адилеттүүлүктүн таламдарына толугу менен жооп берген түрдө калыбына келтирүүнү камсыз кылуу сот адилеттигинин милдети экендиги күнөмсүз.

Соттук коргонуу укугунун конституциялык мазмунун аныктоо максатында Конституциялык палата айрым чечимдеринде төмөнкү укуктук позицияларды келтирген: соттук коргонуу адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин мамлекет тарабынан коргоонун универсалдуу укуктук каражаты катары эсептелет жана башка конституциялык укуктарга жана эркиндиктерге карата камсыз кылуу функциясын аткарат; соттук коргонуу укугу, мыйзам менен бекитилген уюштуруу-укуктук жана процессуалдык формаларда укуктардын таасирдүү калыбына келишинин кепилдиги болот (Конституциялык палатанын 2013-жылдын 22-ноябрындагы жана 2013-жылдын 27-декабрындагы чечимдери).

3. Соттук коргонуу укугунун таасирдүү кепилдиги болуп, жогору турган сот тарабынан ишти кайра кароо мүмкүнчүлүгү эсептелет. Бул багытта, Конституция, соттук коргонуу укугунун курамдык бөлүгү катары, жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугун максаттуу түрдө бөлүп, эч чектелүүгө тийиш эмес деп белгилейт (20-берененин 5-бөлүгүнүн 3-пункту). Ушул конституциялык көрсөтмөнү ишке ашыруу максатында, ишти кайра каратууга болгон укукту жүзөгө ашыруу укуктук механизм (ар бир сот өндүрүшүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен) камсыздоо үчүн адамдын жана жарандын бузулган укуктарын жана эркиндиктерин коргоо системасынын алкагында, төмөнкү инстанциядагы соттордун актыларын жогору турган сотторго даттануу тартиби Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган.

Сот инстанцияларынын системасын, даттануунун ырааттуулугун жана жол-жоболорун, сот актыларын жогору турган сот тарабынан жокко чыгаруунун же өзгөртүүнүн негиздерин, жогорку инстанциядагы соттордун ыйгарым укуктарын аныктоо менен мыйзам чыгаруучу тиешелүү соттун Кыргыз Республикасынын сот системасындагы ролун жана ордун эске алган. Мындай укуктук жөнгө салуу, Конституциянын 93-беренесинин жоболору менен шартталып, ушул эле берененин 4-бөлүгүндө «соттордун ишин уюштуруу жана алардын тартиби мыйзам менен аныкталат» деген ченемге негизделген.

Бул менен бирге мыйзам чыгаруучу, катачылык менен кабыл алынган сот актыларын кайра кароонун, процессуалдык натыйжалуулуктун талаптарына жана соттук коргонуунун каражаттарын колдонууда үнөмдүүлүккө жооп берген, сот териштирүүнү созуу мүмкүнчүлүгүнө же негизсиз кайрадан башталышына жол бербеген, сот чечимдеринин адилеттүүлүгүн камсыз кылган институционалдык жана процедуралык шарттарын белгилеген.

№ 11-Р

Бул жагдай, сот процессинин катышуучуларынын процесстик укуктары, анын ичинде чечимдерге, өкүмдөргө жана башка соттук актыларга даттануу укугу, ошондой эле аларды жүзөгө ашыруунун тартиби мыйзам менен аныкталат деп, Конституциянын 99-беренесинин 5-бөлүгүндө бекитилген ченемге негизделген.

Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу, жарандык процесстин алкагында, бузулган укуктардын таасирдүү түрдө калыбына келишинин механизмин түзүү максатында, ЖПКда сот актыларын кайра кароо жол-жоболорун караштырган: биринчи инстанциядагы соттордун мыйзамдуу күчүнө кирбеген (апелляциялык тартипте) жана күчүнө кирген (кассациялык тартипте) актыларын кайра кароо боюнча сот өндүрүшү; мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын кайра карап чыгуу боюнча иш жүргүзүү (көзөмөл инстанциясындагы сотто иш жүргүзүү, мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жаңы пайда болгон жагдайлар боюнча кайра кароо).

Ошентип, мыйзам чыгаруучу, ар кимге анын ишин жогору турган сотко кайрылып, кайра каратуу укугун кепилдөө менен, бузулган укуктардын жана эркиндиктердин коргоо системасын жана мындай системадагы ар бир инстанциядагы соттордун ыйгарым укуктарын мыйзамдуу түрдө бекиткен.

Соттун ыйгарым укуктары катары, каралып жаткан иштин укуктук тагдырын аныктоого багытталган анын укуктары жана милдеттери таанылат. Апелляциялык жана көзөмөл инстанциядагы соттордун ыйгарым укуктары конституциялуулугу текшерилип жаткан ЖПКнын 331- жана 356-беренелеринде белгиленген.

4. Кыргыз Республикасынын укуктук системасында көзөмөл иретинде жарандык иштер боюнча сот актыларын кайра кароо институту, соттук коргонуу жана жогорку турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугунун чектелбестигин кепилдеген Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-, 8-пункттары, 40-беренесинин 1-бөлүгү менен мааниси боюнча байланышкан 96-берененин жоболоруна негизделген. Конституциянын 96-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Жогорку сот жарандык, жазык, экономикалык, административдик жана башка иштер боюнча жогорку сот органы болуп саналат жана мыйзамда белгиленген тартипте сот процессине катышуучулардын кайрылуулары боюнча жергиликтүү соттордун соттук актыларын кайра кароону жүзөгө ашырат.

Көзөмөл сот инстанциясынын укуктук табияты мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларындагы катачылыктарды жоюуга багышталган. Мындан тышкары, жарандык-процессуалдык жөнгө салуу системасында көзөмөл сот инстанциясы биринчи, апелляциялык жана кассациялык инстанциядагы соттордун актыларын текшерүү жана катачылыктарын жоюудан башка, мындай актылардын адилеттүүлүгүн жана мыйзамдуулугун камсыздоонун кошумча кепилдиги катары каралат.

№ 11-Р

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, Конституциянын жоболорунун өз ара байланышынан келип чыккан маанисине ылайык, мыйзам чыгаруучу, ЖПКнын 356-беренесинде Жогорку соттун соттук коллегиясынын ишти көзөмөл тартибинде кароодогу ыйгарым укуктарынын толук тизмесин көрсөткөн. Мында, конституциялуулугу талашылып жаткан 356-берененин 3-пунктчасына ылайык, көзөмөл тартибинде сот, эгерде материалдык укуктун ченемдерин колдонууда каталыкка жол берилсе, биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын жокко чыгарууга же болбосо өзгөртүүгө жана ишти жаңыдан кароого жибербестен жаңы чечим чыгарууга укугу бар экендиги аныкталган.

ЖПКнын 354-беренесине ылайык, Жогорку сот ишти көзөмөл тартибинде караган учурда, биринчи, апелляциялык жана кассациялык инстанциядагы соттор караган иштердин материалдары боюнча укуктун ченемдерин даттануунун же талаптын жүйөлөрүнүн чектеринде туура колдонгондугун текшерет.

Көзөмөл тартиптеги сот өндүрүшүнүн өзгөчөлүгү болуп, бул стадияда далилдердин иликтенбестиги жана иштин жагдайларынын аныкталбастыгы саналат. Көзөмөл тартибинде сот, биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын, далилдерди чогултуу же аларды кошумча текшерүү талап кылынбаган учурда, биринчи инстанциядагы сот аркылуу иштин жагдайлары толук жана туура белгиленип, бирок материалдык укуктун ченемдерин колдонууда ката кетирилген учурда гана жокко чыгарууга же болбосо өзгөртүүгө жана ишти жаңыдан кароого жибербестен жаңы чечим чыгарууга укуктуу.

Эгерде сот колдонууга туура келген мыйзамды колдонбой же колдонууга туура келбеген мыйзамды колдонсо, анда материалдык укуктун ченемдери туура эмес колдонулган, ал эми соттун чечими мыйзамдуу эмес деп таанылып, жокко чыгарылууга тийиш.

Бул менен бирге, ЖПКнын 357-беренеси сот актыларын көзөмөл тартипте жокко чыгаруунун жана өзгөртүүнүн негиздери болуп, укук ченемдеринин орчундуу бузулушу же туура эмес колдонулушу, соттук актылардын негизсиздиги эсептелерин белгилейт.

Көзөмөл инстанциядагы сот өзүнүн ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда, сот актыларын жокко чыгаруучу жана өзгөртүүчү негиздер менен болгон өз ара тыгыз байланышын эске алышы зарыл. Мыйзамдуу күчүнө кирген сот актыларын жокко чыгаруудагы жана өзгөртүүдөгү негиздер, сот чечиминин адилеттүүлүгү менен анын туруктуулугунун ортосундагы тең салмактуулукту бузбашы керек. Мындан тышкары, сот актысы формалдуу ой жоруулар боюнча алып коюлушу мүмкүн эмес (ЖПКнын 357-беренесинин 2-бөлүгү).

Демек, көзөмөл иретинде ишти кайра кароо тартиби, мыйзам менен шартталган өзгөчө учурларда гана ишке ашуусу мүмкүн. Ошентип, көзөмөл иретиндеги өндүрүш, укуктун үстөмдүгүн жана мыйзамдын

№ 11-Р

бирдей колдонушун камсыздаган укуктук коргонуунун таасирдүү ыкмасы болуп таанылат жана көзөмөл инстанциядагы соттун ЖПКнын 356-беренесинин 3-пунктчасында белгиленген ыйгарым укугу соттук коргонуу укугун ишке ашыруунун бирден-бир механизми катары каралат. Демек, аталган ыйгарым укук кайрылуучу тарап жактан белгиленген Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна карама-каршы келет деп табууга негиз жок.

5. Конституция менен кепилденген соттук коргонуу укугу, сот ишинде жактардын укуктарын жана милдеттерин аныктоо үчүн, чечилүүгө тийиш болгон бардык маанилүү маселелерди дал биринчи инстанциядагы сотто натыйжалуу жана адилеттүү караштыруу үчүн мамлекет тараптан керектүү шарттарды түзүүнү көздөйт.

Апелляциялык өндүрүш мыйзамдуу күчүнө кирбеген биринчи инстанциядагы соттордун актыларынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүү, биринчи инстанциядагы соттогу өндүрүштүн эрежелери боюнча ишке ашырылган экинчи инстанциядагы соттук өндүрүштү билдирет.

Апелляциялык инстанциядагы сот ишти кароодо, иш боюнча маанилүү болгон жагдайлардын толук аныкталышын жана далилденилишин, ар бир далилге өзүнчө жана далилдердин жыйындысына туура баа берилишин, чечимде келтирилген тыянактардын аныкталган жагдайлар менен далилдерге дал келишин текшерүүгө укуктуу. Мындай ыйгарым укуктар башка жогорку турган сот инстанцияларына салыштырмалуу, апелляциялык инстанцияга гана таандык.

ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы жана 356-беренесинин 4-пунктчасы менен, областтык соттун соттук коллегиясы апелляциялык даттанууну жана талапты караган учурда биринчи инстанциядагы соттун чечимин, ал эми Жогорку соттун соттук коллегиясы ишти көзөмөл тартибинде караганда, биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын толугу менен же бөлүгүн жокко чыгарууга жана арызды карабастан калтырууга же иш боюнча өндүрүштү токтоууга укуктары бар экендиги көрсөтүлгөн.

ЖПКнын 333-беренеси жана 357-беренесинин 3-бөлүгү менен, биринчи инстанциядагы соттун чечими апелляциялык тартипте, биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттук актылар көзөмөл тартипте ЖПКнын 221- жана 223-беренелеринде көрсөтүлгөн негиздер боюнча арызды карабастан калтыруу же иш боюнча өндүрүштү токтоуу менен жокко чыгарылары каралган.

Ошентип, ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы жана 356-беренесинин 4-пунктчасы ЖПКнын 221- жана 223-беренелери менен өз ара байланышта болуп, ишти кароодо апелляциялык жана көзөмөл инстанциядагы сотторго, эгерде мындай чечимди кабыл алууга себеп болгон жагдайлар биринчи инстанциядагы сотто текшерүүнү талап кылышпа-

№ 11-Р

са, арызды карабастан калтырууга же иш боюнча өндүрүштү токтотууга мүмкүнчүлүк берген негиздерди бекиткен.

Жогоруда көрсөтүлгөн ыйгарым укуктар, бардык инстанциядагы соттордон ишти кароодо, апелляциялык, кассациялык жана көзөмөл тартиптериндеги даттанууларда жана талаптарда камтылган жүйөлөрдөн көз каранды болбостон, арызды карабастан калтыруу же иш боюнча өндүрүштү токтотуу үчүн ЖПКнын 221- жана 223-беренелеринде көрсөтүлгөн негиздерди текшерүүнү талап кылат.

ЖПКнын 221- жана 223-беренелеринде көрсөтүлгөн арызды карабастан калтырууга же иш боюнча өндүрүштү токтотууга мүмкүнчүлүк берген негиздер, мыйзам чыгаруучу тараптан, сот өндүрүшүнүн натыйжалуулугун камсыздоо, сот териштирүүнү негизсиз жүргүзүүгө жол бербөө жана негизинен процессуалдык үнөмдүүлүк, материалдык укуктун нормаларын бир түрдүү колдонуу максаттарында аныкталган.

Демек, Конституциянын башка ченемдери менен бирге өз ара байланышта каралуучу Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пунктунун конституциялык-укуктук мааниси, мыйзам чыгаруучу көздөгөн жана бул ченемдерде камтылган максаттарды эске алуу менен, көзөмөл инстанциядагы соттун жана апелляциялык соттун ЖПКнын 331-беренесинин 3-пунктчасы жана 356-беренесинин 4-пунктчасы менен белгиленген ыйгарым укуктары, Конституцияга карама-каршы келишпегендигин билдирет.

6. Конституциянын 101-беренесине ылайык, сот Конституцияга каршы келген ченемдик укуктук актыны колдонууга укуксуз, эгерде ар кандай сот инстанциясында ишти кароодо иштин чечилиши көз каранды болгон мыйзамдын же башка ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу жөнүндө маселе келип чыкса, анда сот Жогорку соттун Конституциялык палатасына суроо-талапты жиберет.

Бул конституциялык жобонун маңызы боюнча ченемдик укуктук акт Конституциянын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктуна ылайык, Конституциялык палатанын чечими менен гана Конституцияга карама-каршы келери аныкталат. Мындан соң Конституцияга каршы келген ченемдик укуктук актыны соттор тараптан колдонууга тыюу салынат. Ал эми, кайрылуучу талашып жаткан ЖПКнын ченемдери Конституциялык палата тараптан Конституцияга карама-каршы келет деп табылган эмес жана ЖПКнын жогоруда көрсөтүлгөн ченемдери боюнча, соттордо алардын конституциялуулугу күмөндүүлүктү жараткан эмес.

Демек, Ж. Алиев тарабынан конституциялуулугу талашылып жаткан ЖПКнын беренелери Конституциянын 101-беренесинин 1-бөлүгүнө карама каршы келет деп таап берүү талабын текшерүүгө негиз жок.

Жогорудагылардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө»

№ 11-Р

конституциялык Мыйзамдын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып Конституциялык палата,

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 331-беренесинин 3-пунктчасы, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчалары Конституцияга карама-каршы келбейт деп табылсын.

2. Чечим акыркы болуп эсептелет жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын атайын сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 331-беренесинин 3-пунктчасынын, 356-беренесинин 3-, 4-пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жаран Ж. Алиевдин өтүнүчүнүн негизинде козголгон иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 12-февралындагы чечимине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

ЖПКнын талашылып жаткан ченемдеринин конституциялуулугу жөнүндө туура тыянакка келүү үчүн, «жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу» жана «соттук актыларын кайра кароо» сыяктуу конституциялык түшүнүктөрдү туура чектөө керек (Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пункту

жана 96-беренесинин 1-бөлүгү). Башкы мыйзам аталган жоболорду атайын айырмалап, аларды ар кандай мазмун менен толтуруп белгилеген.

Азыркы учурдагы укуктук тутумдун чегинде, ар бир адамдын жогору турган сот тарабынан ишти кайра каратуу укугу жөнүндөгү конституциялык ченемди

ишке ашыруу үчүн, мыйзам чыгаруучу апелляциялык инстанцияны караштырган. Апелляциялык сот өндүрүшүнүн маңызы - иштин чыныгы жагдайларын белгилөө, далилдерди кайрадан изилдөө жана баа берүү, ишти маңызы боюнча кайрадан, түздөн-түз, ар тараптан жана толук түрдө кароо менен, мыйзамдуу күчүнө кире элек соттук актынын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн текшерүүдө камтылган. Ошентип, апелляциялык инстанцияга, биринчи инстанциядагы соттой эле, ишти маңызы боюнча чечүү жүгү жүктөлгөн. Бул стадияда сот адилеттиги, ушул сөздүн толук маанисине ылайык жүргүзүлөт, андыктан апелляциялык инстанция ишти маңызы боюнча караган учурда «жаңы чечим» кабыл алуу укугу конституциялуулук жактан эч күмөн туудурбайт.

Бирок мындай ойду көзөмөл инстанция тууралуу айтууга болбойт.

Конституциянын 96-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, Жогорку сот жергиликтүү соттордун соттук актыларын кайра кароону жүзөгө ашырган жогорку сот органы болуп саналат. Ушул конституциялык көрсөтмөнүн мааниси боюнча көзөмөл өндүрүшүнүн өзгөчөлүгү ишти маңызы боюнча териштирүүдө эмес, соттук актыны кайрадан кароодо гана жатат.

Көзөмөл инстанция - мыйзамдуу күчүнө кирген соттук актыларда кетирилген соттук каталарды оңдоого багытталган өзгөчө стадия болуп эсептелинет. Бул доктринанын негизи түздөн-түз сот адилеттигин жүргүзүүдө эмес, соттук актыларда кетирилген каталарды оңдоодо жатат.

Сот адилеттигинин алдында турган маселелер анын баштапкы эрежелери

катары каралган принциптердин негизинде гана чечилиши тийиш. Сот, сот адилеттигин жүргүзүүдө, анын принциптеринин ишке ашуусуна жол берген процессуалдык форманын алкагында аракеттенет. Сот адилеттигин жүргүзүү принциптеринин негизинде, сот ишти маңызы боюнча кароодо иш боюнча далилдерди тикелей түрдө изилдеп чыгууга милдеттүү: жактардын жана үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуу, күбөлөрдүн көрсөтмөлөрү, эксперттердин корутундулары, жазуу жүзүндөгү далилдер менен таанышып, буюм далилдерди карап чыгып, үн жана көргөзмө жазылган жазууларды карап чыгууга тийиш. Ошону менен бирге, сот талашты чечүүгө керектүү болгон маанилүү фактыларды соттук териштирүү учурунда алгачкы булактардан түздөн-түз алууга милдеттүү. Алгачкы булактардагы далилдер менен болгон түздөн-түз байланыш, сот адилеттигин жүргүзүп жаткан соттордун акыркы пикирин түзүүдө толук жана объективдүү таасирди камсыз кылат. Бул сот адилеттигин жүргүзүүсүнүн аксиомасы болгондуктан, иш биринчи инстанциядагы эрежелер менен каралган учурда гана көзөмөл инстанцияда жаңы чечимди кабыл алууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Бирок, колдонуудагы жарандык процессуалдык мыйзамдын өзгөчөлүктөрүнө караганда, иштин чыныгы жагдайлары аныкталбайт жана процессуалдык мааниде ырааттуу жана толук түрдө соттук териштирүүнүн тикелей, оозеки, маалымдуулук, тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук принциптери ишке ашырылбайт. Мындай учурда көзөмөл инстанциядагы сотко жаңы чечим кабыл алуу укугун берүү, бул инстанция-

нын соттук актыларды текшерүү жана соттук каталарды табуу боюнча милдеттерине, ошондой эле сот адилеттигин жүргүзүүнүн жалпы таанылган принциптерине карама-каршы келет.

Ушуну менен бирге, маселени башка тараптан дагы кароо керек.

Соттун чечими бир жагынан процессуалдык документ катары каралса, экинчи жагынан сот адилеттигинин актысы катары каралат.

Соттук чечим, кайсы гана соттук инстанцияда кабыл алынбасын, «мыйзамдуулук» жана «негиздүүлүктүн» талаптарына жооп берүүгө тийиш, антпесе мындай чечим жокко чыгарылат (ЖПКнын 357-беренеси).

«Мыйзамдуулук» соттук актынын юридикалык жагына болгон талап болуп эсептелет, башкача айтканда укуктун материалдык жана процессуалдык ченемдерин сактоо боюнча талап катары каралат.

«Негиздүүлүк» бул иш үчүн мааниге ээ болгон жагдайларды туура аныктоо жана объективдүү баалоо болуп эсептелет.

Иштин чыныгы жагдайларын изилдөөдө жана далилдерди кайра баалоодо көзөмөл инстанцияга коюлган процессуалдык чектөө соттук актыга коюлган

«негиздүүлүк» талабын камсыз кылууга мүмкүнчүлүк бербейт. Бул азыркы көзөмөл сот өндүрүшүнүн юридикалык доктринасынын туура эместиги жөнүндө кабар берет жана жыйынтыгында дүйнөлүк коомчулук менен таанылган адамдын жана жарандын адилеттүү соттук териштирүүгө болгон фундаменталдык укугун бузуу үчүн шарттарды түзөт.

Мындан тышкары, каралып жаткан маселе туура эмес укук колдонуу тарыйбасынын калыптанып жатканынын өзөгү болууда, ошондой эле «өзгөчө» стадия катары Жогорку соттун соттук коллегиялары жүргүзүп жаткан көзөмөл сот өндүрүшүнүн сапатына терс таасир этүүдө.

Жогорудагылардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодексинин 356-беренесинин 3-пунктчасы менен белгиленген Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун соттук коллегиясынын биринчи, апелляциялык же кассациялык инстанциядагы соттун актысын жокко чыгаруу же болбосо өзгөртүү жана ишти жаңыдан кароого жибербестен жаңы чечим чыгаруу укугу, эгерде материалдык укуктун ченемдерин колдонууда каталыкка жол берилсе, Конституцияга ылайыктуу деп табылышы мүмкүн эмес.

Судья

Э.Ж. Осконбаев

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

№ 14-Р

**жаран И. Дженалиеванын кайрылуусунун негизинде
2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз
Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык
кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын
30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын
Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин
2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөрдүн
конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы Н.А. Илиязованын;

кайрылуучу тарап – жаран И. Дженалиеванын;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү А.А. Джорупбекованын;

башка жак – Кыргыз Республикасынын Социалдык фондунун ишеним катынын негизиндеги өкүлдөрү Т.Ф. Ибраимованын жана Жумауулу Уландын катышуусу менен, Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-, 8-, 9-, 10-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-, 18-, 19-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөрдүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык сот жыйналышында карады.

Жаран И. Дженалиеванын кайрылуусу ишти кароого себеп болуп саналат.

Ишти кароого негиз болуп, талашып жатуучу 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөр Конституцияга ылайык келгендиги жөнүндө маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелет.

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 14-Р

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Э.Т. Мамыровдун маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары - Конституциялык палата) 2013-жылдын 23-сентябрында жаран И. Дженалиевадан 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөр конституциялык эмес жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 9-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 39- жана 53-беренелерине карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине өзгөртүү киргизилген, ага ылайык «эмгекке акы төлөөнүн эң төмөнкү өлчөмү» деген сөздөр «эсептик көрсөткүчү» деген сөздөр менен алмаштырылган. 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө «мыйзамда белгиленген эмгекке акы төлөөнүн эң төмөнкү өлчөмү» деген сөздөр «эсептик көрсөткүчү» деген сөздөр менен алмаштырылган.

Берилген материалдар көрсөткөндөй, И. Дженалиеванын күйөсү 1991-жылдын 17-сентябрында кызматтык милдеттерин аткарууда каза тапкан. Ушуга байланыштуу И. Дженалиеванын ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген уулуна келтирилген зыяндын ордун толтуруу дайындалган. Акчалай төлөп берүүнүн өлчөмүн каза болгон күйөсүнүн айлык акысы 1972-жылдын Эмгек мыйзамдар кодексинде белгиленген тартипте каралган эсепке алынган.

И. Дженалиева Жарандык кодекстин 308-беренесине жана Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө өзгөртүү киргизүү менен, өндүрүштүк жаракаттын натыйжасында келтирилген зыяндын ордун толтуруу боюнча дайындалган төлөмдөрдү алган жабырлануучулар ал төлөмдөрдүн өлчөмүн көбөйтүү мүмкүнчүлүгүнөн ажырап калышты деп эсептейт, анткени, эсептешүү көрсөткүчү минималдык айлык акы менен минималдык айлык акынын өлчөмүнөн калдыксыз бөлүнүү менен бекитилген төлөмдөр, компенсациялар, башка төлөмдөр же экономикалык көрсөткүчтөрдүн ортосундагы байланышты алып салуу үчүн багытталган. Ушуга байланыштуу, И. Дженалиеванын пикири боюнча, көптөгөн жылдар бою жабыр тарткан үй-бүлөнү багуучу адамга төлөп берүү өлчөмү көтөрүлө элек, ушунун кесепетинен бул адамдардын кызыкчылыгы корголбой келет.

№ 14-Р

Кайрылуучу тарап, келтирилген зыяндын ордун толтуруу боюнча төлөмдөр социалдык жактан төлөмдөр деп саналбайт жана Жарандык кодекстин 308-беренесинде, Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүнө байланыша албайт деп эсептейт.

Ушуга байланыштуу, И. Дженалиева 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөр конституциялык эмес жана Конституцияга карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө суранат.

2013-жылдын 30-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен арыз берүүчүнүн өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот жыйналышында И. Дженалиева өзүнүн талабын колдоп Жарандык кодекстин 308-беренесине жана Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөрдүн конституциялык эместигин таануу жөнүндө талабын колдоп жана аны канааттандырууну суранды.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү А.А. Джорупбекова кайрылуучу тараптын келтирген далилдери менен макул болгон жок жана көрсөтүлгөн кодекстердин беренелерине киргизилген өзгөртүүлөрдү Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп, жактардын жүйөлөрүн угуп, жыйналышка катышкан башка жактын пикирлерин угуп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп булар саналат:

- төмөнкүдөй мазмундагы Жарандык кодекстин 308-беренеси:

«308-берене. Гражданды күтүүгө төлөнүүчү сумманын көбөйүшү.

Акчалай милдеттенме боюнча гражданды күтүүгө түздөн-түз төлөнүүчү сумма (өмүргө же ден соолукка келтирилген зыяндын ордун толтуруу үчүн, өмүр бою күтүүгө келишим боюнча жана башкалар) эсептик көрсөткүчүн көбөйтүү менен пропорциялуу көбөйтөт».

- төмөнкүдөй мазмундагы Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгү:

«234-берене. Жашоо наркынын өскөндүгүнө жана эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүнүн жогорулагандыгына байланыштуу зыяндын ордун толтуруу суммаларын жогорулатуу.

№ 14-Р

Борбордоштурулган тартипте эсептик көрсөткүчтүн өлчөмүн көбөйтүүдө зыяндын ордун толтуруунун бардык суммалары эмгек акынын эң төмөнкү өлчөмүнүн жогорулагандыгына пропорциялуу көбөйтүлөт»;

Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 1-бөлүгү мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык, 1996-жылдын 8-майында №15 кабыл алынган, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысында 1996-жылдын №6 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы кодекс болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык, 2004-жылдын 4-августунда №106 кабыл алынган, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысында 2006-жылдын №4 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы кодекс болуп саналат.

«Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык, 2008-жылдын 19-мартында №24 кабыл алынган, «Эркин Тоо» газетасында 2008-жылдын 28-мартында №22-санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп саналат.

«Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексине өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык, 2009-жылдын 30-мартында №103 кабыл алынган, «Эркин Тоо» газетасында 2009-жылдын 3-апрелинде №22 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык, Кыргыз Республикасы социалдык мамлекет болуп саналат, социалдык жактан корголбогон жарандардын категорияларына мамлекеттин экономикалык мүмкүнчүлүгүнө жараша камсыз кылат (Конституциянын 1-беренесинин 1-бөлүгү, 9-беренесинин 2-бөлүгү, 53-беренесинин 2-бөлүгү).

Калктын социалдык жактан аялуу катмарын социалдык колдоо көрсөтүү зарылдыгы Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп саналган эл аралык келишимдерде да жарыя кылынган. Өзгөчө, ооруп калган, майып болгон учурларда же андан көз карандысыз болгон жагдайлардан улам жашоого башка каражаттары болбогон учурда камсыз кылуу Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 25-беренесинин жана атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 11-беренесинде каралган.

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 14-Р

Конституциянын жана эл аралык келишимдердин жоболорун өнүктүрүү максатында жарандардын ден соолугуна жаракат кылуу менен же ден соолугуна башка келтирилген зыяндын ордун толтурууга багытталган мыйзам чыгаруу актылары кабыл алынды. Адамдардын ден соолугуна келтирилген зыяндын жана жарандын өлүмү менен учураган чыгымдардын ордун толтуруу тартибин регламенттеген мыйзамдык актылар болуп Жарандык жана Эмгек кодекси, ошондой эле көрсөтүлгөн кодекстердин ченемдик жоболорун ишке ашырууга кабыл алган ченемдик укуктук актылар саналат.

3. Өмүрүнө же ден соолугуна зыян келтирүүгө байланышкан мамилелерди укуктук жөнгө салуунун алкагында, мыйзам чыгаруучу тарабынан Эмгек кодексинин 18-главасы жана Жарандык кодексинин 51-главасы менен жарандын өмүрүнө же ден соолугуна келтирилген зыяндын ордун толтуруунун суммасын аныктоо механизми, анын төлөп берүү тартиби, анын ичинде кайра уюштуруу же зыян келтирүү боюнча жооптуу жумуш берүүчүнүн жоюлган учурлары каралган. Көрсөтүлгөн Эмгек жана Жарандык кодекстеринин главаларында ошондой эле жаранды күтүүгө төлөнүүчү зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүүсү каралган. Атап айтканда, Жарандык кодексинин 308-беренесинде, ага Кыргыз Республикасынын 2008-жылдын 19-мартында кабыл алынган №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен өзгөртүүлөрдү киргизүүгө чейин, түздөн-түз жаранды күтүүгө акча каражаттарынын милдеттенмеси боюнча төлөнүүчү суммасы минималдык айлык акы көбөйгөн сайын көбөйөт деп бекитилген. Ушул сыяктуу маселелер Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүндө чечилген.

Кыргыз Республикасынын 2008-жылдын 19-мартындагы №24 жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Мыйзамдары менен төмөнкүдөй көрсөтүлгөн Жарандык жана Эмгек кодекстеринин беренелерине өзгөртүүлөр киргизилген жана «минималдуу эмгек акыны», «эмгек акынын минималдуу өлчөмү» деген сөздөр, «эсептик көрсөткүчтүн өлчөмү» деген сөздөр менен алмаштырылган.

Аталган өзгөртүүлөрдү мыйзам чыгаруучу 2006-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирген «Эсептешүү көрсөткүчү жөнүндө» мыйзамынын кабыл алынышына байланыштуу киргизген.

Конституциялык палата мыйзам чыгаруучу тарабынан эмгек акынын минималдуу өлчөмү жана төлөмдөр, компенсациялар, башка төлөмдөрдүн ортосундагы байланышты алып салуучу «эсептешүү көрсөткүчү» деген жаңы түшүнүктүн укуктук жөнгө салууга киргизилиши адамдын минималдык керектөөлөрүн камсыз кылган эмгектин минималдык өлчөмүнүн деңгээлине жетүүгө мүмкүндүк берет деп эсептейт.

4. Конституциянын 42-беренесинин 3-бөлүгүнө, 9-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, минималдык эмгек акы төлөө институтунун конституциялык-укуктук табияты жумушчуга ал тарабынан аткарылган эмгек

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 14-Р

милдеттерин сый акы катары кепилдик акча каражатынын минимумун белгилөөнү божомолдойт. «Эсептешүү көрсөткүчү жөнүндө» мыйзамы кабыл алынганга чейин байкоо жүргүзгөндөй, эмгек акынын минималдуу өлчөмүнө андан да кеңири иш-милдеттерди берип койгондук, конституциялык-укуктук жаратылыш институту менен макулдашылган эмес, анын кесепетинен өлчөмдүн өсүшү жасалма кармалып турган.

Негизсиз аз айлык акыдан коргоо 1970-жылдагы №131 «Эң төмөнкү эмгек акыны белгилөө жөнүндө» Эл аралык эмгекти уюмунун Конвенциясы тарабынан каралган, ал Кыргыз Республикасынын 2006-жылы 19-июлдагы №115 Мыйзамы менен ратификацияланган. Бул Конвенцияга ылайык мамлекеттер жалданып иштегендердин бардык топторун камтыган, минималдык айлык акыны белгилөө тутумун киргизүүгө милдеттенишет, андагы жумуш шарты мындай тутумдун киргизилишин максаттуу кыла алат.

Ошентип, минималдык эмгек акы төлөөнүн конституциялык-укуктук табиятынан алып караганда, мыйзам чыгаруучу тарабынан Жарандык кодексин 308-беренесине жана Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүү тартиби менен өзгөртүү киргизүүсүн Конституциянын 9-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 39 жана 53-беренелерине каршы келет деп кароого болбойт.

Ошону менен бирге, зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүү тартибинин жаңы укуктук жөнгө салууга өтүшү Конституциянын 9-беренесинин 2-бөлүгүндө жарыя кылынган социалдык жактан корголбогон жарандардын категориясын колдоо боюнча конституциялык-маанилүү максаттарга каршы келбеши керек. Эсептешүү көрсөткүчүнүн өлчөмү, анын укуктук табиятынан алып караганда, белгисиз бир мезгилге чейин статистикалык болуп кала алат. Ошондуктан, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү социалдык жактан камсыз кылуу тармагында бирдиктүү мамлекеттик саясатты жүргүзүүнү камсыз кылган аткаруу бийлигинин жогорку органы катары, зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүүнүн күчкө ээ механизмдин иштеп чыгышы керек. Тескеринче, Жарандык кодексин 308-беренеси жана Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгү декларативдүү болуп калуу менен, каалаган максатына жете албайт, мына ушул максаттарга жетүү үчүн көрсөтүлгөн беренелер бул кодекстерде каралган.

Жашоонун наркынын жана баалардын өсүү шартында мындай механизмдин жоктугу Конституциянын 9-беренесинин 2-бөлүгүндө каралгандай, мындай төлөм алуучулардын таламдарына жооп бере албайт, жана мамлекет тарабынан социалдык жактан корголбогон жарандардын категориясын толук өлчөмдө камсыз кыла албайт.

Зыяндын ордун толтуруу суммасын индексикациялоону мыйзамдуу жөнгө салуунун зарылдыгы Эмгек кодексинин 234-беренесинин

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 14-Р

1-бөлүгүнөн келип чыгат, анда зыяндын ордун толтуруу суммасы мыйзамда белгиленген тартипте жашоонун наркынын көбөйүшүнө байланышкан индексикацияга таандык. Ошентип, Эмгек кодексинин 234-беренеси зыяндын ордун толтуруунун суммасынын көбөйүшүнүн эки ыкмасын караган. Биринчиси, зыяндын ордун толтуруу суммасы мыйзам тарабынан белгиленген тартипте жашоо наркынын өсүшүнө байланышкан индексикацияга жатканда, экинчиси, эсептешүү көрсөткүчүнүн өлчөмүн көбөйткөн учурда зыяндын ордун толтуруунун суммасы эсептешүү көрсөткүчүнүн өлчөмүн көбөйүшү менен пропорциялуу көбөйөт. Зыяндын ордун толтуруунун суммасын көбөйүшү боюнча экинчи ыкмасы боюнча көз карашын Конституциялык палата жогоруда келтирди.

Жашоо наркынын өсүшүнө байланышкан индексикация «Керектөө товарларына жана кызмат көрсөтүүгө баалардын өзгөрүшүн эске алуу менен калктын кирешелерин жана аманаттарын индекстөө жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык жүргүзүлгөн. Индексациянын объекттерине, анын ичинде көрсөтүлгөн мыйзамына ылайык, зыянды ордун толтуруунун төлөнүүчү суммасы кирет. Бирок мыйзам чыгаруучу 2008-жылдын декабрында көрсөтүлгөн мыйзамды күчүн жоготту деп таанып, бирок бул маселенин жаңы укуктук жөнгө салуусун караган эмес. 2008-жылдын декабрынан тартып зыяндын ордун толтуруу суммасынын индексациясынын жаңы укуктук жөнгө салуунун жоктугунан, жашоонун наркынын көтөрүлүшүнө байланыштуу, Эмгек кодексинин 234-беренесинин 1-бөлүгүндө белгиленген ыкма ошондой эле белгисиз мүнөздө болууда, анткени инфляцияга байланыштуу акча компенсацияларынын өлчөмүн көтөрүүгө жол бербейт. Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жашоонун наркынын көтөрүлүшү менен зыяндын ордун толтуруу суммасынын индексация бөлүгүндө укуктук вакуумду жоюуга багытталган тиешелүү мыйзам долбоорун токтоосуз демилге берүүгө тийиш, бул Эмгек кодексинин 234-беренесин колдонууда укуктук анык эместикти алып салууга жол берет.

5. И. Дженалиева өз далилдерин негиздөө иретинде, зыяндын ордун толтуруу боюнча төлөмдөр социалдык төлөм болуп саналбайт деген пикирин айткан. Мындай тастыктоо жаңылыш болуп саналат, анткени айлык акы иштеген мезгилде гана эмгек укук мамилесинде турган адамдарга гана төлөнүшү мүмкүн. Багуучуну жоготуу менен байлышкан зыяндын ордун толтуруу Жарандык жана Эмгек кодекстерине ылайык, иш жүзүндө каза болгон адамдын орточо айлык акысынын өлчөмүнөн аныкталат. Бирок, өзүнүн укуктук табияты боюнча төлөмдөрдүн өзү, анын жоюлушуна байланыштуу жумуш берүүчүнүн акча каражаттарын капиталдаштыруунун эсебинен өндүрүлсө да, социалдык төлөмдөргө кирет.

Багуучусун жоготуу менен байланышкан зыяндын ордун толтуруу, жабырлануучунун кызыкчылыгын коргоо чарасы катары социалдык ба-

2014-жылдын
19-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 14-Р

гыттуулукка ээ, так ушуга байланыштуу Жарандык жана Эмгек кодекстеринде аны көтөрүү ыкмалары каралган.

Жогоруда баяндалгандын негизинде жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Жарандык кодекстин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөр Конституцияга карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республиканын өкмөтү токтоосуз ушул чечимдин жүйөлөштүрүлгөн бөлүгүнөн чыгуучу тиешелүү мыйзам долбоорлорду иштеп чыгып жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин кароосуна киргизсин.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

5. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын атайын сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Жаран И. Дженалиеванын кайрылуусунун негизинде 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 308-беренесине жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүнө киргизилген өзгөртүүлөрдүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Каралып жаткан бул иштин жыйынтыгы боюнча, Конституциялык палата карама-каршы талкуулар менен толукталган, ал эми корутундулары – мамлекеттик социалдык чөйрөнүн жүрүм-турумуна карата Конституциянын фундаменталдык талаптарына жооп бербеген чечим кабыл алды.

Бир жагынан, Конституциялык палата эсеп көрсөткүчү өзүнүн укуктук жаратылышы боюнча өзгөргүс сан болушу мүмкүн экенин мойнуна алат, ошол эле учурда, жашоонун наркын жогорулатууга байланыштуу зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүү механизмдин укуктук жөнгө салууда бул көрсөткүчтү пайдалануу укуктуу жана Конституцияга каршы келбейт деп тааныйт.

Конституциянын 53-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнө ылайык жарандарга улгайганда, ооруп, же эмгектенүүгө жараксыз болуп калганда, багып-көрөөрүнөн ажыраганда социалдык жактан камсыз кылуу кепилдиги берилет. Мамлекеттин экономикалык мүмкүнчүлүгүнө жараша пенсия, социалдык жардам мыйзамда каралган жашоо-тиричилик минимумунан кем эмес өлчөмдө жашоо деңгээлин камсыз кылат.

Бул, социалдык төлөмдөрдүн суммасы жашоо-тиричилик минимумун өзгөртүүгө жараша мезгил-мезгили менен каралып турушу керек, анын өлчөмү да мыйзам

тарабынан бекитилүүгө тийиш, (бирок, 2009-жылдын 26-майындагы №170 «Кепилденген мамлекеттик минималдык социалдык стандарттар жөнүндө» Мыйзамына ылайык, жашоо-тиричилик минимуму мамлекеттик статистика органдары тарабынан аныкталат.)

Ошону менен, Конституция мамлекеттик социалдык камсыз кылгандыктын маанисин эске алып, социалдык төлөмдөрдү жогорулатууну эсептөө үчүн жалгыз жол берүүчү туунду болуп, кандайдыр бир башка көрсөткүчү эмес, жашоо-тиричилик минимумунун өлчөмү деп белгилейт. Бул учурда, мамлекеттин социалдык төлөмдөрдү жашоо-тиричилик минимумунан аз эмес камсыз кылган мүмкүнчүлүгүнө карабастан, ал, кандай болбогон учурда да, так ушул көрсөткүчтөн түрткү алышы керек, андан кийин болсо, анын деңгээлине жетүүгө аракет кылышы керек. Социалдык камсыз кылууда мамлекеттик саясаттын ушундай ыкманы жана ушундай ырааттуулукту Конституция талап кылат.

Зыяндын ордун толтуруу суммасын көбөйтүү тартибин жөнгө салууда эсеп көрсөткүчүн колдонуунун ылайыксыздыгы «Эсеп көрсөткүчү жөнүндө» мыйзамынын өзүнөн келип чыгат, ал эсеп көрсөткүчүнүн жогорулатуу мүмкүндүгүнө уруксат берилсе да, ага карабай, өзгөчө жашоо наркын жогору-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьясы
Э.Ж.Осконбаевдин
Өзгөчө пикири

латууга байланышканда, аны көбөйтүү үчүн укуктук негиздерди жана механизмди камтыбайт.

Жарандык кодекстин 2008-жылдын 19-мартындагы №24 Мыйзамы менен өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин, 308-беренеси менен акчалай милдеттенме боюнча жарандарды багып-күтүүгө түздөн-түз төлөнүүчү сумма, минималдуу өлчөмүн көбөйтүү менен көбөйөт деп белгиленген. Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгүндөгү да маселе ушул сыяктуу чечилген. «Минималдык айлык акы» түшүнүгүн «эсеп көрсөткүчү» түшүнүккө алмаштыруу менен 2008-жылдын 19-мартындагы №24 жана 2009-жылдын 30-мартындагы №103 мыйзамдар тарабынан жаңы тартип, башкача айтканда социалдык туундуу санын туруктуу санга алмаштыруусу социалдык төлөмдөрдүн көлөмүн жана республикалык бюджетке болгон оордугунун андан аркы өсүүсү токтотууга багытталган.

Натыйжада, багуучуну жоготкондугуна байланыштуу зыяндын ордун толтуруп берүү суммасын жогорулатуу тар-

тибин жөнгө салуучу аталган ченемдер өзүнүн социалдык жаратылышын жана регулятивдүү жөнүмдүлүгүн таптакыр жоготту.

Ошондой эле белгилей кетүү керек, Конституциялык палатанын чечиминде мыйзамдарда зыяндын ордун толтуруу суммасынын жогорулатуунун эки ыкмасы бар экендиги белгиленген, бирок Өкмөткө берилген тапшырмада болгону индексикация киргизүү зарылдыгы гана камтылган. Жашоо-тиричилик минимумунун өлчөмүн жана инфляцияны аныктоо усулу өз алдынча болуп саналат жана көптөгөн факторлорго жараша бири биринен олуттуу айырмаланышы мүмкүн.

Ошентип, багуучуну жоготкондугуна байланыштуу зыяндын ордун толтуруп берүү суммасынын жогорулатуу ыкмалары колдонуудагы редакциясындагы Жарандык кодексинин 308-беренеси, Эмгек кодексинин 234-беренесинин 2-бөлүгү Конституциянын 53-беренесинин жана 9-беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдерине каршы келет.

Судья

Э.Ж. Осконбаев

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
21-февралы
Бишкек шаары

№ 15-Р

**жаран Виталий Николаевич Остриковдун
кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын
Жазык-процесстик кодексинин 259-беренесинин
2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө
иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар – Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында, сот жыйналышынын катчысы М.Э. Толобалдиевдин, кайрылуучу тарап – жаран В.Н. Остриковдун, жоопкер-тарап – ишеним катынын негизиндеги Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү К.Р. Садыковдун, башка жак – Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним катынын негизиндеги өкүлдөрү Л.Ю. Усманованын, А.Ш. Шукурбековдун катышуулары менен, Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-, 8-, 9-, 10-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 4-, 18-, 19-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышта Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого В.Н. Остриковдун өтүнүчү себеп болду. Ишти кароого негиз болуп, талашылып жаткан ЖПКнын ченемдеринин Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелди.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Ж.М. Макешовдун маалыматын угуп, жана берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары - Конституциялык палата) 2013-жылдын 19-ноябрында жаран В.Н. Остриковдун ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн Конституциянын 20-беренесинин 3-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1- жана 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

2014-жылдын
21-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 15-Р

Берилген материалдар көрсөткөндөй, жаран В.Н. Остриков ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү соттолуучунун катышуусуз ишти соттук териштирүүгө мүмкүнчүлүгүн белгилөө менен, Конституция менен кепилденген (40-беренесинин 1-бөлүгү) эч кандай чектөөгө жатпаган адамдын жана жарандын соттук коргоо укугун кемсинтет деп эсептейт (20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

В.Н. Остриковдун пикири боюнча, соттолуучу адамдын катышуусуз ишти соттук териштирүүдө соттолуучунун коргонуу ыкмасын аныктоо мүмкүнчүлүгүнөн ажыратат, жактоочуну тандоо мүмкүнчүлүгүнөн ажыратат, буга жараша коргоо стратегиясын тандоо, юридикалык кеңештерден жана юридикалык жардамдын башка курамдарынан, ошондой эле Конституциянын 40-беренесинин 2- жана 3- бөлүктөрү менен кепилденген өзүн коргоо укугунан ажырайт.

Андан дагы, арыз берүүчү талаш-тартыш болуучу ченем Конституциянын 99-беренесинин 3-бөлүгү менен бекитилген атаандаштык жана тараптардын тең укуктуулук принциптери бузулгандыгын көрсөтүп, өз процесстик укуктарын ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн ажыратуу менен, жазык процессинин тараптарынын атаандаштык принциптерин бузат, анткени андай ченем соттолуучунун катышуусуз эле ишти кароого жол берген деп ишенет.

Аны менен В.Н. Остриков ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү менен жөнгө салынуучу жазык ишти сырттан териштирүүсү Конституциянын 20-беренесинин 3-бөлүгү көрсөткөндөй, адамдын жалпы мааниге ээ болгон конституциялуулук максаттарга ылайык болгон укуктарын жана эркиндиктерин өлчөмсүз чектеген карама-каршы келгендигин белгилейт.

Төмөнкүдөй баяндалган далилдердин негизинде, В.Н. Остриков ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн Конституциянын 20-беренесинин 3-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, ошондой эле 40-беренесинин 1- жана 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келгендигин таанууну өтүнөт.

Сот жыйналышында В. Н. Остриков өзүнүн кайрылуусундагы талаптарды колдоп, аны канааттандырууну сурады.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү К.Р. Садыков, кайрылуучу тараптын далилдери менен макул болбой, жасалган кылмышы үчүн жазык жоопкерчилигин сөзсүз тартуу принциби менен сырттан ишти соттук териштерүү толук үндөшүп жана жазык сот өндүрүшүнүн ишин жалпы принциптерин жана Конституция менен кепилденген соттук коргоо укугу жана квалификациялык юридикалык жардам берүүнү бузбайт дегенди билдирип, ушуга байланыштуу өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну сурады.

Конституциялык палата тараптардын келтирилген жүйөлөрүн талкуулап, иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мый-

№ 15-Р

замынын 19-бересинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, ушул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү каралат:

«259-берене. Соттолуучунун соттук териштирүүгө катышуусу

(2) Соттолуучунун катышуусуз соттук териштирүүгө төмөнкүдөй учурларда жол берилет, эгерде:

1) соттолуучу Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары болгондо жана сотко келүүдөн баш тартканда;

2) соттолуучу экинчи жолу чакырылганда соттук заседаниеге келбей койгондо жана келбеген себеби жөнүндө сотко билдирүү бербегенде».

Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси мыйзамда белгиленген тартипке ылайык №62 сандуу 1999-жылдын 30-июнунда кабыл алынган «Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө» мыйзамы менен 1999-жылдын 30-июнунда №63 санында киргизилген, «Эркин-Тоо» газетасында 1999-жылдын 21-июлунда №59-60-61-62 сандарында жарыяланган жана колдонуудагы кодекс болуп эсептелет.

2. Конституциянын 99-беренесинин 2-бөлүгү, мыйзамда аныкталган учурдан тышкары, жазык же башка иштерди соттордо сырттан териштирүүгө жол берилбейт деп белгилейт. Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык жобонун маанисинен келип чыккандай, жалпы эреже боюнча сот териштирүүсү соттолуучунун милдеттүү катышуусу менен өткөрүлүшү керек, ал коюлган айыптан коргонууна мүмкүндүк алат. Соттук териштирүүгө соттолуучунун катышуусу жазык сот ишинин принциптерин жүргүзүүнү толугу менен камсыз кылат, жана акыйкат сот териштирүүгө жана жазык ишин кыска мөөнөттө кароого зарыл кепилдик болот.

Аны менен бирге, Конституциянын 99-беренесинин 2-бөлүгү мыйзам чыгарууга жазык ишти сырттан кароого тыюу салууну жок кылуу зарылдыгы жөнүндө маселени чечүүгө ыйгарым берген. Каралуучу ченемдин мыйзам чыгаруу өнүгүүсү болуп, кылмыш ишин биринчи инстанциядагы сот тарабынан сырттан кароого жол берүүчү ЖПКнын талаш-тартыш болгон 259-беренесинин 2-бөлүгү болуп саналат, эгерде:

1) соттолуучу Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары болгондо жана сотко келүүдөн баш тартканда;

2) соттолуучу экинчи жолу чакырылганда соттук заседаниеге келбей койгондо жана келбеген себеби жөнүндө сотко билдирүү бербегенде.

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө Эл аралык пакттын (мындан ары – Пакт) 14-беренесинин 3d пунктчасында ар бир соттолуучу кылмыш жасаганда анын катышуусу менен соттолууга укуктуу.

2014-жылдын
21-февралы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 15-Р

Пакттын бул ченеми БУУнун адам укугу боюнча Комитетинин 2007-жылдын 23-августунда №32 ССРР/С/ГС/32 жалпы тартиптеги Эскертүүлөрүндө өз өнүгүүсүн тапты, анда «соттолуучу жок өткөрүлгөн соттук териштирүү айрым бир жагдайларда акыйкат соттун тиешелүү кызыкчылыгында уруксат берилиши мүмкүн, эгер айыпталуучу соттук териштирүү жөнүндө алдын ала билдирүү алган болсо да, алардын катышуусунда соттолуу укугун колдонуудан баш тартса» деп айтылган. БУУнун адам укугу боюнча комитети – ал Пакттын аткарылышын көзөмөл кылып, ага Пакттын жоболорун аткаруу боюнча сунуштарды берүү укугу берилген.

Адам укугу боюнча Комитетинин чечиминде жарандык жана саясий укуктар жөнүндө Эл аралык пакттын 2007-жылдын 27-июлундагы № 1173/2003 билдирүүсүнө карата факультативдик протоколуна ылайык (Али Бенхадждын иши боюнча), «14-беренедө келтирилген кепилдиктер, айыпталуучунун келбей калган себебине карабай, айыпталуучу жок кезде чыгуучу соттук токтомдорун жок кылуучу милдет катары талкууланбашы керек. Чынында, сырттан чыгарылган өкүмдөр айрым жагдайларда (мисалы, анын ишин кароо жөнүндө алдын ала маалымдар болуп калса, жыйналышка катышуудан баш тарткан учурларда) акыйкат соттун кызыкчылыгында алгылыктуу болот». Жогоруда айтылган ишти кароо менен, Комитет соттолуучу жок учурда ишти кароо Пакттын 14-беренесин бузуу болуп саналбайт деген жыйынтыкка келген.

Ошону менен бирге, Конституциянын 99-беренесинин 2-бөлүгү жана анын негизинде кабыл алынган мыйзам жоболору (ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү) соттук териштирүүнү соттолуучунун катышуусуз өткөрүүгө мүмкүндүк берет жана жалпы маанидеги адам укугу тармагындагы эл аралык стандарттар менен жана сот акыйкаттыгын жиберүүгө макулдашат.

3. Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ар кимге анын укуктары менен эркиндигин соттук коргоого кепилдиктер берилет. Ушул конституциялык ченемден жана эл аралык-укуктук актыларды кабардар кылган жоболордон, тагыраак айтканда, адам укугу Жалпы декларациясынын 8- жана 29-беренелеринде ошондой эле Пакттын 2-беренесинде (2-пункт жана 3-пункттун «а» бөлүгү) жана 14-беренесинде (1-пункт) айтылгандай, мамлекет соттук коргоо укугун ишке ашырууга милдеттүү, ал өз кезегинде акыйкат, компетенттүү жана майнаптуу болушу керек.

Соттук коргонууга болгон укук кепилдиктин болушун божомолдойт, толук көлөмдө ишке ашырып, адилеттиктин талаптарына жооп берген акыйкат соттун жардамы менен укугун калыбына келтирүүнү камсыз кыlamak. Бул Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 10-беренесинин Эскертүүсүнөн чыгат, ага ылайык ар бир адам өз укуктары менен милдеттерин аныктоо жана ага коюлган кылмыш күнөөсүнүн

№ 15-Р

негиздүүлүгүн аныктоо үчүн толук теңчилик негизде анын иши ачык жана адилеттүүлүктүн бардык талаптарын сактоо менен көз карандысыз жана адилет сот тарабынан каралышына укуктуу, атап айтканда акыйкаттык сотту териштирүүдө процесстик кепилдиктер берилет.

Ушундай кепилдиктердин бири Конституциянын 99-беренесинин 3-бөлүгүндө сот өндүрүшү тараптардын атаандаштыгынын жана тең укуктуулугунун негизинде жүзөгө ашырылат деп бекитилген, мындан сырткары конституциялык принцип мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей (Конституциянын 16-беренесинин 3-бөлүгү).

Тараптардын атаандаштыгы жана тең укуктуулугу жөнүндө конституциялык жобо, жазык-процесстик мыйзам чыгаруу ченемдерде өнүгүү аркылуу аткарылат. ЖПКнын 18-беренеси билдирет, жазыктык соттук териштирүү айыптоо жана актоо тараптарынын атаандаштыгынын жана тең укуктуулуктун негизинде жүзөгө ашырылат.

Сот процессинде тараптар болуп саналган сот териштирүүнүн карама-каршы процесстик позицияларында болгон тараптары менен катышуучуларына тең укук берүү тең талаш-тартышты жүргүзүүгө мүмкүндүк берет, аларга тең укуктук мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылат жана ага ылайык, соттук териштирүүдө чыныгы атаандаштыкка мүмкүндүк берет.

Сырттан соттук териштирүүнүн жол берилбестиги жөнүндө жалпы эреже (укуктуу тартып алууну сана баганда) сөзсүз түрдө сот өндүрүшүндө тараптардын атаандаштык жана тең укуктуулук принцибин сактоо менен байланышкан, ошондуктан соттолуучунун соттук териштирүүдө катышуусу толук өлчөмдө аны жүзөгө ашырууну камсыз кылат.

Мыйзам чыгаруучу, жазык ишин биринчи инстанциядагы сот тарабынан сырттан кароого соттолуучу Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары болгон учурда, соттолуучу сотко келбей жана өзүнүн келбеген себебин билдирбеген учурда гана уруксат берилет, бул жол-жобонун бөлүштүрүү жалгыз критерийи катары соттолуучунун сот жыйналышына жеке катышуудан баш тарткандагы деп катталат. Ошентип, мыйзам чыгаруучу соттолуучунун соттук териштирүүдө катышуусунун маанилүү экендигин тааныйт.

Жазык иштерде соттолуучунун сот териштирүүсүнө катышуусуна тийиштүү маселелерди жөнгө салуучу жазык-процесстик ченемдер, бардык жазык-процесстик укугуна олуттуу маанилери бар. Аталган ченемдер эң алды менен соттолуучунун анын сот жыйналышка жеке катышуусу аркылуу коргонууга болгон укугун камсыз кылат, аны менен бирге соттогу далилдерди дагы тереңирээк изилденишине жана жазык-процесстик жалпы принциптеринин ишке ашырылышына зарыл шарттарды түзөт.

ЖПКнын 42-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык соттолуучу ишти соттук териштирүүгө катышууга, тараптардын бардык укуктарынан, соңку сөзүн айтуу, соттун аракетине жана чечимине даттануу укугунан пайда-

№ 15-Р

ланууга укуктуу. Ушул беренесинин 4-бөлүгүнүн 1-пункту соттолуучу сотко чакыруу боюнча келүүнү белгилейт. Буга окшогон милдет «биринчи инстанциядагы сотто ишти териштирүү сотко келүүсү милдеттүү болгон соттолуучунун катышуусу менен өтөт» 259-беренесинин 1-бөлүгү менен белгиленген. Демек, ишти соттук териштирүүгө соттолуучунун катышуусу бир эле учурда укугу жана милдети болуп саналат.

ЖПКнын 3-беренесинин 259-бөлүгүнө ылайык соттолуучу соттук териштирүүгө келбеген учурда кийинкиге калтырылат. Соттук териштирүүдө соттолуучунун келүүсүн камсыз кылуу максатында сот айыптоочуну сот жообуна тартылган адамдын келүүсүн милдеттендирүүгө укуктуу. Сот соттолуучунун сотко келбеген учурда айдап келүүгө укуктуу (ЖПКнын 117-беренесинин 1-бөлүгү) ага карата бөгөт коюу чарасын тандоого же аны дагы катуулатууга (102-беренесинин, 1-бөлүгү) укуктуу. Процессуалдык мажбурлоону бул чаралары чыныгы болгон учурларда, соттолуучу сотко келүүдөн качып жүргөндүгү такталган кезде колдонулат. Ушуну менен, кылмыш-процесстик мыйзам толук соттук териштирүүнүн өткөрүү үчүн керек болгон шартты түзүү жана соттолуучунун тиешелүү жүрүм-турумун камсыз кылуу үчүн бардык зарыл болгон чараларды көрөт.

Фактылар тастыкталган учурда сот адилеттигинен качып жүргөн адам соттук териштирүүгө келбесе, сот ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн негизинде сот ишин сырттан кароого укуктуу. Белгилеп кетүү зарыл, ЖПКнын 352-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктунда белгиленген, эгерде иш соттолуучу жок болгондо каралса, ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүндөгү учурларды кошуп албаганда, баары бир өкүм жокко чыгарылат.

Ошентип, арыз берүүчүнүн талашылып жаткан мыйзам жоболору сот өндүрүшүнүн атаандаштык принцибин бузуп, соттолуучунун процесстик укуктарын ишке ашыруу мүмкүндүгүнөн ажыратылып, жана далилдери жараксыз болуп саналат, анткени ЖПК 259-беренесинин 2-бөлүгүндө каралган учурлардын ар биринде, адам сот адилеттигинен өз эркиндигин билдирүү менен качып жатат, аны менен Конституция жана жазык-процесстик мыйзамдары тарабынан ага кепилденип берилген укуктардан, биринчи кезекте, мыйзам тарабынан жеке бекитилген ыкмалар жана каражаттар менен коргонуу укугунан ыктыярдуу баш тартып жатат (ЖПКнын 20-беренесинин 1-бөлүгү).

4. Соттук териштирүүнү сырттан кароосу атаандаштык принцибин алып салбайт, анткени келбей калган соттолуучунун кызыкчылыгында сот жыйналышына ал тарабынан чакырылган жактоочу катышат. Жактоочу дагы соттолуучунун, алардын мыйзамдуу өкүлдөрү тарабынан тапшырмасы же макулдугу боюнча, ошондой эле башка адамдар тарабынан чакырууга мүмкүн (ЖПКнын 45-беренесинин 1-бөлүгү). Соттук териштирүүдө жактоочунун катышуусуна соттолуучунун укугу сот тарабынан камсыз кылынат (ЖПКнын 45-беренесинин 2-бөлүгү).

№ 15-Р

Мындай учурларда жактоочу тарапты жактоочу көрсөтөт, бул соттолуучунун укуктарын жана таламдарын коргоочу жана ага юридикалык жардам көрсөтүүчү адам. Соттук териштирүүдө адвокат жактоочу катарында катышат. Мындан улам, соттолуучунун жакын туугандарына, ошондой эле мыйзамдуу өкүлдөрүнө да сотто жактоочу катары катышууга жол берилиши мүмкүн (ЖПКнын 44-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрү).

Соттук териштирүүдө жактоочунун катышуусу ар бирине конституциялык жобонун ишке ашыруудагы кепилдиктин бири болгон квалификациялык юридикалык жардам берүүнү (Конституциянын 40-беренесинин 3-бөлүгү) жана тараптардын атаандаштыктын жана тең укуктуулуктун негизинде сот адилеттик принциптерин жүзөгө ашырууну көрсөтөт (Конституциянын 99-беренесинин 3-бөлүгү, ЖПКнын 48-беренесинин 1-бөлүгү).

Соттук териштирүүдө жактоочунун иши, соттолуучуга укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоосуна камсыз кылууну, иштин жагдайын толук жана объективдүү изилдөөгө жардам берүүнү, чындыкты орнотууну көздөйт. Бул максатта жактоочу шектүүнүн, айыпкердин соттолуучунун жоопкерчилигин жеңилдетүүчү далилдерди табуу жана сунуш кылуу максатында мыйзамда көрсөтүлгөн бардык коргоо каражаттарын жана ыкмаларын пайдаланууга жана аларга зарыл болгон юридикалык жардамды көрсөтүүгө тийиш (ЖПКнын 48-беренесинин 2-бөлүгү).

Эгерде соттолуучу жактоочудан баш тартуунун натыйжасында жактоочу соттук жыйналышка келбеген учурда, (ЖПКнын 47-беренесинин 1-бөлүгү) же болбосо тандалган жактоочу катышууга мүмкүн болсо, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык сот башка жактоочуну дайындоого укуктуу (ЖПКнын 45-беренесинин 4-бөлүгү). Жактоочу алмаштырганда, ЖПКнын 260-беренесинин 3-бөлүгү менен берилген тартипте, соттук териштирүүгө катышууга материалдар менен таанышып даярданып жана ага убакыт жетиштүү экендигин тактоо зарыл.

Ошону менен, жазык-процесстик мыйзам тараптардын атаандаштыгын жана тең укуктуулугун принцибин камсыз кылууга жана сырттан соттук териштирүүдө соттолуучуну мыйзамсыз жана негизделбеген айыптоолордон соттук коргоого кепилденген укуктарды ишке ашырууга багытталган бардык зарыл ченемдерди камтыйт.

Соттук коргоого болгон укук кепилдиги соттолуучуга бир гана соттук жыйналышка катышууга мүмкүндүк бербестен, өз коргоосун өзү же сот тарабынан дайындалган жактоочу жүргүзүүсүн тапшырууга мүмкүндүк берет.

Конституциялуулугу талашылып жаткан 259-беренесинин 2-бөлүгү соттолуучунун жактоочусу тарабынан процесстик милдеттерин аткарууга жана ага берилген укуктарды аткарууга тоскоолдук жаратпайт, аны менен соттолуучу үчүн сот коргоосуна болгон конституциялык укукту ишке ашырууга кандайдыр бир чектөөлөрдү камтыбайт.

№ 15-Р

Жалпысынан, соттолуучу жок учурда териштирүүнүн процесстик милдети, мамлекеттин кылмыштан жабыркаланган жактардын укуктарын жана мыйзамдык кызыкчылыктарын коргоону, аларга адилет сотко жеткиликтүүлүгүн жана жасалган кылмыштан келтирилген зыянды компенсациялоону камсыз кылат. Ага ылайык, ишти соттук териштирүүгө сырттан кароо соттон качып жүргөн же билип туруп, жазык ишин кароого катышуу милдетинен атайылап качып жаткан адам үчүн жазык жоопкерчилигин сөзсүз тартуу принцибин ишке ашыруу ыкмасы болуп саналат.

Конституциялык палата, Конституциянын 20-беренесинин 3-бөлүгү, ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүнө каршы келет деген В.Н. Остриковдун далилдери жетиштүү эмес, анткени соттолуучунун катышуусуз жазык ишинин өткөрүлгөн соттук териштирүү тартиби анын конституциялык укугун жана эркиндигин чектөө катары каралышы мүмкүн эмес. Сот адилеттүүлүктөн атайылап келүүдөн качкан соттолуучунун талапка ылайык эмес жүрүм-туруму кылмыштан жабырлануучу адамдардын укугун ишке ашырууга жана сот өндүрүшүнүн максаттарына жана милдеттерине жетүү үчүн тоскоол болбошу керек.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 259-беренесинин 2-бөлүгү Конституциянын 20-беренесинин 3-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн чечим милдеттүү жана алар тарабынан аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыя лансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Жаран Виталий Николаевич Остриковдун кайрылуусунун негизинде Жазык-процесстик кодексинин 259-беренесинин 2-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Конституциялык палата, ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүн конституциялуу деп таануу менен, керектүү даражада жана ченем талаш-тартыш болгондуктан соттогу жазык иштерин сырттан териштирүү уруксат берилген деңгээлге тиешелүү маани берилген эместиктен бул ченемдин Конституциянын 99-беренесинин 2-бөлүгү менен шарттуу ылайык келгендиктен чыккан.

Жазык сот өндүрүшү өзүнүн башкы багыты боюнча жеке инсанды мыйзамсыз жана негизделбеген айыптоолордон жана соттоолордон коргоону да, кылмыштардан жана адамдардын жана уюмдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоону да камтыйт. Ошондуктан, мыйзам чыгаруучу жазык иштерин сырттан кароо жол-жобосуна уруксат берүү менен, мамлекеттик, коомдук кызыкчылыктардын акылга сыярлык айкалышуусун, ошондой эле жазык процесине катышкан адамдардын, биринчи кезекте соттолгондор менен жабырлангандардын мыйзамдуу кызыкчылыктарын тең салмакта болушун эске алууга милдеттүү. Бул Конституция тарабынан бекитилген, жазык же башка иштерди соттордо сырттан териштирүүгө салынган жалпы тыюуну талап кылат (99-беренесинин 2-бөлүгү).

Соттук териштирүүдө соттолуучунун жоктугу жазык сот өндүрүшүнүн негиз салуучу принциптери үчүн олуттуу тоскоолдуктарды жаратаарын унутууга болбойт. Атап айтканда, калыс сот териштирүүсүнүн принциптерин сактоо кыйынга турат, анткени сот соттолуу-

чунун далилдерин жана көрсөтмөлөрүн угууга мүмкүнчүлүгү жок. Тараптардын атаандаштыгынын жана тең укуктуулугунун принцибин толук өлчөмдө сактоого, ошондой эле соттолуучунун өзүн жактоо ыкмасын өзү тандоо укугунун мүмкүн эместиги айкын.

Бул факторлор, сотто сырттан териштирүү өзгөчө себептер менен гана акталышы мүмкүн жана жазык-процесстик ченемдер менен деталдуу регламенттелет, аларды ишке ашыруу сырттан соттук териштирүүнүн мыйзамдуулугун жана негизделишин камсыз кылат.

Аны менен бирге, тилекке каршы, ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү так ченемдик жазма буйруктардын жоктугу менен мүнөздөлөт, ага конституциялык уруксат талап кылган артыкчылык тиешелүү болмок.

«259-статья. Соттолуучунун соттук териштирүүгө катышуусу

(2) Соттолуучунун катышуусуз соттук териштирүүгө төмөнкүдөй учурларда жол берилет, эгерде:

1) соттолуучу Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары болгондо жана сотко келүүдөн баш тартканда;

2) соттолуучу экинчи жолу чакырылганда соттук заседаниеге келбей койгондо жана келбеген себеби жөнүндө сотко билдирүү бербегенде».

Биринчи пункттун күчү менен сырттан сот териштирүүсү үчүн негиздердин жетишсиздиги айкын, анткени кырдаалдын аргасыздыгы жана мамлекет та-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьясы
Э.Ж. Осмонбаевдин
Өзгөчө пикири

рабынан кабыл алынган чаралардын толук мүнөзү ачылган (мисалы, сотко соттолуучуну алып барууга анын башка мамлекеттин аймагынан экстрадициялоо мүмкүн эместигинен улам). Башкача айтканда, өзгөчөлүк касиетинин жоктугу жана бул ченемдин жетишсиз укуктук жөнгө салуусу ачык көрүнүп турат.

2-пункту алсак, бул жерде жазык сот өндүрүшүнүн принциптеринин бардыгы бири да калбай тебеленген жана буга окшогон сырттан сот териштирүүсүнүн чеги эч нерсе менен акталган эмес.

Сотко себебин кабарлабай туруп, соттолуучунун келишин камсыз кылган мыйзамдуу милдети бар кезде, айыптоочу тарабынан кайра келбөө Конституциянын позициясынан жол берилген сырттан соттук териштирүүсүн жалпы тыюу салуудан алуу катары бааланышы эч кандай мүмкүн эмес.

Жогору баяндалгандан улам, мыйзам чыгаруучунун көңүлүн бул көйгөйгө тутумдуу ыкма жолун колдонуунун жана ЖПКга тиешелүү түзөтүүлөрдү киргизүү зарылдыгына бурууну абдан маанилүү деп эсептейм, алар жазык иштери боюнча сырттан болуучу сотко чейинки жана соттук өндүрүшкө тиешелүү укуктук жөнгө салууну камсыз кылмак.

1. Мыйзам чыгаруу техникасынын талаптарына ылайык, ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгүндө колдонулган түшүнүктөрдү Конституциянын 99-беренесинин 2-бөлүгү менен атоо бирдейликке келтирүү керек. Башкача айтканда, «сырттан териштирүү» атоосу Конституцияда да, ЖПКда да мыйзам чыгаруу аныктамасы катары бирдей колдонулушу керек, мында сотто жазык ишин сырттан териштирүү – бирин-

чи жана апелляциялык инстанциядагы соттор тарабынан соттолуучу келбеген учурда маңызы боюнча жазык ишин кароо болуп саналат.

2. Мыйзам чыгаруучу жок болгон соттолуучунун түшүнүгүн дагы деталдуу аныктамасын белгилөө зарыл, анда Россия Федерациясынын ЖПК мисалында төмөнкүдөй жөнгө салынган: «Жок болгон соттолуучу деп, Россия Федерациясынын чектеринен тышкары жүргөн жана сотко келүүдөн качып жүргөн адам саналат. Анын жашаган жери белгилүү болсо да, сотко алып келүүнү аткарууга мүмкүн эмес» (РФ ЖПК 247-ст.5-б.).

Соттолуучуну жок деп таануунун экинчи негизи: адам Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары жүрөт, сотко келүүдөн качат жана жүргөн өлкөсү белгисиз болсо саналат.

Башка негиздердин болушу мамлекеттин өз статусунун укуктук маңызын камсыз кылуудагы алсыздыгы гана болуп саналат, априориге Конституция жол бербейт.

3. ЖПК соттолуучунун боло турган сот териштирүүсү жөнүндө анын кабардар болуусун тастыктаган документалдык далилдерди талап кылуу жана соттолуучуну тиешелүү деңгээлде билдирүү зарылдыгын бекиткен ченемдерди камтыбагандыгы да абдан маанилүү. Адамды сотко чакыруу процессин жөнгө салуучу мыйзамдын шарттуу талаптары, соттолуучу соттун өтө турган күнүн жана ордун биле тургандыгын айта албайт, демек, ал буга ылайык сотко келүүдөн атайылап качып жүрөт дегенди билдирбейт. Демек, айыптоо тарабынан ишенимдүү далилдер келтирилиши керек: 1) аймагында жүргөн мамлекет

тарабынан соттолуучуну экстрадициялоодон баш тартуу; 2) анын Кыргыз Республикасынын чектеринен тышкары жүрүшүнө байланыштуу соттолуучунун сот жыйыналышына жеке катышуусун камсыз кылуусун жана кабарлоо кылуу иш жүзүндө мүмкүнчүлүктүн жоктугу жана анын жүргөн мамлекетинин белгисиздиги. Мында сот, соттолуучунун катышуусуна объективдүү мүнөздөгү себептер тоскоол болуп жатпагандыгын текшериши керек (мисалы, анын өмүрүнө же ден соолугуна келтирүүчү коркунуч). Бул маселелер сот тарабынан сырттан териштирүү чечимин кабыл алганга чейин даярдык бөлүгүндө такталышы керек.

Кадимкидей кабарлоо тартибин сактоо жөнүндө талаптар менен бирге соттун милдети болуп расмий ЖМКларга түшүндүрүү менен соттолуучуну сот чакырууга жана эгерде ал келбесе, анда иш сырттан каралат деген жарыялоо менен ЖПКга бекитүү максатка ылайык болот. Мында, ЖПК ченемди камтышы керек, ага ылайык судья тарабынан сот жыйналышын дайындаганы жөнүндө токтом чыгарган күндөн тартып 30 күндөн эрте эмес жана 45 күндөн кеч эмес сырттан сот териштирүү башталышы керек. Башкача айтканда, соттолуучуга өзүнүн жасаган иши тууралуу ойлонууга жетишээрлик убакыт берилиши керек.

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, жазык сот өндүрүшү соттолуучунун да, жабырлануучу тараптын да кызыкчылыгын тең даражада камсыз кылууга багытталган. Мындан алып караганда, ошондой эле жазык иштерин кароонун акылга сыярлык мөөнөтүн сактоо максатында, жабырлануучу тарап соттолуучу жок учурда сот териштирүүсүн жүргүзүү

жөнүндө сотко өтүнүч менен кайрылышы керек. Андан сырткары, ушундай эле укукка соттолуучунун келүүсүн камсыз кылуучу жана бул үчүн бардык мыйзамдуу ыкмаларды колдонгон адам катары прокурор да ээ болууга тийиш. Мында, тарап жазык ишин сырттан кароо үчүн учурдун өзгөчөлүгүн негиздеп бериши керек. Алдын ала угуу стадиясында аталган дайындар болгон учурда гана, сот ишти сырттан кароо тартибинде кароо мүмкүндүгү жөнүндө маселени чечиши мүмкүн. Жазык-процесстик кодекстин бул кенемтеси мыйзамдуу түрдө толтурулушу керек.

4. Конституциялык палатанын чечиминде аталган, жазык ишинин сотто сырттан териштирүү жаатындагы эл аралык стандарттар талапка ылайык эмес кабарланган, жана ушунун кесепетинен сотко келүүдөн качпаган адамдарга, аларга карата сырттан кароого жаңылыш уруксат берилген ишти кайрадан сот териштирүүсүн жүргүзүү укугу берилиши керектигин талап кылат.

Бул өңүттө сырттан чечимди токтомо кылган биринчи инстанциядагы сотко, соттолуучунун катышуусуз каралган иш боюнча сот териштирүүсүн кайра баштоо жөнүндө маселени чечүү ыйгарымы берилсе, максатка ылайык болот.

5. Конституциялык палатанын жыйналышында өзүнүн чыгып сүйлөгөн сөзүндө В.Н. Остриков (кайрылуучу тарап) прокурордук тергөө практикасындагы колдонулуп жаткан айыптоону сырттан коюу жөнүндө маанилүү маселе көтөргөн. Конституциялык палата мыйзамдын талаптарына ылайык, ченемдик укуктук актынын конституциялуулугуна күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана чечим чыгарган. Аны менен бирге, на-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьясы
Э.Ж. Осмонбаевдин
Өзгөчө пикири

зар салууга зарыл, ЖПК сырттан күнөө коюуга жол бербейт (ЖПКнын 221-беренеси). Бул кенемте да токтоосуз толтурулууга муктаж. Мындан сырткары, ЖПК жазык жоопкерчилигине тартыла турган адамдын жеке катышуусун камсыз кылууга мүмкүн болбогон учурда ишти соттук кароонун бүт тартибин жөнгө салган ченемдер тутумун камтышы керек.

6. Бардык эле ишти сырттан кароо сот өкүмү менен аяктабашы керек. Сот жыйналышында, соттолуучу жок болгондо чечүүгө мүмкүн болбогон маселелер келип чыгышы мүмкүн, ал мыйзамдуу жана негиздүү чечимди чыгарууга тоскоолдук жаратат. Бул учурда, сот өз демилгеси, прокурордун же жактоочунун өтүнүчү боюнча ишти кароону токтотуу

мүмкүндүгүнө ээ болушу керек. Ал эми соттолуучу табылган учурда – ишти кадимкидей тартипте кароого тийиш.

Ошентип, жазык ишин сырттан кароо жөнүндө ар бир учур анын өзгөчөлүк предметине негизделиши керек. Өзгөчө бул азыр, сот практикасында соттордун укуктук мамлекеттин кызыкчылыгына зыян алып келүүчү коомдук же саясий резонанс жаратуучу жазык иштерин сырттан кароо тенденциясы күч алган кезде абдан маанилүү.

Ошондуктан, мыйзам чыгаруучунун олуттуу жана кылдат кийлигишүүсүз, колдонуудагы редакциядагы ЖПКнын 259-беренесинин 2-бөлүгү принципалдык мүнөздү алып жүрүүчү Конституциянын жоболоруна ылайык келебейт.

Судья

Э.Ж. Осмонбаев

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

№ 18-Р

**Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын
судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык
Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн
конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жарандар
Болот Овматович Раяпов жана Муратбек Аланович
Асановдун өтүнүчтөрү боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар – Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осконбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы М.Э. Толобалдиевдин, кайрылуучу тараптар – Болот Овматович Раяпов, Мурат Аланович Асанов жана ишеним каттын негизинде аракеттенген М.А. Асановдун өкүлү Марат Асанбекович Асыранкулов,

жоопкер тарап: ишеним каттын негизинде аракеттенген Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү Мирбек Исамаатович Арзиевдин катышуулары менен, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 18-беренесинин 1-бөлүгүн, 24-беренесин жетекчиликке алып, ачык соттук жыйналышта Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун аныктоо боюнча суроо-талаптарынын негизинде козголгон, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясынын 2014-жылдын 21-февралында кабыл алган аныктамасы менен бир конституциялык өндүрүшкө бириктирилген конституциялык өндүрүштөгү иш каралды.

Ушул ишти кароонун себеби болуп Болот Овматович Раяпов жана Муратбек Аланович Асановдун өтүнүчтөрү эсептелинет.

Өтүнүчтөрдү кароонун негизи «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелет.

Судья-баяндамачы Ч.О. Осмонованын баяндамасын жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары - Конституциялык палата) 2013-жылдын 20-августунда жаран Б.О. Раяповдун «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык эмес деп табуу жөнүндө өтүнүч келип түшкөн.

Өтүнүчтү негиздөө ирээтинде төмөнкү жүйөлөр келтирилген.

2009-жылдын 12-ноябрында, Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши (мындан ары - Судьялар кеңеши) «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 29-беренесинин 1-бөлүгүнө, 28-беренесинин 2-бөлүгүнө, 26-беренесинин 2-бөлүгүнүн 8-пунктуна ылайык жеке жактардын даттануусунун негизинде козголгон тартип өндүрүштү кароонун натыйжасы боюнча, Судьялар кеңеши Талас областтык сотунун төрагасынын орун басары Б.О. Раяповго ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү тартиптик жаза чарасын колдонуу чечим кабыл алган.

Кыргыз Республикасынын Президенти Судьялар кеңешинин сунушу боюнча, 2010-жылдын 10-февралындагы №41 Б.О. Раяповду ээлеген жергиликтүү сотунун судьясы деген кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү Жарлыгына кол койгон.

2012-жылдын 6-июлунда «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 15-беренесинин 9-бөлүгүнүнүн 2-пунктундагы белгиленген кынтыксыз эмес жүрүм-турумуна байланыштуу Кыргыз Республикасынын судьялык кызмат ордуна мурда бошотулган адамдар Жогорку сотко судья боло алышпайт деген ченемине ылайык, Судьяларды тандоо боюнча кеңеш Б.О. Раяповду Жогорку соттун судья кызматына конкурстук тандоого катышууга киргизилбестиги жөнүндө чечим чыгарган.

Арыз берүүчүнүн пикири боюнча, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын талаш болуп жаткан ченеми Конституцияда каралган соттук коргонуу укугун ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарып, ушуну менен соттук коргонуу укугуна эч кандай чектөө коюлууга тийиш эмес деген конституциялык жобосун бузат (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

Кайрылуучу тарап «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын талашылып жаткан ченеми ошондой эле адам укуктары жана эркиндиктери ажырагыс, ал ар бир адамга төрөлгөндөн эле таандык (Конституциянын 16-беренесинин 1-бөлүгү), Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде, өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктары менен эркин-

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

диктерин урматтайт жана камсыз кылат (Конституциянын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн биринчи абзацы), Кыргыз Республикасында мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей (Конституциянын 16-беренесинин 3-бөлүгү) деген ченемдерине ылайык келбейт жана адамдын, жарандын укуктарын, эркиндиктерин чектеген мыйзамдык актыларды кабыл алуу конституциялык тыюуга карама-каршы келет деп эсептейт.

Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2013-жылдын 9-сентябрындагы аныктамасы менен арыз берүүчүнүн өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

2014-жылдын 13-январында Конституциялык палатанын өндүрүшүнө жаран М.А. Асановдун кайрылуусу келип түшкөн. Кайрылууда М.А. Асанов, ал Кыргыз Республикасынын Аскер сотунун судьясынын ыйгарым укуктарын аткарып жаткан, Кыргыз Республикасынын жергиликтүү сотунун судья кызматынан Кыргыз Республикасынын Президентинин 2013-жылдын 6-ноябрындагы №214 Жарлыгы менен мөөнөтүнөн мурда бошотулгандыгын билдирет. Мындай Жарлыкты кабыл алууга, М.А. Асановдун Бишкек шаарынын Свердлов районунун соту менен эки жолу соттолгондугу тууралуу бурмаланган өкүмдөрдүн көчүрмөлөрүнүн негизинде Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин 2013-жылдын 31-октябрында кабыл алган чечими себеп болгон. М.А. Асанов кайрылуусунда, Кыргыз Республикасынын судья кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечимге даттанууга тыюу салган Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү Конституцияга ылайык келбейт деген пикирин көрсөткөн. Себеби, Конституциянын 20-беренесинин 1-бөлүгү менен Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек, ал эми 40-беренесинин 2-бөлүгү менен ар ким өз укугун жана эркиндигин мыйзам менен тыюу салынбаган бардык ыкмалар менен коргоого укуктуу деп белгиленген. Ошондой эле Конституциянын 6-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрү менен Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана түздөн-түз колдонулары, Конституциянын негизинде конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар кабыл алынары аныкталган, ошондуктан «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүн Конституциянын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 40-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келет деп табууну сурайт.

Көрсөтүлгөн суроо-талаптардын бир түрдүүлүгүн эске алып, Конституциялык палатанын судьясы Ч.О. Осмонованын 2014-жылдын 21-февралында, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 30-беренесине ылай-

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

ык чыгарган аныктамасы менен жогоруда көрсөтүлгөн суроо-талаптар боюнча козголгон өндүрүштөрү бир конституциялык өндүрүшкө бириктирилген.

Арыз берүүчүлөр Б.О. Раяпов, М.А. Асанов жана анын өкүлү М.А. Асыранкулов сот жыйналышында өздөрүнүн кайрылууларын колдошуп, аларды канааттандырууну өтүнүшөт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү М.И. Арзиев «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү Конституцияга карама-каршы келет дегенге толугу менен макул эместигин билдирди.

Конституциялык палата тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, иштин материалдарын изилдеп, төмөнкү тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, ушул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкү мазмундагы «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү каралат: «Кыргыз Республикасынын судьясын ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулсун деген чечим даттанылууга жатпайт».

Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамы мыйзамдарда бекитилген тартипке ылайык кабыл алынган, 2008-жылдын 15-июлундагы № 51 «Эркин Тоо» газетасында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп эсептелет.

2. Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана ал Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат (6-берененин 1-бөлүгү).

Конституция, укуктук мамлекет принцибин ишке ашыруу менен, ар кимге анын Конституцияда, мыйзамдарда, Кыргыз Республикасы катышуучу болуп саналган эл аралык келишимдерде, эл аралык укуктун жалпыга таанылган принциптеринде жана ченемдеринде каралган укуктары менен эркиндигин соттук коргоо укугун кепилдейт (40-берененин 1-бөлүгү). Ушул Конституцияда белгиленген соттук коргонуу укугу эч чектелүүгө тийиш эмес (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

Конституцияда көрсөтүлгөн соттук коргонуу укугу, ар бир адам конституциядагы же мыйзамдагы анын негизги укуктары бузулган учурда, компетенттүү улуттук соттор аркылуу укуктарын толук калыбына келтирүүгө акылуу экендигин белгилейт. Бул конституциялык жобо-

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

лор Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренеси менен өз ара катышта турат. Адамдын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого багытталган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын ченемдери андан ары Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндөгү эл аралык пактта (мындан ары - Пакт). Кыргыз Республикасы бул Пактка Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 1994-жылдын 12-январындагы №1406-ХII токтому менен кошулган жана Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигинин адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө Конвенциясында (мындан ары - Конвенция) орун алышкан. Кыргыз Республикасы Конвенцияны Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 1-августундагы №182 мыйзамы менен ратификациялаган. Аталган Пакттын 2-беренесинин 3-пунктунун «а» пунктчасында, Пактта таанылган укуктары бузулган учурда, мамлекет ар бир адамды, укукту жана эркиндиктерди коргоонун эффективдүү куралдары менен камсыздоого милдеттүү деп бекитилген, ал эми Конвенциянын 6-беренесинин 1-бөлүгүндө сот алдында бардыгы бирдей, жана кайсы гана болбосун ишти кароодо ар бир адам акылга сыяр мөөнөттүн ичинде көз карандысыз жана калыс сот аркылуу адилет жана коомдук териштирүүгө укуктуу деп белгиленген.

Ошондой эле, Бириккен Улуттар Уюмунун (мындан ары БУУ) Башкы Ассамблеясы 1985-жылдын 29-ноябрындагы 40/32 резолюциясы менен кылмыштуулуктун алдын алуу жана укук бузуулар менен кайрылуу боюнча БУУнун жетинчи Конгресси тарабынан кабыл алынган «Сот органдарынын көз карандысыздыгына тиешелүү негизги принциптер» жактырылган.

Ошентип, Кыргыз Республикасы ар бир адамдын соттук коргонууга болгон укугун бекиткендигин Конституцияда гана эмес, Пактка жана Конвенцияга кошулуу, кол коюу жана ратификациялоо аркылуу тастыктады, ошондой эле БУУнун мүчөсү болуп, Сот органдарынын көз карандысыздыгына тиешелүү негизги принциптерди сактоо милдетин өзүнө алган.

Конституциянын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, адамдын укуктары боюнча эл аралык келишимдер Кыргыз Республикасынын укуктук системасынын курамдык гана бөлүгү болбостон, мындай келишимдер түздөн-түз колдонулат жана башка эл аралык келишимдердин ченемдерине караганда артыкчылыкка ээ.

3. Конституция (95-беренесинин 1-бөлүгү) Кыргыз Республикасынын бардык сотторунун судьялары жүрүм-туруму кынтыксыз болуп турганга чейин өзүлөрүнүн кызматтарын ээлешет жана ыйгарым укуктарын сакташат деп аныктайт. Судья жүрүм-турумунун кынтыксыздыгынын талаптарын бузган учурда, конституциялык мыйзам менен аныкталган тартипте жоопкерчиликке тартылат.

Судьянын статусу эң биринчиден, судьянын өзүнүн бардык ыйгарым

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

укуктарын мыйзамдуу, так жана туура аткаруусу менен аныкталат жана судьяны бул аракеттерге аны кызмат орунуна шайлаган учурда, салтанаттуу түрдө берген анты дагы милдеттендирет.

Ант берүү судьяга өзгөчө конституциялык-укуктук статусту ыйгарат. Мындай статус, судьянын мыйзам менен бекитилген талаптарды кармоосуна жана ага жүктөлгөн чектөөлөрдү сактоосуна даяр экендигин билдирет, башкача айтканда, судья кесиптик билиминин жана ички ишениминин негизинде гана көз карандысыз жана калыстык менен сот адилеттигин жүргүзүүгө милдеттенет.

Судьяны тартип жоопкерчилигине тартуу, судьянын атайын (конституциялык-укуктук) статусу менен шартталган өзгөчөлүккө ээ. Бирок ал өз учурунда, көзөмөлсүздүк жана жоопкерчиликсизди түшүндүрбөгөн судьянын көз карандысыздыгы менен коом алдындагы милдеттеринин ортосундагы тең салмактуулукту камсыз кылып турат.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына ылайык, судьяны тартиптик жорук жасагандыгы үчүн тартип жоопкерчилигине тартуу, судьяга карата эскертүү, сөгүш жарыялоо же ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу түрүндөгү тартиптик жаза чараларын колдонууну алып келет (28-берененин 2-бөлүгү). Ошону менен, тартиптик жорук жасагандыгы үчүн кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу, судьялар тараптан кынтыксыз жүрүм-туруму жөнүндө талаптарды орой бузгандыгы үчүн тартиптик таасир этүүнүн катуу чарасы катары колдонулат (28-берененин 5-бөлүгү).

4. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамы соттун ишине кийлигишүүгө тыюу салуу менен судьянын алмашылбастыгы жана кол тийбестиги аркылуу судьялардын көз карандысыздыгынын кепилдиктерин орнотот жана камсыз кылат (11-берененин 1-бөлүгү). Бирок, бул кепилдиктер абсолюттук мүнөзгө ээ эмес жана судьяны тартиптик жоопкерчиликке тартуу мүмкүнчүлүгүн четке какпайт, себеби анын ичинде Судьялар кеңешинин чечими менен ырасталган жүрүм-турумунун кынтыксыздыгы жана судьянын бийик наамына коошпогон тартиптик жорук жасаганда судья ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулат деген талап камтылган (26-берененин 2-бөлүгүнүн 8-пункту).

Судьяга ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу түрүндөгү тартиптик жаза чараларын колдонуу, бир жагынан судьянын көз карандысыздыгы, кол тийбестиги жана экинчи жагынан соттук бийликтин коомдун алдындагы жоопкерчилиги ортосундагы тең салмактуулукту эске алуу менен өлчөмдөштүк принцибинин негизинде ишке ашырылууга тийиш. Бул принциптен четке чыгуу сот адилеттигин ишке ашырууда соттор тарабынан өз алдынча жана тең салмактуу чечим кабыл алууга тоскоол кылышы мүмкүн.

№ 18-Р

Судьянын жүрүм-турумун кесипкөй судьялардан турган судьялар коомчулугунун органы баалайт. Бул орган бир тараптан сот бийлигинин беделин бекемдеп, Судьянын абийир кодекси менен коюлган талаптарды судьялар тараптан аткарылышын камсыздаса, экинчи тараптан судьялардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргойт.

Ошого байланыштуу, судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечим Соттор кеңешинин чечим чыгаруудагы объективдүүлүгүн жана калыстыгын баалоо үчүн көз карандысыз текшерүүнүн предмети болушу керек. Демек, Судьялар кеңешинин ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечимин негизсиз деп эсептеген судья, өзүнүн соттук коргонуу укугун ишке ашыруу менен бул чечимди соттук тартипте талашуу мүмкүнчүлүгү болушу керек. Мындай укук «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн мазмунунан дагы келип чыгат.

Ошондуктан, мыйзам чыгаруучуга Жогорку соттун, ошондой эле жергиликтүү соттордун судьяларына Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин судьяны кызмат ордуна алуу жөнүндө чечимине мыйзамдуу тартипте даттанууга юридикалык мүмкүнчүлүк караштыруу зарыл. Мындай мүмкүнчүлүк Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңеши тарабынан чечим чыгарылгандан тартып, анын негизинде Кыргыз Республикасынын Президенттине жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине жибергенге чейинки аралыкта берилиши тийиш.

5. Конституцияга ылайык, адам укуктары жана эркиндиктери ажырагыс, ар бир адамга төрөлгөндөн эле таандык жана эң жогорку баалуулук болуп эсептелет. Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде, өзүнүн юрисдикциясында турган, бардык адамдардын укуктары менен эркиндиктерин урматтайт жана мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдейликтин негизинде камсыз кылат (16-берене).

Соттук коргонуу болсо, Конституциялык палатанын мурда билдирилген укуктук позициясы боюнча, бардык башка конституциялык укуктарды жана эркиндиктерди камсыз кылуу жана калыбына келтирүү функциясын аткарган, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин мамлекеттик коргоонун универсалдуу укуктук чарасы болуп эсептелет (2013-жылдын 27-декабрындагы «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чечим).

Демек, соттук коргонуу укугу ар бир инсандын укугу болуп эсептелет. Ал эми мамлекет болсо, мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей болгондугунун негизинде, Конституция жана эл аралык келишимдер менен белгиленген бузулуп жаткан укуктарды калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылган соттук коргонуу укугун урматтап, аны

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 18-Р

ар бир адамга ошондой эле судьяларга карата камсыз кылышы зарыл.

Ушуга байланыштуу, судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү Судьялар кеңешинин чечими, судьянын ошондой чечимди соттук тартибинде даттануу укугун чектебеши керек.

6. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык, Жогорку жана жергиликтүү соттордун судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечим Президент, Жогорку Кеңеш тарабынан Судьялар кеңешинин чечиминин негизинде кабыл алынат. Мындай учурларда Президент жана Жогорку Кеңеш тарабынан судьяны мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечими акыркы чечим катары кабыл алынышы, Судьялар кеңешинин чечимине толук ишеним көрсөткөндүгү катары эсептөөгө болот.

Жогорку жана жергиликтүү соттордун судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечимди соттук же башка тартипте даттануу мүмкүнчүлүгү «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү тарабынан таанылбайт.

Жогоруда белгилегендей, Президент, Жогорку Кеңеш Жогорку жана жергиликтүү соттордун судьясын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечимдер Конституция менен бекитилген тартибине ылайык чыгарылат жана мыйзамдык акт катары судьянын соттук коргонуу укугун чектебейт. Ошондуктан, Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү Конституциянын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна жана 40-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келбейт.

Жогорудагылардын негизинде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 46, 47, 48, 51, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 1, 2, 3-бөлүктөрүнө, 20-беренесинин 1-бөлүгүнө, 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна жана 40-беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп табылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ушул чечимдин негизинде тийиштүү

№ 18-Р

өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүүгө милдеттендирилсин.

3. Чечим акыркы, даттанууга жатпайт. Бардык мамлекеттик органдар, юридикалык жактар, кызмат адамдары жана жарандар тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жарандар Болот Оматович Раяпов жана Муратбек Аланович Асановдун өтүнүчтөрүнүн негизинде козголгон иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 5-мартындагы чечимине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

1. Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пункту ар кимге (жеке адамдардын жана юридикалык жактардын) эч чектелүүгө тийиш эмес субъективдүү укуктуулук катары соттук коргонуу укугун кепилдейт. Жогоруда көрсөтүлгөн сөзсүз аткарууну талап кылган конституциялык жобо укук чыгаруучу органдарды соттук коргонуу укугунун чектебеген же тоскоол түзбөгөн, укуктук жөнгө салууга милдеттендирет. Аны менен бирге, так ушул соттук коргонуу укугун укуктук ченемдик актылар менен чектелгендиги тууралуу өтүнүчтөр, башка кайрылууларга салыштырмалуу, көбүрөөк учурларда Конституциялык палатада каралуучу иштин себептери

болгондугун Конституциялык палатанын соттук тажрыйбасы күбөлөндүрүп турат. Бул иш боюнча өтүнүч ээлери, Кыргыз Республикасынын судьясын ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечими соттук даттанууга жатпагандыгы тууралуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн Конституцияга ылайык келүүсүнүн күмөндүүлүгүнөн кайрылышкан.

Судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу тартиби бир нече этаптардан турат, тийиштүү ыйгарым укукка ээ болуучу орган тарабы-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

нан чечим кабыл алуу менен аяктайт. Жекече, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык Жогорку соттун, Жогорку соттун Конституциялык палатасынын судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечим Судьялар кеңешинин судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечимине негизделген Президенттин сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңеш менен кабыл алынат; мындан ары, жергиликтүү соттордун судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечим Судьялар кеңешинин судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечиминин негизинде Президент тарабынан кабыл алынат. Аны менен бирге мыйзам чыгаруучу жогоруда көрсөтүлгөн чечимдердин кайсынысы даттанылууга жатпагандыгын тактаган эмес.

Конституциялык палата каралып жаткан маселе боюнча кабыл алган чечиминде «судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечим Судьялар кеңешинин чечим чыгаруудагы объективдүүлүгүн жана калыстыгын баалоо үчүн көз карандысыз текшерүүнүн предмети болушу керек деп жана «Судьялар кеңешинин ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечимин негизсиз деп эсептеген судья, өзүнүн соттук коргонуу укугун ишке ашыруу менен бул чечимди соттук тартипте талашуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек» деп аныктады. Конституциялык палатанын тыянактарына ылайык, бул укук, «судьянын негизги укуктарын ишке ашыруу судьянын бийик статусуна карама-каршы келбесе, су-

дья болуп эсептелген жарандын Кыргыз Республикасынын жарандарына Конституцияда берилген башка укуктарын чектебейт» деп каралган «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-2 беренесинин 2-бөлүгүнөн түздөн-түз келип чыгат.

Бирок, өзүнүн жүйөлөрүнө карама-каршы, көңүл бурулуп жаткан «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн жалпыга тийиштүү маанисине туура баа бербестен, ишендирердик негиздерди келтирбей туруп, Конституциялык палата «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү Конституцияга карама-каршы келбейт деп чечим кабыл алуу менен бирге, мөөнөтүнөн мурда бошотулган судьяларды Президенттин жана Жогорку Кеңештин тийиштүү чечимине соттук даттануу укугунан ажыратты.

Чечимдин жүйөлөөчү бөлүгүнүн маанисинен келип чыккандай, каралып жаткан иш боюнча Судьялар кеңешинин чечимдерине соттук даттануу эки натыйжага ээ:

1. Даттанылып жаткан Судьялар кеңешинин чечимин сот жокко чыгарып салган учурда, судья ээлеген кызмат ордунда калат. Демек, судьяны бошотуу процедурасы ушул этапта аякталышы керек, ал формалдуу мааниде да улантыла алынбайт, анткени Конституциянын 100-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык соттук актылар бардык мамлекеттик органдар жана кызмат адамдар үчүн милдеттүү болот жана аткарылу-

уга тийиш. Ошону менен судьяны ээлеген кызматынан бошотуу тартибине тийиштүү Жогорку Кеңештин – жогорку эл өкүлчүлүк орган катары жана Президенттин – мамлекеттин башчысы катары конституциялык ролу жана конституциялык ыйгарым укуктары жокко чыгарылат. Демек, мындай жагдайда Конституциянын 64-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2- жана 4-пункттарында, 74-беренесинин 4-бөлүгүнүн 1-пунктунда, 95-беренесинин 2- жана 5-бөлүктөрүндө, 97-беренесинин 5-бөлүгүндө каралган судьяларды кызматынан бошотуунун конституциялык тартиби одоно бузулат. Андыктан, Конституциялык палата, өзүнүн чечими менен Жогорку Кеңешти «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамына ылайыктуу өзгөртүү киргизүүгө милдеттендирүү менен (резолютивдик бөлүктүн 2-пункту), аны Конституцияга карама-каршы келген мыйзам чыгаруу аракеттерине мажбурлап турганы байкалат.

2. Даттанылып жаткан Судьялар кеңешинин чечими соттук акты менен күчүндө кала турган учурда судьяны кызматынан бошотуу процедурасы кийинки стадияга өтөт. Бирок, Конституциялык палатанын чечиминин маанисинен жана анын судьяны ээлеген кызматынан бошотуу маселесинде Жогорку Кеңеш жана Президенттин ролу жөнүндө түшүнүгүнөн келип чыккандай, акыркылар соттун чечими менен ырасталган Судьялар кеңешинин чечими менен макул болууга аргасыз болот. Президент жана Жогорку Кеңеш Судьялар кеңешинин чечими менен макул болбогон учурда, калыптанган ситуация бийлик бутактарынын өз ара конституциялык келише

албастык катары, андан артык, Президенттин же депутаттардын Судьялар кеңешинин чечимин негиздүү жана мыйзамдуу деп тапкан соттун чечимин тоотпостугу катары бааланышы мүмкүн.

Судьяларды дайындоо жана бошотуунун конституциялык тартиби болуп, бирдиктүү процедуранын логикалык өз ара байланышкан стадияларынын ырааттуулугу эсептелинет, алардын ар биринде тигил же бул орган өзүнүн конституциялык ыйгарым укуктарынын чегинде, негиздүү, туура чечим кабыл алууга милдеттүү. Мындай тартип, судьялар корпусун түзүүдө, белгилүү бир даражада конституциялык тең салмактуулукту камсыздайт жана ошону менен сот бийлигинин көз карандысыздыгын кепилдейт. Тескери учурда, соттордо кадр маселелерин чечүүдөгү процесстин айрым катышуучуларынын колунда ыйгарым укуктардын ашыкча топтолушуна жана анын үстөмдүүлүк кылуусуна алып келет. Бул маселеге тийиштүү ыйгарым укуктардын кандайдыр бир мамлекеттик органда конституциялык чектен ашып топтолушу (ошондой эле Судьялар кеңешинде), сотторго мыйзамсыз таасир этүү⁴ коркунучун объективдүү жогорулатат.

Конституциянын 95-беренесинин 2-бөлүгүнө, 95-беренесинин 5-бөлүгүнө

⁴ Судьянын ыйгарым укуктарын мөөнөтүнөн мурда токтотуу тартибин укуктук жөнгө салуу ар кайсы мамлекеттерде өзүнүн өзгөчөлүгүнө ээ. Мисалы, Россия Федерациясында дисциплинардык өндүрүш алкагында судьянын ыйгарым укуктарын мөөнөтүнөн мурда токтотуу жөнүндө чечимди (Конституциялык соттун судьяларынан сырткары) судьялардын квалификациялык коллегиясы кабыл алат, жекече Президент же мыйзам чыгаруучу орган бул процессте катышпайт. Бирок, бул органдардын катышуусу квалификациялык коллегиянын түзүмүндө мыйзам чыгаруучу орган менен шайланган коомдун өкүлдөрү жана Президенттин өкүлүнүн катышуусу менен камсыздалат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

ылайык, Жогорку соттун жана Жогорку соттун Конституциялык палатасынын судьялары Судьялар кеңешинин сунушунун негизинде Президенттин сунуштамасы боюнча Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын кеминде үчтөн экисинин көпчүлүк добушу менен Жогорку Кеңеш тарабынан кызмат орундарынан мөөнөтүнөн мурда бошотулат. 95-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык, жергиликтүү соттордун судьяларын кызмат ордуна бошотуу Судьялар кеңешинин сунушу боюнча Президент тарабынан жүзөгө ашырылат. Демек, жогоруда көрсөтүлгөн Конституциянын жоболору жана сунуш деген сөздүн мааниси⁵, Судьялар кеңешинин судьяны ээлеген кызматынан бошотуу жөнүндө чечими Президент жана Жогорку Кеңеш тарабынан милдеттүү түрдө аткарылышы керек деп түшүнүүгө негиз жаратпайт. Судьяларды ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу – Президенттин жана Жогорку Кеңештин конституциялык укугу.

Судьяларды дайындоо учурундагыдай эле, Президент, эгерде Судьялар кеңешинин чечимин жетишерлик негиздүү жана калыс эмес деп эсептесе, аны менен макул болбоого укуктуу, бул жагдай анын мамлекеттин башчысы катары судьянын статусуна ылайык көз карандысыздыктын кепилдиктерин камсыз кылуучу конституциялык абалынан келип чыгат.

Жогорку соттун жана Конституциялык палатанын судьяларын кызматынан бо-

шотуунун татаалдаштырылган тартиби алардын жогорку кызматтык абалы менен жана кабыл алынуучу чечимдеринин мүнөзү менен алдын ала аныкталган. Андан тышкары, бул маселедеги Жогорку Кеңештин чечүүчү ролу, анын мыйзам чыгаруучу жана эл өкүлчүлүк орган катары соттук бийликтин өз алдынчалыгынын жана көз карандысыздыгынын кепилдиктерин камсыз кылуу милдетинен келип чыгат. Ошондуктан, калыштуулук принцибин сактоо максатында, ар бир депутат өз пикирин жетекчиликке алып жогорку даражадагы судьяларды ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу чечимин кабыл алууда добуш берүү жолу менен катышат.

Каралып жаткан маселенин маңызы боюнча, соттук коргонууга болгон укуктун чексиз мүнөзү жөнүндө конституциялык жобону алганда, төмөнкүнү белгилеп кетүү зарыл.

Судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу процедурасын ишке ашыруунун жыйынтыгында кабыл алынган Президенттин же Жогорку Кеңештин чечими соттук даттанылууга жатышы тийиш. Ошону менен, биздин көз караш боюнча, мыйзам чыгаруучуга бул категориядагы иштерди Жогорку сотко өзгөчө караштуулугун орнотушу зарыл. Андан дагы, бул категориядагы иштер боюнча соттук өндүрүштүн өзгөчөлүктөрүн (мисалы, соттун кеңейтилген курамын) аныктоо керек.

3. Судьяларды ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө Президенттин Жарлыгына жана Жогорку Кеңештин Токтомуна соттук даттануу мүмкүнчүлүгү, аталган чаранын

⁵ Сунуш – кандайдыр бир маселе, иш боюнча эмне кылуу керектиги жөнүндө билдирилүүчү ой, пикир, өтүнүч. // Кыргыз тилинин сөздүгү. 2-том. – Бишкек, 2010. – 1105 бет. Демек, сунуш – бул милдеттүү түрдө эмес айтылуучу ой, пикир, билдирүү.

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

№ 18-Р

өзгөчө мүнөзү менен да алдын ала аныкталат. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, судьяларды ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу судьянын тартип жосунун жасагандыгы үчүн колдонулат. Өз кезегинде, тартип жосуну болуп, ушул эле Мыйзамдын 28-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык кынтыксыз жүрүм-турумдун талаптарына шайкеш келбеген судьянын иш-аракети же аракетсиздиги таанылат. Судьянын жүрүм-турумунун кынтыксыздыгы деп, бул судьяга карата «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-1 беренесинде каралган милдеттердин Судьялар кеңеши тарабынан тастыкталган же таанылган бузуу фактыларынын жоктугу түшүнүлөт (6-берененин 2-бөлүгү), аталган беренедө судьяны тартип жоопкерчилигине тартууда эске алынчу жагдайлар бекитилген.

Жогоруда аталган ченемдердин маанисинен жана мазмунунан судьянын тартип жоопкерчилигинин негизи болуп тартип жосуну (укук бузуу) эсептелинери келип чыгат. Демек, укуктук көз караштан, судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө Президенттин же Жогорку Кеңештин актыларынын (Судьялар кеңешинин чечимине негизделген) негиздүүлүгү жана мыйзамдуулугу соттук текшерүүнүн предмети боло алат.

Ошону менен бирге, судьянын кынтыксыз эмес жүрүм-туруму моралдык көз караштан жүйөлөнгөн судьяны бошотуу жөнүндө чечимдин далилдүүлүгүн соттук текшерүүдө кыйынчылыктар пайда

болушу мүмкүн. «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-1 беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-пункту судья Кыргыз Республикасынын судьяларынын Ар-намыс кодексинин талаптарын, ошондой эле мамлекеттик кызматчылардын мыйзамда белгиленген этикасын сактоого жана судьянын кадыр-баркын жана беделин жаманатты кыла турган бардык нерселерден качууга милдеттүү деп бекитет. Ушул мыйзам жобонун шилтеме мүнөзү судьянын жүрүм-турумунун кынтыксыз эместигин баалоонун кандайдыр бир мыйзамдуу бекитилген, так критерийлери жок экендигин тастыктайт.

Судьялардын Ар-намыс кодексинде судьянын жүрүм-туруму, судьянын жүрүм-турумуна (1-глава), сот адилеттүүлүгүн жүргүзүүдөгү судьянын жүрүм-турумунун эрежелерине (2-глава), кызматтык эмес абалдагы судьянын жүрүм-турумунун эрежелерине (3-глава) келтирилген жалпы талаптарды киргизүү менен жөнгө салынган. Судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу маселесин козгоонун негизи болуп судьянын абийирине жана ар-намысына шек келтирген аракеттер же аракетсиздиктер эсептелинет, ал балким кылмыштуу болбосо да, бирок өзүнүн мүнөзү боюнча судьянын бийик наамы менен шайкеш келбейт (Кодекстин 8-беренеси).

Судьянын Ар-намыс кодексинин формулировкаларынын так эместиги жана «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамында судьянын авторитетин жана ар-намысын жаманатты кылуучу тартип жосундардын белгилеринин та-

2014-жылдын
5-марты
Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

№ 18-Р

гыраак жөнгө салынышынын жоктугу, судьяларга тартиптик чараны бирдей эместик колдонууга, андан башка, тартип чаралар мыйзамсыз же негизсиз колдонулган учурларда судьялардын укуктарын сот аркылуу коргоо мүмкүнчүлүгүн кескиндүү оорлотууга алып келет. Мындай жетишерсиз ченемдик жөнгө салууда судья негизсиз аракеттерден толук коргоно албагандыгы анык. Андан башка, судьянын жүрүм-турумуна моралдык жактан баа берүүдө, чечим кабыл алуучу субъектилер, ошонун ичинде чечимге берилген даттанууну текшерип жаткан сотто, ар башка же болбосо карама-каршы пикирлер жаралышы мүмкүн, анткени укукка негизделген баа берүүгө салыштырмалуу, моралдык жактан баа берүү бир мүнөздө болбой, сынчылардын жеке түшүнүгүнөн жана көз карашынан келип чыгат.

Бул тууралуу «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамында судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуунун негиздерин так аныктоо жолу менен же болбосо судьянын Ар-намыс кодексин ченемдик укуктук мүнөзгө келтирүү менен маселени чечүү мүмкүн.

Судьянын авторитетин жана ар-намысын жаманатты кылуучу жүрүм-турумдардын белгилерине туура келүүчү көрүнүштөрдүн күнүмдүк жашоодо көп түрдүүлүгүнө байланыштуу, мындай жагдайларды мыйзамдуу түрдө толук чагылдыруу мүмкүн эмес деген маселе туулушу мүмкүн. Кандай болбосун, судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу өтө өзгөчө тартип чарасы катары, кылынган тартиптик жосун-

га өлчөмдөш болушу керек, башкача айтканда каралып жаткан тартип чарасынын негизи катары судьянын мындан ары судьялык кызматта болушу мүмкүн эместигин далилдөөчү бир жолу одоно же болбосо бир нече жолу судьянын тийиштүү жүрүм-турумунун стандарттарын бузуу эсептелиниши керек.

Демек, тартип жоопкерчилигинин чараларын эффективдүү жана дифференциалдуу колдонууну камсыз кылуу максатында, судьянын тартип жосундарын жасоосунун такайлыгынын укукченемдүү белгилерин киргизүү жана аларды жөнөкөй жана одоно деп бөлүү зарыл.

4. Бул иш боюнча чечим кабыл алууда, Конституциялык палата судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу мыйзамда бекитилген процедураларды сактоо менен ишке ашырылышы керек экендигин эске алган эмес. Жекече, судьяны тартип жоопкерчилигине тартуунун процессуалдык тартиби «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 29-беренеси жана 2003-жылдын 26-февралындагы Президенттин Жарлыгы менен бекитилген судьялардын тартип жоопкерчилиги жөнүндө Жобо менен жөнгө салынат. Судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуунун тартиби «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамынын 125-беренесинин жоболору менен жөнгө салынат.

Ылайыктуу процедуралык ченемдерди бузуу же туура эмес колдонуу судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу процессинин каалаган стадиясында соттук тартипте даттануунун предмети боло алат жана болушу керек.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин, К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

Андан да, судьянын тартиптик жоопкерчилиги жөнүндө иш өндүрүшүнүн процедурасынын бузулушу каралып жаткан маселени ар тараптуу, толук жана калыс изилдөөгө кедерги болуп, мыйзамдуу жана негиздүү чечим кабыл алууга терс таасир этиши мүмкүн.

Ошентип, биздин ой боюнча, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын ста-

тусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгү соттук коргонуу укугу чектөөгө жатпайт деген конституциялык принциптен бөтөнчө бөлүнүп, ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулуп жаткан судьялардын бул укугунун ишке ашышына жолтоо түзүп жатат.

Судьялар

Э.Ж. Осмонбаев
К.С. Сооронкулова

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө жарандар Болот Овматович Раяпов жана Муратбек Аланович Асановдун өтүнүчтөрүнүн негизинде козголгон иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 5-мартындагы чечимине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары Ч.А. Айдарбекова жана М.Р. Бобукееванын

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын «Кыргыз Республикасынын судьяларынын Мыйзамынын 26-беренесинин 6-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча чыгарылган чечими менен төмөнкү негиздер боюнча макул эмесбиз.

1. Конституция соттук коргонуу укугун кепилдейт (40-берененин 2-бөлүгү), адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун негизги каражаттарынын бири катары чыгат жана башка бардык конституциялык

укуктар жана эркиндиктерге карата камсыз кылуу – калыбына келтирүү функциясын аткарат (20-берененин 5-бөлүгүнүн 8-пункту).

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык жоболор, «ар бир адам ага конституция же мыйзам менен берилген укуктары бузулган учурларда компетенттүү улуттук соттор менен укуктарын эффективдүү калыбына келтирүү укугуна ээ» деп көрсөтүлгөн Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8-беренесинин талаптарына толук ылайык келет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Ч.А. Айдарбекова жана М.Р. Бобукееванын
Өзгөчө пикири

Соттук коргонуу укугу жана анын курамасы – мыйзамдуу сотко болгон укугу Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө Эл аралык пакты (14-беренесинин 1-пункту) менен да каралган, анда, ар бир адамдын өзүнүн укуктарын жана милдеттерин аныктоодо өз ишин мыйзамдуулуктун негизинде түзүлгөн ыйгарым укуктуу, акыйкат жана көз карандысыз сот тарабынан ачык жана акыйкаттуу каратуу укугу бекитилген.

Конституция менен орнотулган соттук коргонуу укугу, ар бир кызыктар тараптын бузулган же талашылган укугун же мыйзам менен корголгон кызыкчылыктарын коргоо максатында сотко кайрылуу мүмкүнчүлүгүн божомолдойт. Конституция менен каралган да, каралбаган да бардык укуктар жана эркиндиктер соттук корголууга тийиш. Ошентип, Конституциянын 17-беренесинин маанисинен алганда, Конституция менен орнотулган укуктар жана эркиндиктер толук эмес жана башка, жалпы таанылган адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин четке кагуу же басмырлоо катары түшүндүрүлүшү мүмкүн эмес. Демек, соттук коргонуу укугу универсалдуу мүнөзгө ээ.

Конституциянын жана Кыргыз Республикасы катышуучу болгон эл аралык келишимдердин келтирилген жоболоруна ылайык, соттук коргонуу укугу толугу менен ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулган судьяларга да тарайт. Ошондо, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 5-2 беренесине ылайык, ушул эле берененин 1-бөлүгүндө саналган судьялардын негизги укуктарын ишке ашыруу судьянын бийик статусуна карама-

каршы келбесе, судья болуп эсептелген жарандын Кыргыз Республикасынын жарандарына Конституция менен берилген башка укуктарын чектебейт. Ошентип, Конституцияга ылайык мыйзам менен чектөөгө мүмкүн болбогон соттук коргонуу укугуна судьялар да ээ, анын ичинде ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулгандар да. Конституциялык палатанын мындай укуктук позициясы анын 2013-жылдын 30-ноябрындагы чечиминде да белгиленген.

2. Конституциялык палата өзүнүн 2013-жылдын 5-мартындагы чечиминде, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык, Жогорку жана жергиликтүү соттордун судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечим Президент, Жогорку Кеңеш тарабынан судьяны мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндөгү чечими акыркы чечим катары кабыл алынышы, Судьялар кеңешинин чечимине толук ишеним көрсөткөндүгү катары эсептөөгө болот» деп белгилейт.

Конституциялык палатанын мындай корутундусун, судьяларга карата тартиптик өндүрүш жүргүзгөн жана анын жыйынтыгында өзүнүн чечимин чыгаруучу Судьялар кеңешинин чечимине гана даттануу мүмкүнчүлүгүн бергендигине байланыштуу жетишерсиз негизделген жана толук эмес деп эсептейбиз. Конституциянын 64-беренесинин 3-бөлүгүнүн, 95-беренесинин 2, 5-бөлүгүнүн, 97-беренесинин 5-бөлүгүнүн ченемдерине ылайык, Кыргыз Республикасынын Президенти жергиликтүү соттордун судьяларын Судьялар кеңешинин сунуштамасы боюнча бошотот, ошондой эле Жогорку Кеңеш

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун жана Конституциялык палатасынын судьяларын Судьялар кеңешинин сунушуна негизделген Кыргыз Республикасынын Президентинин сунуштамасы боюнча бошотот.

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, судьяны мөөнөтүнөн мурда бошотуу бир нече этап менен ишке ашырылат жана алардын ар бири бул процессти улантуу үчүн белгилүү бир мааниси бар укуктук акт менен аяктайт. Ошентип, судьялык өзүн өзү башкаруу орган катары Судьялар кеңешинин чечими Кыргыз Республикасынын Президентинин актын кабыл алуунун негизи катары кароо үчүн укуктук мааниге ээ жана ушуга жараша Кыргыз Республикасынын Президентинин акты Жогорку Кеңеш менен аны андан ары кароого негиз болот. Толугу менен Кыргыз Республикасынын судьяларын мөөнөтүнөн мурда бошотуу процесси Конституциянын 95-беренесинин 2, 5-бөлүктөрүнө, 97-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык Президенттин (жергиликтүү соттордун судьяларына карата) жана Жогорку Кеңештин (Жогорку соттун жана Конституциялык палатанын судьялары үчүн) акты менен аяктайт. Белгилеп кетчү нерсе, так ушул укуктук актылар, мыйзамдуу күчүнө кирген убакыттан баштап судьялардын ыйгарым укуктарын токтотуучу юридикалык натыйжага ээ. Бул жыйынтык, судьянын ыйгарым укуктары Президент же Жогорку Кеңеш менен токтотулат деп каралган «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 27-беренесинин 2-бөлүгү менен да тастыкталат.

Ошентип, судьяларды мөөнөтүнөн мурда бошотуу процесси, мыйзамдуу орнот-

улган процедуралар жана судьялык өзүн өзү башкаруу орган катары, Судьялар кеңеши - конституциялык органдын, Президент жана Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарына ылайык басылып чыккан укуктук актыларды кабыл алуу менен коштолот. Көрсөтүлгөн органдардын ар бири өз алдынча, мыйзам менен орнотулган өзүнүн ыйгарым укуктарынын алкагында жана тартибинде судьяларды мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечим кабыл алат. Демек, көрсөтүлгөн органдардын ар биринин судьяларды мөөнөтүнөн мурда бошотуу жөнүндө чечими өз алдынча чечим катары каралышы мүмкүн, ал эми жергиликтүү соттордун судьялары тууралуу Президент жана Жогорку соттун, Конституциялык палатанын судьялары тууралуу Жогорку Кеңеш менен акыркы чечим кабыл алынат.

Бирок, Конституциялык палата өз чечиминде көргөзгөндөй, өз маңызы боюнча негизги болуп саналган Судьялар кеңешинин укуктук актысы гана даттанылууга жатышы мүмкүн, ал эми Президенттин жана Жогорку Кеңештин актысы Судьялар кеңешинин чечимин расмийлөөчү болуп саналат. Конституциялык палатанын мындай корутундусу жетишсиз аргументтелген жана негизделген эмес деп эсептейбиз, анткени өз компетенциясынын алкагында кабыл алынган Президенттин жана Жогорку Кеңештин актылары укуктук натыйжаларга ээ жана ага ылайык, аларды кабыл алуу тартиби бузулган учурда даттанылышы мүмкүн.

3. Каралып жаткан иште судьяны ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу түрүндөгү тартиптик жоопкерчиликке тартуу маселеси маанилүү болуп эсепте-

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Ч.А. Айдарбекова жана М.Р. Бобукееванын
Өзгөчө пикири

лет. Негизинен, Конституциялык палата өз чечиминде, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 26-беренесинин 2-бөлүгүндө саналган негиздердин бирин белгилеген, ал Судьялар кеңешинин чечими менен тастыкталган судьянын кынтыксыз жүрүм-туруму жана жогорку наамы менен коошпогон тартиптик жорук жасаганы менен байланышкан.

Белгилей кетүү керек, талашылып жаткан ченемдин жогоруда аталган мыйзамдын 26-беренесинин 2-бөлүгүндөгү көрсөтүлгөн бардык негиздерге тиешеси бар, ошондуктан Конституциялык палата кабыл алган чечиминде бардык негиздерге баа бериши керек эле же өз көңүлүн негиздердин бирине гана басым кылбай, андай баалодон өзүн токтотушу керек болчу.

Аны менен бирге, судьяларды ээлеген кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотууну жараткан алардын тартиптик жоопкерчилигин кароодо, Судьялар кеңешине судьянын аракеттеринин оордугунун даражасын өздөрү аныктоого мүмкүндүк берген, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 6-главасында тартиптик жоопкерчиликтин мазмундуу бөлүгүн жетишээрлик так көргөзбөгөндүгүн белгилей кетүү керек. Жогоруда аталган мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүндө тартиптик жорук жасагандыгы үчүн кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотуу, судьялардын кынтыксыз жүрүм-туруму жөнүндө талаптарды орой бузгандыгы үчүн тартиптик таасир этүүнүн катуу чарасы катары колдонулат. Бул мааниде, «орой бузуу», «жасалган жоруктун анча

маанилүү эместиги» баасы же башка баалоочу категориялар мыйзам чыгаруучу менен так көргөзүлүшү керек, болбосо көргөзүлгөн категорияларды кенен талкуулоо Судьялар кеңеши тарабынан ыйгарым укуктарын кыянаттык менен пайдаланууга алып келет жана судьялардын ишмердүүлүгүнө кийлигишүүнүн инструменти болуп бериши мүмкүн, бул судьялардын көз карандысыздык принцибин бузат.

«Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамында 6-беренесинин 2-бөлүгүндө бекитилген судьялардын кынтыксыз жүрүм-турумуна болгон талаптардын бири болуп, судьялардын Кыргыз Республикасынын судьясынын абийир кодексин сактоо милдети саналат (Кыргыз Республикасынын 2006-жылдын 8-июлунда болгон судьялардын V съездинде кабыл алынган). Кодекс бул укуктук эмес корпоративдик ченемдик акт болуп саналарын белгилей кетүү керек, бирок, белгиленген мыйзамдын ченемдери менен каралган жыйынтыктарды жаратат. Мыйзам чыгаруучунун мындай ыкмасы ченемдик мүнөзгө ээ болгон корпоративдик актылардын жоболорун ченемдик укуктук актыларга трансформациялоону укуктук жөнгө салуунун түзүлгөн тенденциясы менен макулдашылган. Бирок, эгер, корпоративдик акттын ченемдерин бузуу учурда келип чыккан укуктук натыйжаларды эске алсак, анда аларды практикада колдонууда тартиптик жоруктун курамын так аныктоо үчүн соттук жамаатка судьялардын жүрүм-турумунун стандарттарын тагыраак түшүндүрүү керек.

Андан сырткары, судьялардын профессионалдык чөйрөдөгү жана жеке жашоосундагы жүрүм-туруму коомчулукта

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Ч.А. Айдарбекова жана М.Р. Бобукееванын
Өзгөчө пикири

сотторго болгон ишенимдин ажырагыс бөлүгү катары каралаарын эске алуу менен, соттук бийликке болгон коомдук ишенимге жана урматтоого шарт, соттук тутумдун эффективдүү ишине кепилдик боло турган судьянын абийир кодексинде судьялардын профессионалдык ишмердүүлүгүндө жана кызмат учурунан тышкары убакыттагы жүрүм-турумуна болгон стандарттар жана талаптар бекитилиши керек. Мындай ыкма адилет сот тармагындагы эл аралык стандарттар жана сунуштар менен макулдашылат, аларды соттук этиканын жаңы кодексинин жоболорунда ишке ашырса болот.

4. Белгиленип кеткендей, соттук коргонуу конституциялык укугу өзүнө бир гана сотко кайрылууну камтыбастан, мамлекет тарабынан чыныгы соттук коргоону алуу мүмкүндүгүн да камтыйт. Буга байланыштуу, судьянын тартиптик жоругун Судьялар кеңеши тарабынан кароо процессин соттук коргонуу укугу-

нун ишке ашышы катары карабаш керек, анткени бузулган укук бир гана соттук органдарда жана алдын ала мыйзам актылары менен аныкталган процедуралар боюнча гана корголо алынат. Демек, судьянын жогорку статусун, мамлекеттик бийликтин институттарына болгон ишенимдин деңгээлин жогорулатуудагы анын ролун эске алуу менен, мыйзам чыгаруучуга, мындай жарандардын көз карандысыздыгын жана ишин кароодо акыйкаттуу процедураларды камсыз кыла алган гана, алардын укуктарынын соттук коргоонун ыкмаларын алдына алышы зарыл.

Ушуга байланыштуу, жогоруда айтылгандарды эске алып, «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» конституциялык Мыйзамында 28-беренесинин 6-бөлүгүн Конституцияга карама-каршы келет деп эсептейбиз, анткени мыйзамдын бул жобосу судьянын кызматынан мөөнөтүнөн мурда бошотулган адамдардын соттук коргонуу укугун чектеп жатат.

Судьялар

Ч.А. Айдарбекова
М.Р. Бобукеева

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
19-марты
Бишкек шаары

№ 22-Р

**жарандар Венера Ташмухамедовна Шаяхметованын
жана Марита Давлетовна Шаяхметованын
кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын
Жазык-процесстик кодексинин 28-беренесинин
1-бөлүгүнүн 11-пункту жана 384-беренесинин
3-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө
иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында,

жыйналыштын катчысы М.Э. Толобалдиевдин;

кайрылуучу тарап – жаран В.Т. Шаяхметованын, анын ишеним катынын негизиндеги өкүлү Д.Р. Расуловдун;

жоопкер тарап: Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү А.А. Джорупбекованын;

башка жак: Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун өкүлү Ж.К. Абдиеванын катышуулары менен, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 18-беренесинин 1-бөлүгүн, 24-беренесин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун жана 384-беренесинин 3-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Жарандар В.Т. Шаяхметованын жана М.Д. Шаяхметованын ушул ишти кароонун себеби өтүнүчү болду.

Өтүнүчтү кароого негиз болуп, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту жана 384-беренесинин 3-бөлүгүн Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу эсептелди.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Ч.О. Осмонованын маалыматын угуп жана берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык па-

№ 22-Р

латасына (мындан ары – Конституциялык палата) 2013-жылдын 2-октябрында жарандар В.Т. Шаяхметовадан жана М.Д. Шаяхметовадан Жазык-процесстик кодексинин (мындан ары – ЖПК) 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктчасынын жана 384-беренесинин 3-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жана ушул ченемдерди Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-, 8-пункттарына, 1-бөлүгүнө жана 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык эмес деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Берилген материалдардан В.Т. Шаяхметова 2013-жылдын 22-мартында, Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинин (мындан ары – Жазык кодекси) 66-беренесинин 3-бөлүгүндө каралган кылмыш жасоодо В.Т. Шаяхметованы күнөөлүү деп таануу жөнүндө сот актыларын кайра кароо үчүн жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү козгоо жөнүндө арыз менен Башкы прокуратурага кайрылгандыгы көрүнөт. В.Т. Шаяхметованын пикири боюнча айыптоочу өкүмдүн негизинде күбөлөр Г.Р. Давлетова, Б.М. Давлетов, А.К. Эшимканов жана А.К. Эшимканованын көз көрүнө жалган көрсөтмөлөрү жатат.

2013-жылдын 3-апрелинде Бишкек шаарынын прокуратурасынын №102-08-2231 жазык иши боюнча өндүрүштүн козголушу тууралуу токтом чыгарылып, жаңы ачылган жагдайлардын натыйжасында жазык ишинин материалдары Бишкек шаарынын ТБ БИИБне тергөөнү уюштуруу үчүн жана көрсөтүлгөн жагдайларды текшерүүгө жиберилген.

Текшерүүнүн натыйжасында бекитилген ЖКнын 330-беренесинде каралган кылмыштардын курамы Г.Р. Давлетованын, Б.М. Давлетовдун, А.К. Эшимкановдун жана А.К. Эшимканованын аракеттеринде бар, бирок жазык жоопкерчилигине тартылуу мөөнөтү өтүп кеткенине байланыштуу, ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунун негизинде тергөө органдары тарабынан жогоруда көрсөтүлгөн адамдарга карата жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө токтом кабыл алынган.

ЖПКнын 384-, 387-беренелерине ылайык, Башкы прокуратура тарабынан 2010-жылдын 23-сентябрында чыккан Жогорку соттун токтомун жокко чыгаруу жана ишти жаңыдан кароого берүү жөнүндө жаңы ачылган жагдайлар боюнча В.Т. Шаяхметовага карата жазык иш боюнча сот өндүрүшүн кайра жаңылоо жөнүндө Жогорку сотко корутунду жиберилген.

Башкы прокуратуранын корутундусунда, В.Т. Шаяхметовага карата жазык иш боюнча күбөлөрдүн көрсөтмөлөрүнүн көз көрүнө жалган фактылары текшерүүнүн жүрүшүндө тастыкталды, алар сотко сот актысын чыгарып жатканда белгилүү болгон эмес жана ага ылайык сот тарабынан изилденбей жана бааланбай калган.

Жогорку соттун 2013-жылдын 17-июлундагы жазык иштери жана администрациялык укук бузуулары боюнча сот коллегиясынын аныктамасы менен Башкы прокуратуранын В.Т. Шаяхметовага карата жазык

2014-жылдын
19-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 22-Р

ишинин сот өндүрүшүн кайра жаңылоо жөнүндө корутундусу жаңы ачылган жагдайлардын натыйжасында четке кагылган. Жогорку соттун соттук коллегиясы өз чечиминин негизинде жазык жоопкерчилигине тартылуу мөөнөтү өтүп кеткендиктен жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө токтом жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү кайра жаңылоо үчүн негиз боло албагандыгы тууралуу далилдерди келтиришти. Андан тышкары, Г.Р. Давлетованын көрсөтмөлөрүнүн жалгандыгы соттун күчүнө кирген өкүмү тарабынан аныкталган эмес, ага ылайык, Жогорку соттун соттук коллегиясы В.Т. Шаяхметованын жазык иши боюнча жаңы ачылган жагдайлардын натыйжасында өндүрүштү кайра жаңылоо үчүн негиз жок деп жыйынтык чыгарды.

Ушуга байланыштуу, кайрылуучу тарап, качан соттун өкүмүнүн негизине күбөнүн же жабырлануучунун сотко мурда белгисиз көз көрүнө жалган көрсөтмөлөрү болгондо же жазык ишин козгоодо эскирүү мөөнөтү бүткөндүгүнөн жазык ишин козгоодон баш тартуунун натыйжасында жазык жоопкерчилигине тартуу мүмкүн болбогондо, ЖПКнын 384-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык эскирүү мөөнөтү бүткөндүгүнөн жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндөгү токтом мындай кайра кароо үчүн негиз болуп эсептелбегендиктен мыйзамсыз соттолгон адамдар жаңы ачылган жагдайлар боюнча сот актыларын кайра кароого болгон өз укугун ишке ашыра алышпайт.

Ушуга байланыштуу, арыз ээлери, жогору турган сот тарабынан өз ишин кайра кароодон жана эч кимге укугун чектөөгө таандык эмес соттук коргоодон жана аларга кепилденген Конституциядан колдоно алышпайт деп эсептешет.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын 2013-жылдын 6-ноябрындагы аныктамасы менен арыз ээлеринин өтүнүчтөрү өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот жыйналышында арыз ээси В.Т. Шаяхметова анын өкүлү Д.Р. Рауулов өз өтүнүчтөрүн колдоду жана аны толук көлөмдө канааттандырууну суранышты.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү А.А. Джорупбекова Кыргыз Республикасынын ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту жана 384-беренесинин 3-бөлүгү Конституцияга толугу менен ылайык келет жана жарандар В.Т. Шаяхметованын, М.Д. Шаяхметованын өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну сурады.

Конституциялык палата жактардын жүйөлөрүн талкуулап, иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй жыйынтыктарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда козголгон ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү предмет боюнча актыларды чыгарат.

№ 22-Р

Демек, Конституциялык палатанын ушул иш боюнча кароо предмети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту жана 384-беренесинин 3-бөлүгү эсептелет:

«28-берене. Жазыктык сот ишин жүргүзүүнү жокко чыгаруучу жагдайлар

(1) Төмөндөгү жагдайларда:

1) эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен».

«384-берене. Иш боюнча иш жүргүзүүнү кайра баштоонун негиздери

(3) Ушул берененин экинчи бөлүгүнүн 1-, 3-пункттарында саналып өткөн жагдайлар өкүмдөн тышкары мөөнөттүн эскиргендигинин, мунапыс же кечирим берүү актысынын айынан, күнөөкөрдүн өлүмүнө же күнөөкөр катары тартуу үчүн жашы жетпегендигине байланыштуу жазык ишин токтотуу жөнүндө соттун аныктамасы, токтому, прокурордун, тергөөчүнүн токтому тарабынан белгиленеши мүмкүн».

Кыргыз Республикасынын 1999-жылдын 30-июнунда №62 кабыл алынган Жазык-процесстик кодекси 1999-жылдын 30-июнунда №63 «Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө» Мыйзамы менен колдонууга киргизилген, 1999-жылдын 21-июлунда «Эркин-Тоо» газетасынын №59-62 сандарында жарыяланган мыйзамда белгиленген тартипте кабыл алынган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелет.

2. Жаңы ачылган жагдайлар боюнча жазык иши боюнча өндүрүштү кайра жаңылоо институтунун конституциялык-укуктук негизи болуп мыйзамда белгиленген тартипте жогору турган сот тарабынан ар бир соттолуучуга кылмыш үчүн анын ишин кайра кароо укугун камсыз кылган ар бир адамга укукту чектөөнү соттук коргоого таандык эмес укук кепилденген, жана 27-берененин 1-бөлүгү, Конституциянын 40-беренесинин 1-бөлүгү, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктунун жоболору эсептелет.

Ушул конституциялык жоболор, эгерде «жаңы же жаңы ачылган жагдайлар жөнүндө маалыматтар болсо» же болбосо, эгерде «кандайдыр бир жаңы же жаңы ачылган жагдайлар сот жаңылыштыгын талашсыз далилдеп турса», мамлекеттин жазык-процессуалдык мыйзамына ылайык, ишти кайра кароо мүмкүнчүлүгү божомолдогон Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын (14-беренесинин 6-пункту) жоболору менен кабарлануучу ЖПКнын 43-главасынын ченемдеринде өз өнүгүүсүн алды.

Жаңы ачылган жагдайлардын табылганына байланыштуу сот актыларын кайра кароо боюнча өндүрүштүн өзгөчөлүктөрү сот жаңылыштыгынын мүнөзү менен аныкталган, өндүрүштүн ушул түрү аны оңдоо үчүн арналган. Конституциялык палатанын 2014-жылдын 7-февралындагы чечиминде, «жаңы ачылган жагдайлар боюнча ишти

2014-жылдын
19-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 22-Р

кайра жаңылоо – бул жазык сот өндүрүшүндө жарандардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын камсыз кылуунун каражаттарынын бири катары кызмат кылат», мааниси сот адилеттиги туура жүзөгө ашыруунун маанилүү кепилдиги болуп саналаган жазык процессинин өз алдынча стадиясы, деп белгилейт. Демек, мыйзамдуу күчүнө кирген жазык иши боюнча сот актысын кайра кароо жана жазык ишин туура чечүү үчүн жазык ишин кароодо олуттуу мааниге ээ жагдайларга карата соттун кабардар эместигинен улам кетирилген сот жаңылыштыгын оңдоо адамдын жана жарандын соттук укугун коргоонун майнаптуу зарыл шарты, ошондой эле сот адилеттигинин акыйкаттуулугу жана сот актыларынын стабилдүүлүгү сыяктуу баалуулуктарды колдоо болуп саналат.

Жаңы ачылган жагдайлардын натыйжасында жазык иши боюнча өндүрүштү кайра жаңылоо процессуалдык стадиясы – жазык процессинин өз алдынча стадиясы, ал өз өндүрүш предметине, өз милдеттерине, жазык-процесстик мыйзамдарда каралган негиздер болгондо ишке ашырылуучу жол-жоболорго жана субъекттер чөйрөсүнө ээ. Жаңы ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жаңылоо үчүн негиз ЖПКнын 384-беренесинде белгиленген жана толук мүнөзгө ээ.

Жогоруда көрсөтүлгөндөй, мурда 2014-жылдын 7-февралында жаран Е.В. Осинцевдин кайрылуусу боюнча Конституциялык палата тарабынан ЖПКнын 384-беренесинин ченемдик жоболорунун конституциялуулугу текшерилген. Конституциялык палата өз чечиминде жаңы ачылган жагдайлардын тизмегинде сот адилеттигине жетүүгө чектөөлөрдү караган эмес.

Ошону менен бирге белгилей кетүүчү нерсе, ЖПКнын 384-беренесинин конституциялуулугу кайрылуучу тараптын (Е.В. Осинцевдин) талаптарына ылайык ЖПКнын 387-беренеси менен тутумдук байланышта белгиленген. Конституциялык палата өз чечиминде, прокурордун процессуалдык аныкталуучу ролунда мыйзам чыгаруучу тарабынан белгиленген жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштүн тартиби, «жаңы ачылган жагдайлар боюнча ар тараптуу текшерүүнүн талаптарына кыйла толук жооп берет» деп көрсөтүлгөн.

Ушул багытта, Конституциялык палата прокурордун жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү козгоодо укугу менен байланышкан жаңы ачылган жагдайлар боюнча ишти кайра жаңылоо үчүн негиздердин толук тизмеги Конституциянын ченемдерине каршылыкты тапкан жок.

Бул иш боюнча В.Т. Шаяхметова жана М.Д. Шаяхметова ЖПКнын 384-беренесинин 3-бөлүгүнүн ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пунктунда тутумдук байланыш бар деп талашып жатышат. Демек, бул иш боюнча кайрылган субъекттердин талаптары жана Конституциялык палатада мурда каралган иш боюнча Е.В. Осинцевдин талаптары жазык-процесстик мыйзамдын башка ченемдери менен ЖПКнын 384-беренесинин өз ара байланыш жана өз ара шарт менен аныкталган ченемдери ар кандай мүнөзгө ээ.

№ 22-Р

3. ЖПКнын 28-беренеси жазык сот ишин жокко чыгаруучу жагдайларды белгилейт. Ушундай жагдайлардын бири ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту менен эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен жазык жоопкерчилигине тартылуусу каралган. Жазык жоопкерчилигине тартууда эскирүү мөөнөтү деп - жазыкты жасагандан кийин жазык мыйзамдары тарабынан аныкталган мөөнөттүн бүткөндүгү, анын күчү менен жазык жасаган адамдар жазык жоопкерчилигинен бошотулат. Эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендиги жазык жоопкерчилигинен бошотуунун калыбына келтирилбеген негиздеринин катарына кирет. Эскирүү институтун колдонуунун укуктук негизи болуп, узак убакыт өткөндөн кийин жасалган кылмыш коомдук коркунучту бир кыйла азайтып жана анын узак убакыт укук ченемдүү жүрүм-турумунун шартында адамдын коомдук коркунучту жоготкондугу саналат. Эскирүү мөөнөттөр жазык жасалган күндөн тартып жана соттун өкүмү мыйзамдык күчүнө кирген мөөнөткө чейин эсептелет.

Эскирүү үчүн жазык жоопкерчилигинен бошотулууга белгилүү процессуалдык жол-жоболор бар. Жазык иши козголушу мүмкүн эмес, ал эми козголгон иш милдеттүү токтотулууга жаткандыгы тууралуу алгач текшерүү органынын, тергөөчүнүн же прокурордун токтому чыгарылат.

Жазык иши сотко берилген стадиясында соттун аныктоосу менен токтотулат. Эгерде айыпталуучу ага каршы пикирде болсо (мисалы, өзүн күнөөсүз деп ойлосо) эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишти токтотууга жол берилбейт. Мындай учурда иш боюнча өндүрүш улантыла берет жана ага негиздер болгондо, соттолгон адамды жазадан бошотуу менен айыптоо өкүмүн чыгаруу токтому менен аяктайт. (ЖПКнын 28-беренесинин 3-бөлүгү).

Эскирүү мөөнөтүнүн өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин токтотууга каршы болгон жак, актоо өкүмүнө жетүү укугу бар.

ЖПКнын 67-беренесинде эгерде жазык жасаган күндөн тартып төмөнкү мөөнөттөр:

- 1) чоң коркунуч келтирбеген кылмыш жасалгандан кийин бир жыл;
- 2) анча оор эмес кылмыш жасалгандан кийин үч жыл;
- 3) оор кылмыш жасалгандан кийин жети жыл;
- 4) ушул берененин бешинчи бөлүгүндө каралган учурларды кошпогондо, өзгөчө оор кылмыш жасагандан кийин он жылга.

ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту менен жогоруда көрсөтүлгөн КЖКнын 67-беренесинин тутумдук өз ара байланышы, эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен жазык ишин козгоодон баш тартуу же аны токтотуу чечимин кабыл алууда жазык ишинин жасалуу фактысы, анын туура бөлүнүшү, укукка каршы аракеттерди жасаган адамды аныктоо жана башка кылмыш жосундарын далилдеген иш жүзүндөгү жагдайлар болгондугу тууралуу ырастайт.

Жазык ишин козгоодон баш тартуу же болбосо аны жазык процес-

2014-жылдын
19-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 22-Р

синин сотко чейинки стадияларында токтотуу жөнүндө чечим кабыл алуу менен компетенттүү мамлекеттик органдар жазык куугунтуктоосу эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен токтотулган жарандар жазык сот ишине катышкан деген стадия менен аларга каршы күмөн же күнөөлүү болуп көрсөтүлгөндүктөн, жазык сот өндүрүшүндө катышууга тартылган деп эсептелет.

Ошондуктан, эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин козгоодон баш тартуу же аны токтотуу жакты жазык жоопкерчилигинен же жазадан бошотууну караса да, бирок укук колдонуучу практика тарабынан тергөөгө чейинки текшерүүлөрдүн материалдарына негизделген же жак иш жүзүндө кылмыш жасагандыгын мойнуна алгандыгын ырастоо менен бааланат. (Бул учурда анын күнөөлүү экендиги тууралуу маселе ачык бойдон калат.)

4. ЖПКнын 387-беренесине ылайык, жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү козгоо укугу прокурорго, сотко – жаңы же жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча, жосундун жазалануусун болтурбоочу же жазаны жеңилдетүүчү мыйзамдын күчүнө кирүү негиздери боюнча өндүрүштү козгоо бөлүгүнө таандык.

ЖПКнын 384-беренесинин төмөндөгү пункттардын негизинде сот иш боюнча иш жүргүзүүнү кайра баштайт:

2) соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү тарабынан белгиленген мыйзамсыз же негизсиз өкүм, аныктама, токтом чыгарууга алып келген жабырлануучунун же күбөнүн түшүндүрмөлөрүнүн, эксперттин корутундусунун атайылап жалган берилиши, ошого тете буюм далилдери-нин, тергөө жана сот аракеттеринин протоколдорунун жана башка документтердин атайылап жалган берилиши же котормонун атайын туура эмес которулушу;

3) мыйзамсыз жана негизсиз өкүмдүн, аныктаманын, токтомдун чыгышына алып келген тергөөчүнүн же прокурордун, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү тарабынан белгиленген кылмыштуу аракеттери;

4) ушул ишти кароодо алар тарабынан жасалган, соттун мыйзамдуу күчүнө кирген өкүмү тарабынан белгиленген судьялардын кылмыштуу аракеттери;

Жогоруда көрсөтүлгөн негиздер калыбына келтирилбеген жагдайлар боюнча соттун өкүмү тарабынан аныкталбаган учурларда (эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу, мунапыс же кечирим берүү актысынын айынан, күнөөкөрдүн өлүмүнө же күнөөкөр катары тартуу үчүн жашы жетпегендигине байланыштуу) өндүрүштү кайра баштоо үчүн негиз болуп, тиешелүү аныктама, соттун токтому, прокурордун токтому, жазык ишин кыскартуу жөнүндө тергөөчүнүн токтому эсептелет (ЖПКнын 384-беренесинин 3-бөлүгү).

Белгилей кетүү керек, калыбына келтирилбөөчү негиздер боюнча жазык ишин токтотуу, анын ичинде эскирүү мөөнөтү өтүп кеткенди-

№ 22-Р

гине байланыштуу, териштирүү процессинде бардык зарыл процессуалдык аракеттердин аткарылышын божомолдойт, анын ичинде жакты айыпталуучу катары тартуу, жазыктан жабыркаган жакты – жабырлануучу деп табуу, жактын жасалган кылмышка катышкан фактыларын (далилдерди) аныктоо жана башка. Ошону менен, сот прокурордун жаңыдан ачылган жагдайлар боюнча жазык ишинин өндүрүшүн кайра жаңылоону, тергөөчүнүн эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиги үчүн жазык ишин токтотуу жөнүндө токтомун негиз кылуу менен ЖПКнын 389-беренесине ылайык тиешелүү аныктаманы кабыл алуу үчүн жетишээрлик мүмкүнчүлүгү бар.

Ушул өнүгтө, ЖПКнын 384-беренесинин 3-бөлүгүнүн жобосу менен каралган прокурордун, тергөөчүнүн эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин токтотуу жөнүндө токтому жазык ишин жаңы ачылган жагдайлар боюнча кайра кароого толук түрдө негизделген.

Ошону менен бирге, эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин токтотуу жөнүндө токтом да, жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндөгү токтом да бир тартиптеги укук мамилелери катары ЖПКнын 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту тарабынан жөнгө салынат. Мыйзам чыгаруучу, эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык жоопкерчилигинен бошотуу тартибин жөнгө салуу менен, жазык процессинин стадиясына жараша кандайдыр бир айырмачылыктарды аныктабайт. Демек жаңы ачылган жагдайлар боюнча жазык иши боюнча өндүрүштү кайра баштоо жөнүндө маселени чечүү учурунда, эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө токтом ушундай эле жагдай боюнча жазык ишин токтотуу жөнүндөгү токтом сыяктуу эле юридикалык кеспетке ээ болушу керек.

Ошону менен белгилей кетүүчү нерсе, процессуалдык актынын түрү (бул учурда жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө токтом) жаңы ачылган жагдайлар боюнча жаңылыш сот актысын кайра кароо максатында жазык процессинин катышуучулары тарабынан соттук коргоого болгон укугун ишке ашырыш үчүн тоскоол болбошу керек.

Анын үстүнө, укук колдонуучу практикада (иштин материалдары тастыктап жаткандай), прокурор, качан жаңы ачылган жагдайлар эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен жазык жоопкерчилигине тартуу мүмкүн болбогон жактардын укукка каршы аракеттерине байланыштуу болгондо, бул жактын (же жактардын) укукка каршы аракеттерине тийиштүүлүк далилдерин кыйла толук аныктоо үчүн тергөө жана алгачкы тергөө органдарынан текшерүүчү аракеттерди жүргүзүүнү талап кылат.

Бул жагдай прокурор текшерүү же тергөө бүткөндөн кийин (ЖПК 388-берене) сотко негизделген, материалдар менен тастыкталган корутундуну жөнөтүшү керек болгондуктан жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштүн өзгөчөлүктөрү менен алдын ала аныкталат.

2014-жылдын
19-марты
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 22-Р

Демек, жаңы ачылган жагдайлар боюнча өндүрүштү жаңылоо үчүн негиздердин тизмесиндеги эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендиктен жазык ишин козгоодо баш тарткандыгы тууралуу токтомдун жоктугу, жаңылыш сот актысын кайра кароо укугун чектейт, аны менен соттук коргоого болгон укуктун жана сот адилеттигинин акыйкаттуулук принциптерин, укуктук айкындыкты, укук стабилдүүлүгүн ишке ашырууга тоскоолдук кылат.

Жогорудагылардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 28-беренесинин 1-бөлүгүнүн 11-пункту Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-, 8-пункттарына, 1-бөлүгүнө жана 40-беренесинин 1-бөлүгүнө карама каршы келбейт деп табылсын. Эскирүү мөөнөтү өтүп кеткендигине байланыштуу жазык ишин козгоодон баш тартуу жөнүндө токтомдо жаңыдан ачылып жаткан жагдайлар боюнча жазык иши боюнча өндүрүштү кайра баштоо негизинин тизмесинин жоктугунан улам Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 384-беренесинин 3-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40-беренесинин 1-бөлүгүнө, 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-, 8-пункттарына каршы келет деп табылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине Жазык-процесстик кодексинин 384-беренесинин 3-бөлүгүнө ушул чечимге ылайык толуктоо киргизүү сунушталсын.

3. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

5. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын атайын сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

№ 25-Р

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн берилген сунуштамасына байланыштуу «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацын жана «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы Н.А. Илиязованын;

кайрылуучу тарап – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним катынын негизиндеги өкүлү О.В. Лаврованын катышуусу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциянын (мындан ары – Конституция) 97-беренесинин 1-, 6-, 8-, 9-, 10-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-, 18-, 19-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы жана «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн (мындан ары – Өкмөт) сунуштамасы ишти кароого себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп, талаш-тартыш болгон «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө»

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

Мыйзамдарынын ченемдерин Кыргыз Республикасынын Конституциясына (мындан ары – Конституция) ылайык келгендиги жөнүндө маселеде күмөндүүлүк пайда болгондугу саналды.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары – Конституциялык палата) 2013-жылдын 9-октябрында «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуу эместиги жана Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 74-беренесинин 9-бөлүгүнө, 76- беренесинин 2-бөлүгүнө карама-каршы келгендиги жөнүндө Өкмөттүн сунуштамасы келип түшкөн.

Өкмөттүн сунуштамасында көрсөтүлгөндөй, талаш-тартыш болгон Мыйзамдын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына ылайык, республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштыруу Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан (мындан ары - Финансы министрлиги) жүзөгө ашырышы керек жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине (мындан ары – Жогорку Кеңеш) кеңейтилген форматта тармактык комитет менен макулдашууга жиберилиши керек.

Өкмөттүн пикири боюнча, бул ченем Конституциянын чектөөлөрүнө карабастан, Жогорку Кеңештин комитетинин ыйгарым укуктарын кеңейтет. Конституциянын 3-беренеси мамлекеттик бийликти бөлүштүрүүнүн принцибин бекитүү менен мамлекеттик бийлик органдары Конституцияда белгиленген мамлекеттик бийликти өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде атынан чыгат жана жүзөгө ашырат. Өкмөт белгилегендей, Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгүндө мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым алкагынан чыга алышпайт.

Кайрылуучу тарап белгилегендей, Конституциянын 74-беренесинин 9-бөлүгүнө ылайык Жогорку Кеңеш Конституцияда каралган ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат. Мында, Конституциянын 76-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарына кирген маселелерди даярдоо жана алдын ала кароо Жогорку Кеңештин комитеттерине жүктөлөт. Аларга ошондой эле Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзамдарды жана чечимдерди аткарылышын контролдоону жүзөгө ашыруусу жүктөлгөн.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Өкмөт талаш-тартыш бол-

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

гон ченем мамлекеттик бийликти бөлүү принциби бузулган, бийликтин аткаруу бутагынын маселелерди чечүүсүнө кийлигишүүгө жол берилген, жана ошону менен Конституция тарабынан орнотулган коромжулар менен карама-каршылыктар тутуму бузулган деп эсептейт.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен 2013-жылдын 1-ноябрындагы Өкмөттүн сунуштамасы конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алынган.

2014-жылдын 13-январында Өкмөт Конституциялык палатага «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацынын конституциялуу эместигин таануу жөнүндө жогору аталган сунуштамага толуктоо киргизген. Кошумча талаптардын негизинде келтирилген далилдер, талаш-тартыш болгон ченемдердин окшоштугунан алып караганда, мурда каралган сунуштамаларда камтылган далилдерге окшош.

Сот жыйналышта кайрылуучу тарап өзүнүн талабын колдоп, аны канааттандырууну суранды.

Жоопкер тараптын өкүлдөрү сот жыйналышка жүйөлүүсүз себептер боюнча келишкен жок. Бирок, каралып жаткан иште Жогорку Кеңештин көз карашын чагылдырган кат түрүндө каршы пикир билдирилген. Каршы пикирдин мазмуну билдиргендей, кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болбой жана Өкмөттүн сунуштамасын төмөнкүдөй негизинде канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Конституциянын 74-беренесинин 3-бөлүгүндө, 2-бөлүгүнүн 2-, 5-пунктарында Жогорку Кеңеш мыйзамдарды кабыл алат, республикалык бюджетти жана анын аткарылышы жөнүндө отчетту бекитет деп аныкталган.

Жоопкер тарап белгилегендей, Конституциянын 13-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык республикалык бюджетти түзүүнүн, кабыл алуунун, пайдалануунун тартиби, ошондой эле, аны аткаруунун аудити мыйзам менен аныкталат. Көрсөтүлгөн ченемдердин негизинде, Жогорку Кеңеш республикалык бюджеттин жылдарга ылайык жөнүндө мыйзамдарды кабыл алган жана республикалык бюджеттин аткаруу тартибин аныктаган.

Конституциянын 76-беренесине ылайык, Жогорку Кеңештин комитеттери Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарына кирген маселелерди даярдоону жана алдын ала кароону жүзөгө ашырат, Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзамдарды жана чечимдерди турмушка ашырууга контролдук кылат. Кыргыз Республикасынын «Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 29-беренесинин 1-бөлүгүнүн 19-пунктуна ылайык, Жогорку Кеңештин комитеттери өзүнө таандык болгон маселелер боюнча көрсөтүлгөн мыйзамда жана ченемдик укуктук актыларда каралган башка маселелерди карайт.

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

Жоопкер тараптын өкүлдөрүнүн пикири боюнча, Жогорку Кеңештин тармактык комитети республикалык бюджеттин аткаруу тартибин, ошондой эле республикалык бюджет жөнүндө мыйзамды турмушка ашырууга контролдук кыла алат. Конституциянын 88-беренесине ылайык өкмөт финансы, баа, тариф, инвестиция жана салык саясатын жүргүзүүнү жүзөгө ашырбайт, аларды камсыз кылат.

Ошондой эле, жоопкер тарап, Конституциянын 85-беренесинин жана «Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 32-беренесине ылайык, Өкмөт өзүнүн ишинде Конституцияда каралган чектерде Жогорку Кеңешке отчет берет жана алдында жооптуу экендигине көңүл бурат.

Жогорку Кеңештин өкүлдөрүнүн пикири боюнча, тармактык комитеттин капиталдык салымы боюнча объекттердин тизмегин алдын ала макулдашуу Өкмөт менен Жогорку Кеңештин өз ара аракеттенишүү таризи болуп саналат, ал келечекте Жогорку Кеңештин республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту баалоо учурунда Өкмөткө болгон талаш-тартыштарды жана суроолорун болушунча азайтат.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп чыгып, жактардын далилдерин угуп төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп төмөнкүлөр саналат:

- төмөнкүдөй мазмундагы «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы:

«Республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштыруу Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан жүзөгө ашырылсын жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине кеңейтилген форматта тармактык комитет менен макулдашууга жиберилсин. Жергиликтүү бюджеттерден капиталдык салымдарды пландаштыруу жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдары тарабынан жүзөгө ашырылсын»;

- төмөнкүдөй мазмундагы «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы:

«Республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландоону

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин тармактык комитети менен кеңейтилген форматта макулдашуу боюнча Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги, ал эми капиталдык салымдарды жергиликтүү бюджеттерден пландоону - жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдары жүзөгө ашырат».

«Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы №10 сандуу 2013-жылдын 1-февралында кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2013-жылдын 5-февралында №8 санында жарыяланган.

«Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы №227 сандуу 2013-жылдын 30-декабрында кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2013-жылдын 31-декабрында №104 санында жарыяланган.

Көрсөтүлгөн ченемдик укуктук акттар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына белгиленген тартипке ылайык ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп мыйзам болуп саналат.

2. Конституциянын 3-беренесинин 2-пунктчасына ылайык Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлиги мамлекеттик бийлигине бөлүнүү принциптеринин мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийликтерине негизделүүдө.

Бул принцип укуктук кепилдиктер, коромжулар менен карама-каршылыктар тутумун орнотууну алдын ала карайт, ал бийликтин мунун бирине гана көңүл топтоо мүмкүндүгүн болтурбайт, бийликтин бардык бутактарын өз алдынча жана көз карандысыз жүзөгө ашырууну, бир эле убакта алардын өз ара аракеттенүүсүн жана өз ара тең салмактуулугун камсыз кылат, ошондуктан бийликти бөлүштүрүү мыйзам чыгаруу, мамлекеттик башкаруу жана сот адилеттиги сыяктуу иш-милдеттерди табигый бөлүштүрүүгө негизделет.

Бул принцип мамлекеттик бийликти уюштуруунун фундаменталдык принциби болуп саналгандыктан, орнотулган предметти так сактоо жана ыйгарым укуктарын так аткаруу жалпысынан мамлекеттин иш-милдеттеринин уюшкандыгынын кепилдиги болуп саналат.

3. Бюджеттик тармактагы коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуунун конституциялык негиздери Конституциянын 13-пунктунда бекитилген жана белгилөөчү мааниге ээ. Конституциянын 13-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык республикалык бюджетти түзүүнүн, кабыл алуунун, пайдалануунун тартиби мыйзам менен аныкталат. Ошондой эле, өзгөчө Мыйзам менен республикалык бюджет кабыл алынат. Ошону менен бирге, көрсөтүлгөн конституциялык ченемдердин маанисинен жана мазмунунан чыкканда, бюджеттик мамилелерди жөнгө салуу колдону-

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

удагы бюджеттик мыйзамдардагы конституциялык негизди өнүктүрүү аркылуу жүзөгө ашырышат. Конституция бюджеттик-укуктук башталыштардын топтолгон ченемдик көрсөткүчтөрүн камтыйт. Конституциянын 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык Өкмөткө республикалык бюджетти иштеп чыгуу жана Жогорку Кеңешке сунуш кылуу, Жогорку Кеңешке болсо, Конституциянын 74-беренесинин 2-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык - аны бекитүү жүктөлөт.

Белгилей кетүү керек, Конституция бюджеттик процессти толук камтыган деталдык жөнгө салууга умтула албайт жана умтулбашы керек, анткени, Негизги Мыйзамдын маңызы эң алды менен анын туруктуулугунда жана узак мөөнөттүүлүгүндө көрсөтүлөт. Ошондуктан, Конституциянын 13-беренесинин 2-бөлүгү республикалык бюджетти түзүүнүн, кабыл алуунун, пайдалануунун тартиби, ошондой эле аны аткаруунун аудити мыйзам менен аныкталат деп көрсөтүлгөн.

Конституциянын 13-беренесинин жоболору «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында ишке ашырылган, ал республикалык бюджеттин негиз салуучу принциптеринин калыптанышын жана аткарылуусун аныктайт. Мындай жөнгө салуучу мыйзамдар аркылуу бир гана бюджеттик укук мамилелеринин эмес, алардын субъекттеринин укуктук абалынын дагы ачыктыгына, туруктуулукка жана ишин улантуучулукка жетишүүгө болот.

«Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын маанисинен караганда, бюджеттик процессти өз ара байланышкан этаптар менен иш-чаралардын жыйындысы катары карасак болот, ал республикалык бюджеттин долбоорун иштеп чыгуудан баштап, анын аткарылышы жөнүндө отчетту бекитүү жөнүндө мыйзамды кабыл алганга чейинки бардык стадияларын камтыган. Бул процесс төмөнкүдөй биринин артынан келүүчү стадиялардан турат: 1) Өкмөт тарабынан республикалык бюджеттин долбоорун түзүү жана Жогорку Кеңешке киргизүү; 2) республикалык бюджеттин долбоордун Жогорку Кеңеште каралышы жана бекитилиши; 3) республикалык бюджетти Өкмөт тарабынан аткаруу; 4) республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту бекитүү.

Бюджеттик процесстин мындай ырааттуулугу өзгөрүлүшү мүмкүн эмес, анткени ар бир стадияда башка убакытта чечилбей турган маселелер чечилет. Бюджеттик процесстин ар бир этабында бюджеттик процесстин катышуучулары катары мамлекеттик бийликтин органдарынын иши жана алардын ыйгарым укуктары, Конституция жана мыйзамдар менен жөнгө салынат.

Республикалык бюджетинин долбоорун түзүү жана Жогорку Кеңешке киргизүү (бюджет процессинин биринчи стадиясы) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пун-

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

ктунда жана «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 2-беренесинде белгиленген өкмөттүн толугу менен прерогативасы болуп саналат. Республикалык бюджеттин долбоору бюджеттик жиктештирүүнүн чегинде, анын кирешелер жана чыгашаларын эске алуу менен өкмөт тарабынан түзүлөт. Көрсөтүлгөн жиктештирүүгө ылайык капиталдык салымдарга жиберилген каражаттар республикалык бюджеттик чыгашаларынын беренеси болуп саналат (мыйзамдын 14-беренеси). Өкмөт орточо мөөнөттүү бюджетти божомолдоосунун алкагында, күнүмдүк чыгымдарды бөлүп чыгаруу менен негизги чыгашалардын тобунун резервиндеги бюджеттин чыгашасын да эске алышы керек, ага капиталдык салымдарга кирген чыгымдар да кирет. Белгилей кетүү керек, бюджетти орточо мөөнөттүү божомолдоо мамлекеттик каражатты башкаруунун аспабы катары каралат, ал Өкмөткө сарптала турган чыгашаларды жалпы жана ар бир тармак боюнча пландаштыруу максатында ресурстардын болочок көлөмү жөнүндө түшүнүк алууга, мамлекеттин ишинин артыкчылыктуу багыттарын так аныктоого, өзгөчө артыкчылыктуу инвестициялык долбоорлор бөлүгүн аныктап алууга мүмкүндүк берет (Мыйзамдын 9-беренеси).

Бул стадиянын жыйынтыгы болуп өкмөт тарабынан кезектеги бюджеттик жылга республикалык бюджет жөнүндө мыйзамдын долбоорун жактыруу жана Жогорку Кеңешке киргизүү саналат.

Бюджет процесстин экинчи стадиясы – Жогорку Кеңеш тарабынан республикалык бюджетинин кезектеги бюджеттик жылга мыйзам долбоорун кароо жана бекитүү.

Конституциянын 70-беренесине ылайык Жогорку Кеңеш - Кыргыз Республикасынын парламенти - мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын чегинде контролдук кылуу милдеттерин жүзөгө ашыруучу өкүлчүлүктүү жогорку орган болуп саналат. Конституциянын 74-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык, Жогорку Кеңеш республикалык бюджетти жана анын аткарылышы жөнүндө отчетту бекитет. Жогорку Кеңештин комитеттери дайыма иштеп турган жумушчу органдары, Конституциянын 76-беренесине ылайык Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарына кирген маселелерди даярдоону жана алдын ала кароону жүзөгө ашырат, Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзамдарды жана чечимдерди турмушка ашырууга контролдук кылат. Жогорку Кеңештин тийиштүү комитети өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде Жогорку Кеңешке киргизилген мыйзам долбоорлорун карап чыгат жана өзүнүн корутундусун берет.

Республикалык бюджет жөнүндө мыйзам долбоору боюнча өз корутундуларын беришкен бардык комитеттер тарабынан каралат. Өз кезегинде жооптуу (тармактык) комитет берилген документтердин негизинде консолидацияланган корутунду даярдайт жана Жогорку Кеңештин

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

кароосуна республикалык бюджет жөнүндө мыйзам долбоорун сунуштайт. Жогорку Кеңеш мыйзам менен белгиленген тартипте, республикалык бюджет жөнүндө мыйзамды кийинки бюджеттик жылга жана келетурган дагы эки жылга божомолду кабыл алат.

Ушул стадияда негизги ролу бюджеттик процесстин субъекти катары Жогорку Кеңешке таандык, анын бюджеттик ыйгарым укуктары бийлик бутактарын бөлүштүрүүнүн конституциялык принцибинин негизинде жана мыйзамдарды кабыл алуу укугунун негизинде аныкталган. Бул учурда Жогорку Кеңештин комитеттери бюджеттик процесстин өз алдынча субъекти катары чыга албайт.

Бюджеттик процессинин үчүнчү стадиясы - бюджетти аткаруу. Конституциянын 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык республикалык бюджеттин аткарылышы камсыз кылуу өкмөткө жүктөлгөн.

Бюджеттик процесстин бул стадиясы бюджеттин киреше жана чыгаша бөлүктөрүн камтыйт.

Бюджетти аткаруунун маанилүү милдети – салыктардын жана башка төлөмдөрдүн жалпы жана ар бир булак боюнча толук жана өз убагында келип түшүүсүн камсыз кылуу, ошондой эле бюджет бекитилген жылга карата финансылык жылдын аралыгында суммалардын бюджетти боюнча бекитилген ченемде иш-чараларды каржылоо.

Конституциянын 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык өкмөт финансы саясатын жүргүзүүнү камсыз кылат, республикалык бюджетти иштеп чыгуусу жана аткарылышы ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Ушул функция өкмөткө гана тиешелүү жана Финансы министрлиги аркылуу ишке ашырылат. Буга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштыруу иш-милдеттерин Финансы министрлигине жүктөгөн (Мыйзамдын 20-беренеси).

Буга ылайык, мыйзам чыгаруучу тарабынан бекитилген Жогорку Кеңештин тармактык комитети менен республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштырууну макулдашуу жол-жобосу республикалык бюджет жөнүндө мыйзамды аткаруу стадиясында аткарылбайт. Тармактык комитетке бюджеттик процесстин бул стадиясында талаш-тартыш болгон мыйзамдарда каралган ыйгарым укуктарды берүү республикалык бюджетти аткаруу боюнча Өкмөттүн ишине кийлигишүү болуп саналат жана Конституциянын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө каршы келет жана мамлекеттик бийликти бөлүшүүнүн принциптерин бузат (Конституциянын 3-беренесинин 2-пункту).

Бюджеттик процесстин төртүнчү стадиясы – республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту түзүү жана бекитүү. «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө»

№ 25-Р

Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 45-беренесине ылайык, Өкмөт Финансы министрлигинин атынан республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту түзөт. Отчетту түзгөндөн кийин өкмөт республикалык бюджеттин аткарылышы жөнүндө отчетту бекитүү тууралуу мыйзам долбоорун Жогорку Кеңешке берет.

Конституциянын 74-беренесинин 2-бөлүгүнүн 5-пунктунда каралгандай, Жогорку Кеңеш өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде өткөн жылдагы республикалык бюджетти аткарылышы жөнүндө отчетту бекитет.

Демек, мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принцибинен алсак, Конституция ар бир бюджет процессинин стадиясында өкмөттүн жана Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарын так аныктайт.

4. Өз далилдеринин негизинде, жоопкер-тарап Жогорку Кеңештин тармактык комитетинин республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштырууга макулдук берүүсү, Жогорку Кеңеш тарабынан кабыл алынган мыйзамдар менен чечимдердин турмушка ашырылышына болгон парламенттик контролдун таризи болуп саналат деп эсептейт. Бирок, парламенттик контролдун маңызы кабыл алынган мыйзамдын аткарылышын текшерүүдө турат, ал кабыл алынган мыйзамды аткаруу бөлүгүндө кандайдыр бир кийинки макулдашууларды болжолдой албайт.

Парламенттик контроль, мамлекеттик контролдун алдыңкы түрлөрү болуп саналып, парламенттин мыйзам чыгаруу иш-милдеттери менен катар, аткаруу бийлигинин органдарынын аткаруучу-тескөөчү ишине кийлигишүүсүз жүзөгө ашырууга тийиш.

Конституциянын маанисинен жана мазмунунан алып караганда, парламенттик контролдун чеги аткаруу бийлигинин тутумунун негизги ыйгарым укуктары башталгандан тартып жүргүзүлөт, ага бийликти бөлүштүрүү принциптерине ылайык, мыйзам чыгаруучу бийликтин укугу жок. Парламенттик контролдун белгилеген чегинин так маанисин түшүнүү бийликти бөлүштүрүүнүн принцибинин негизинде мамлекеттеги мыйзам чыгаруу жана аткаруучу бийлик бутактарынын өз ара мамилесин уюштурууга шарт түзөт.

Белгилей кетүү керек, республикалык бюджет жөнүндө мыйзам мамлекеттин финансылык планына кандайдыр бир убакытка чагылдырган атайын ченемдик укуктук акт болуп саналат. Эгерде мыйзам чыгаруучу тарабынан кабыл алынган укуктук ченемдер жокко чыгарганга чейин же аны башка менен алмаштырганга чейин аныкталбаган бир узак мөөнөткө эсептелген болсо, бюджетти бекитүү жөнүндө мыйзамдар өзүнүн юридикалык колдонулушун тиешелүү бюджеттик жыл үчүн гана сактайт. Бул мөөнөт аяктагандан кийин, алар автоматтык түрдө өз күчүн жоготот жана колдонулбайт. Конституциялуулук предметине талаш-тартыш болгон беренелер жалпы ченемдерди белгилейт, алардын таасир этүүсү бир

2014-жылдын
11-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 25-Р

эле бюджеттик жыл менен чектелбейт жана олуттуу мааниден алганда, мындай актылар үчүн типтүү болуп саналбайт. Буга ылайык, алардын мыйзамдуу орду жылдык бюджетти бекитүү жөнүндө актыларда эмес, башка ченемдик укуктук актыларда. Аны менен бирге, мындай түрдөгү ченемдер республикалык бюджетти аткаруу стадиясына тиешеси жок.

Жогоруда баяндалгандарды эске алып, мыйзам чыгаруучу тармактык комитетке республикалык бюджетти аткаруу стадиясында республикалык бюджеттен капиталдык салымдарды пландаштыруу маселелерин макулдашуу укугун кеңейтилген форматта берүү менен, конституциялык белгилөөлөрдүн алкагында, анын ичинде мамлекеттик бийликтин органдарынын иш-милдеттерин жана ыйгарым укуктарын чектөө бөлүгүнөн чыгып кеткен деп айтууга болот (Конституциянын 3-беренесинин 4-пункту, 5-беренесинин 3-бөлүгү, 13-берене, 74-беренесинин 9-бөлүгү, 76-беренесинин 2-бөлүгү, 88-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пункту).

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 42-, 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. «Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014–2015-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы жана «Кыргыз Республикасынын 2014-жылга республикалык бюджетти жана 2015–2016-жылдарга болжолу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 5-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацы Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын атайын сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

№ 26-Р

жарандар Исыр Юсупович Лоунун, Эсенали Ибилисович Турганбаевдин, Рахман Хусеевич Багиевдин, Кулсайна Конокчиевна Садыбалдиеванын, Владимир Алексеевич Деркачтын, Дамирбек Токторгонович Султанкуловдун, Шарапат Курманбековна Джумабекованын, Муктарбек Токтобаевич Иманкуловдун, Александр Иванович Возжаевдин кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында,

жыйналыштын катчысы М.Э. Толобалдиевдин;

кайрылуучу тарап – жарандар И.Ю. Лоу, Э.И. Турганбаев, Д.Т. Султанкулов, М.Т. Иманкулов, И.Ю. Лоу жана А.И. Возжаевдин ишеним каттарынын негизиндеги өкүлү И.С. Боров, В.А. Деркач, К.К. Сатыбалдиевдин, Р.Х. Багиевдин ишеним каттарынын негизиндеги өкүлү Р.Р. Абдурауфовдун;

жоопкер тарап - Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү К.Н. Садыковдун катышуулары менен Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 1-, 4-, 18-, 19-, 24-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында Жазык-процесстик кодексинин 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнүн (мындан ары – ЖПК) конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жарандар И.Ю. Лоунун, Э.И. Турганбаевдин, Р.Х. Багиевдин, К.К. Сатыбалдиеванын, В.А. Деркачтын, Д.Т. Султанкуловдун, Ш.К. Жумабекованын, М.Т. Иманкуловдун, А.И. Возжаевдин өтүнүчтөрү себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп, талаш-тартыш болгон ЖПКнын 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүн Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндө маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу саналат.

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары – Конституциялык палата) 2013-жылдын 22-октябрында жарандар И.Ю. Лоу, Э.И. Турганбаев, Р.Х. Багиев, К.К. Сатыбалдиева, В.А. Деркач, Д.Т. Султанкулов, Ш.К. Жумабекова, М.Т. Иманкулов, А.И. Возжаевден ЖПКнын 230-беренесинин 2-бөлүгүн Конституцияга карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Арыз берүүчүлөрдүн өтүнүчүнөн келип чыккандай, жарандар И.Ю. Лоу, Э.И. Турганбаев, Р.Х. Багиев, К.К. Сатыбалдиева, В.А. Деркач, Д.Т. Султанкулов, Ш.К. Жумабекова, М.Т. Иманкулов, А.И. Возжаев ЖПКнын 230-беренесинин 2-бөлүгү тергөөнүн аякталышы жөнүндө билдирүүнүн мөөнөтүн регламенттештирбей, алардын Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен кепилденген соттук коргоого болгон укугун (40-беренесинин 1-бөлүгү), бардыгынын мыйзам жана сот алдында бирдей (16-беренесинин 3-бөлүгү), сот өндүрүшү тараптардын атаандаштыгынын жана тең укуктуулугунун негизинде жүзөгө ашырылышын бузат (99-беренесинин 3-бөлүгү) деп эсептейт.

Арыз берүүчүлөрдүн пикири боюнча, тергөө аракеттеринин бүткөндүгү жөнүндө билдирүүнүн мөөнөтүнүн жоктугу, аларды жабыркоочулар катары иштин материалдары менен таанышуу, өтүнүч берүү укугунан ажыратуу, жана ага ылайык, алдын ала тергөө стадиясындагы соттук коргоо укугунан ажыратуу менен, сот өндүрүшүнүндө бардыгынын сот жана мыйзам алдында тең принцибин бузат.

Берилген материалдар көрсөткөндөй, 2012-жылдын 14-декабрында тергөөчү жазык ишин кыскартуу жөнүндө бөлүгүндө токтом чыгарган жана ошондой эле жабырлануучуларга тергөө аяктагандыгы жана жазык иштин Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасына жөнөтүлгөндүгү жөнүндө кат аркылуу билдирген. Мындан тышкары, тергөөчү ушул кат менен жабырлануучуларды иш материалдары менен таанышуу мүмкүнчүлүгүн билдирген жана иш кагаздардын көчүрмөлөрүн Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынан же соттон алуу мүмкүнчүлүгү бар экендиги кабарлаган. Тергөөчүнүн ушундай аракеттери, арыз берүүчүлөрдүн пикири боюнча, жабырлануучуларга сот адилеттигине кайрылуу мүмкүнчүлүгүн чектейт, аларды өзүнүн процесстик укуктарын ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратат жана жазык процессиндеги тараптардын тең укуктуулук принцибин бузат.

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун токтому менен, 2013-жылдын 13-мартында жазык ишинен материалды бөлүү жөнүндө

№ 26-Р

токтомду чыгаруусун билдирген тергөөчүнүн аракети мыйзамсыз жана негизделген эмес деп таанылды. Бишкек шаардык сотунун соттук коллегиясы 2013-жылдын 17-апрелиндеги аныктамасы менен Биринчи май райондук сотунун токтомун жокко чыгарды. Жогорку сотунун соттук коллегиясы тарабынан 2013-жылдын 4-июлундагы токтому менен Бишкек шаардык сотунун соттук коллегиясынын аныктамасын күчүндө калтырды.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен 2013-жылдын 25-ноябрында арыздануучулардын өтүнүчтөрү конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алынган.

2014-жылдын 4-апрелинде Конституциялык палатага кайрылуучу тараптын өкүлдөрү болгон И.С. Боровдон жана Р.Р. Абдурауфовдон ЖПКнын 230-беренесинин 1-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчкө толуктоо келип түшкөн.

Өз позициясын негиздөө үчүн, кайрылуучу тараптын өкүлдөрү төмөнкүлөрдү билдиришет: ЖПКнын 230-беренесинин 1-бөлүгүндө айыпталуучу иштин бардык материалдары менен таанышууда кеңейтилген укуктары камтылган, ал эми аталган маселе боюнча жабырлануучунун укуктары бул кодексте чагылдырылган эмес. Буга ылайык, ЖПКнын 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1-бөлүгүндө орнотулган бардыгынын сот жана мыйзам алдында тең принциби жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40-беренесинин 1-бөлүгүндө кепилденген соттук коргоого болгон укугу бузулуп жатат.

Сот жыйналышына кайрылуучу тараптын өкүлү И.С. Боров өзүнүн өтүнүчүн колдоп, аны канааттандырууну суранды. Кайрылуучу тараптын башка өкүлү, Р.Р. Абдурауфов далилдерин тактап, тергөөчүнүн тергөө ишинин бүткөндүгүн жабырлануучуга жарыялоого милдеттендирген ченемдердин жоктугуна жараша, ошондой эле иш боюнча тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө жабырлануучуга билдирүүнүн мөөнөтү жана таризи каралбагандыктан, ЖПКнын 230-беренесинин 1-бөлүгүн конституциялык эмес деп таанууну суранды.

Арыздануучулар И.Ю. Лоу, Э.И. Турганбаев, Д.Т. Султанкулов, М.Т. Иманкулов өз өтүнүчүн колдоп, аларды И.С. Боров тарабынан айтылган талаптардагы өлчөмдө канааттандырып берүүнү суранышты.

Жогорку Кеңештин өкүлү К.Н. Садыков кайрылуучу тараптын далилдери менен макул болбой, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп чыгып, тараптардын далилдерин угуп, сот жыйналышына катышкан башка жактардын пикирлерин угуп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

мынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Демек, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы ЖПКнын 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрү саналат:

«230-берене. Прокурорго жөнөтүлүүчү иш боюнча тергөөнүн аякталышы жөнүндө билдирүү:

(1) Иш боюнча бардык тергөө аракеттери аткарылып, чогултулган далилдер жетиштүү деп таанылгандан кийин тергөөчү айыпкерге билдирүүгө, ага иштин милдеттүү тартипте көктөлгөн, номерленген жана тизмеленген түрдөгү (тизмектөө барактары) бардык материалдары менен жеке өзү да, ошондой эле жактоочунун жардамы менен да таанышууга укуктуулугун, ошого тете тергөөнү толуктоо же иш боюнча башка чечимдерди кабыл алуу жөнүндө өтүнүч билдирүү укугуна ээ экендигин түшүндүрүүгө милдеттүү. Айыпкерге тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө билдирилгендиги жана укуктары түшүндүрүлгөндүгү тууралуу ушул Кодекстин 170- жана 171-беренелеринин талаптарын сактоо менен протокол түзүлөт.

(2) Тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө жана иштин материалдары менен таанышуу жана өтүнүчтөр билдирүү укугу тууралуу, тергөөчү, айыпкердин жактоочусуна, ошондой эле жабырлануучуга жана анын өкүлүнө, жарандык доогерге, жарандык жоопкерге жана алардын өкүлдөрүнө билдирүүгө милдеттүү».

1999-жылдын 30-июнундагы №62 сандуу Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, 1999-жылдын 30-июнундагы №63 «Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексин колдонууга киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен киргизилген, «Эркин-Тоо» гезитинде 1999-жылдын 21-июлунда №59-60-61-62 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелинет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы адам укуктары менен эркиндиктери эң жогорку баалуулук деп тааныйт. Муну менен, конституциялык принцип декларацияланат, ага ылайык инсандын укугун таануу, кармоо жана коргоо укуктук мамлекеттин ажырагыс атрибуту, анын милдети болуп саналат (16-берене). Буга ылайык, мамлекеттик органдардын ишмердүүлүгүндө приоритеттүү мааниге ээ болгон бул принцип укуктук жөнгө салуунун бардык тармактарында башкы жол көрсөткүч болуп кызмат кылат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясында бекитилген адам менен жарандын укугуна жана эркиндигине тиешелүү фундаменталдык жоболор, жазык процессинде өзгөчө мааниге ээ болот. Жазык процес-

№ 26-Р

синин маселелерин чечүү учурундагы маанилүү шарт болуп, жеке инсанды, анын укугун жана эркиндигин сыйлоо принцибин катуу кармоо болуп саналат. Ошентип, ЖПКнын 10-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык инсандын укуктарын, эркиндиктерин жана кадыр-баркын урматтоо жазыктык сот ишинин жүрүшүнө катышкан бардык органдар жана жактар үчүн милдеттүү. ЖПКнын 12-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык сот, судья, прокурор, тергөөчү жазык процессине катышкан жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоону камсыз кылууга, аларды жүзөгө ашыруу үчүн шарт түзүп берүүгө, процесстин катышуучуларынын мыйзамдуу талаптарын канааттандырууга карата өз учурунда чара көрүүгө милдеттүү. Бул учурда, жазык процессинин катышуучуларына алардын укугун жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн тең укуктук мүмкүнчүлүктөр кепилденет, алар аркылуу тараптардын атаандаштыгы жана тең укуктуулугу конституциялык принциптерин кармоо аркылуу камсыз кылынат.

3. ЖПКнын ченемдери тарабынан ар бир субъекттин жазык-процесстик мамилелеринин укуктук статусун бекитет, анын негизги элементтери болуп процесстик укуктар жана милдеттер саналат. Жабырлануучу мыйзам чыгаруучу тарабынан айыптоочу тараптан жазык процессинин катышуучусу катары аныкталган жана өз алдынча ишке ашырылган процесстик укуктун аныкталган бир көлөмү берилген. Жабырлануучунун укуктук статусу ЖПКнын 49- жана 50-беренелеринде аныкталат, ал эми анын укуктарын жана милдеттерин деталдаштыруу жазык процессинин ар кандай стадияларында өндүрүштү жөнгө салган аталган Кодекстин беренелеринде көргөзүлгөн.

ЖПКнын 12-беренесине ылайык, жазык процессинин бардык стадиясында, анын ичинде алдын ала тергөөдө, жабырлануучуга, процесстин башка катышуучуларындай эле, ага мыйзам тарабынан берилген процесстик укуктарды ишке ашыруусу үчүн зарыл болгон шарттарды түзүп берүү керек. Прокурор, тергөөчү жабырлануучунун укуктарын чындап ишке ашыруу үчүн шарт түзүп, тиешелүү чара көрүүгө милдеттүү. Мындай шарттардын бири болуп, жабырлануучуларды алдын ала тергөө органы тарабынан алардын процесстик же тергөө аракеттерине катышуу зарылдыгы (мүмкүнчүлүгү) жөнүндө өз убагында билдирүү болуп саналат.

Билдирүүнүн укуктук маңызы, мамлекеттин кызыкчылыгын көздөгөн жазык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын, тиешелүү процесстик таризде кызыкдар тараптарды алардын укуктары жана милдеттери жөнүндө, процесстик аракеттерде жана кабыл алынган чечимдерде өндүрүлгөн жана тиешелүү болгон алардын укугу жана эркиндиги жөнүндө маалымдоо боюнча ишмердүүлүгүн түшүндүрөт. Буга ылайык, жазык процессинин катышуучуларына кабардар болуу укугун билдирүү милдети жазык-процесстик мамилелерге тартылган инсандын укугун жана эркиндигин, өзгөчө процесстик аракеттер менен чечимдерге сот

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

адилеттигин даттанууга болгон укугун сыйлоо принцибин ишке ашыруу кепилдиктеринин бири болуп саналат. Жазык процессинин катышуучуларына, анын ичинде жабырлануучуларга билдирбөө же тиешелүү эмес денгээлде билдирүү процесстик укуктарды колдонуу мүмкүндүгүн кыйындатат же таптакыр ажыратат.

Билдирүүнү ченемдик регламенттөө ЖПКда маалымат берүү каражаты катары «билдирилет», «кабарланат», «маалымданат», «көчүрмө жөнөтүлөт» сыяктуу терминдерди колдонуу аркылуу ишке ашырылат. Көпчүлүк учурларда, ЖПКнын беренелеринин маанисинен жана мазмунунан алып караганда, билдирүүнүн жазуу ыкмасы каралат. Бул учурда мыйзам чыгаруучу, билдирүүнүн таризине жана мазмунуна болгон талаптарды регламенттебей туруп, бул маселелерди чечүү укугу колдонуучунун кароосуна калтырат.

Конституциялуулугу талашка түшкөн ЖПКнын 230-беренесинин 1-бөлүгүнүн предметине тергөөчү иш боюнча бардык тергөө иштери бүткөндүгүн, ал эми чогултулган материалдар жетишээрлик экендигин мойнуна алып, бул жөнүндө айыпталуучуга билдирет да, ага тиешелүү укуктарды түшүндүрүп берет. Айыпкерге тергөөнүн аяктоосун жарыялоо жөнүндө жана укуктарын түшүндүрүү ЖПКнын 170- жана 171-беренелеринин талаптарын сактоо менен протокол түзүлөт. Каралып жаткан мыйзам жобосунун маанисинен алып караганда, бул учурда айыпталуучунун билдирүүсүнүн таризи болуп, тергөө аракеттеринин протоколун түзүү болуп саналат.

ЖПКнын 230-беренесинин 2-бөлүгү тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө жана иштин материалдары менен таанышуу жана өтүнүчтөр билдирүү укугу тууралуу тергөөчү, айыпкердин жактоочусуна, ошондой эле жабырлануучуга жана анын өкүлүнө, жарандык доогерге, жарандык жоопкерге жана алардын өкүлдөрүнө билдирүүгө милдеттүү деп орнотот. Ушул бөлүгүнүн мазмунунан келип чыккандай, санап чыккан субъектерге билдирүү жазуу жүзүндөгү таризде жүргүзүлүшү керек.

Кайрылуучу тараптын пикири боюнча, ЖПКнын 230-беренесинде аныкталган айыпталуучу менен жабырлануучуга билдирүү ыкмаларынын айырмасы тараптардын тең укуктуулук конституциялык принцибин бузат жана процесстик таризде так бекитилген таризде билдирүү алган айыпталуучудан айырмаланып, жабырлануучуга ага тиешелүү болгон процесстик укуктарын өз убагында жана толук өлчөмдө ишке ашырууга мүмкүндүк бербейт. Жазык процессинин тараптарынын укуктарынын жана милдеттеринин мындай сандык салыштыруусу алар тарабынан жазык процессиндеги ар кандай функцияларын жана кызыкчылыктарын ишке ашырууга мүмкүн эмес.

Жазык процессиндеги тараптардын теңчилик принциби (ЖПКнын 18-беренеси) тараптардын өз позициясын коргоо жана каршылык тараптын далилдерин жокко чыгаруу үчүн бирдей процесстик мүмкүнчүлүктөрдү карайт.

№ 26-Р

Ушул көз караштан, ЖПКнын 230-беренесинин күчүндө айыпкер да, ошондой эле жабырлануучу да тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө жана жазык иштин бардык материалдары менен тааныштыруу укугун бирдей кабарландырылыш керек.

ЖПКнын 229-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык жабырлануучуну жазык иштин материалдары менен тааныштыруу айыпкерди иштин материалдары менен тааныштырган тартипте жүзөгө ашырылат. Жазык иштин материалдары менен таанышуу жөнүндө протокол түзүлөт жана ЖПКнын 230-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык жабырлануучу жана айыпкер иш менен тааныштырылгандан кийин түзүлөт.

Буга ылайык, жогоруда аталган ченемдердин маанисинен алып караганда, тергөөчү жабырлануучуга формалдуу түрдө билдирүү менен гана чектеле албайт, ал жабырлануучунун жазык ишинин материалдары менен таанышуусу үчүн бардык тиешелүү чараларды көрүшү керек.

Мыйзам чыгаруучу тарабынан айыпталуучу менен жабырлануучуга билдирүү ыкмасындагы айырманы орнотуу алардын укуктук статусундагы өзгөчөлүктөр жана айыпталуучуга карата колдонулган чектөөчү чаралар менен шартталган. Бул учурда белгилей кетүүчү нерсе, тергөөнүн аяктагандыгы тууралуу билдирүү - айыпталуучуга билдирилгендей эле, милдеттүү тергөө аракети болуп саналат, анткени билдирүү бир гана жабырлануучуга гана жөнөтүлбөстөн, айыпталуучунун жактоочусун маалымдандыруу ыкмасы да болуп саналат. Мындай айырмачылыктар, тергөө аракеттеринин аяктагандыгы жөнүндө билдирүү ишинин материалдары менен таанышуу мөөнөтүнүн башталышы болуп саналгандыгы менен да шартталат.

4. Өз талаптарын негиздөө менен, кайрылуучу тарап, иш боюнча тергөөнүн аяктагандыгы жөнүндө жабырлануучуга билдирүү мөөнөтүнүн мыйзам тарабынан бекитилбегендиги алардын сот адилеттигине кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө болгон укугун чектеп жатат деп эсептейт.

Билдирүү ишмердүүлүгүнүн тартибин жөнгө салган жазык-процесстик ченемдердин маанисинен жана мазмунунан алып караганда, билдирүү мөөнөтү тергөөчү, прокурор, сот (судья) тарабынан колдонулган жазык-процесстик мыйзамы же акт тарабынан бекитилген процесстик маанилүү окуялардын башталган учуру же кандайдыр бир аныкталган убакыт аралыгы катары каралат, ал мезгил аралыгында бир жактуу тартипте жазык сот өндүрүшүнүн катышуучусу кабыл алынган чечим же процесстик аракет жөнүндө кабардар болот, бул жарандар менен мекемелердин укугун жана мыйзамдуу кызыкчылыгын коргоо, жазык иши боюнча өндүрүштү тезирээк аяктоо жана жазык сот өндүрүшүнүн дайындоосун ишке ашыруу максатында аткарылат.

Жазык-процесстик ченемдерин анализдөө, айрым учурларда ЖПК саат, күн, ай, жылдар менен эсептелген билдирүү мөөнөттөрүн карайт, же билдирүүнүн мөөнөттөрү салыштырмалуу такталган болушу мүмкүн ал тигил же бул процесстик иштин аткарылышынан көз каранды деп

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

эсептелет (аларды кыска жана тактап айтууда, «камактан бошотуу учурунда», «токтоосуз», «бир убакта» дагы башка терминдер колдонулат).

Алдын ала тергөө органдары тергөө ишинин аяктагандыгы жөнүндө жазык сот өндүрүшүнүн бардык катышуучуларын бир убакта билдирүүгө милдеттүү. Бул учурда билдирүү мөөнөтү алдын ала тергөөнүн жалпы мөөнөтүн бузбай убакытты эсептеп алуу менен, жогоруда аталган жактарга жазык иши менен таанышуу мүмкүнчүлүгүн берүү жана тиешелүү өтүнүчтү берүү же процесстик чечимдерди сот тартибинде даттануу мүмкүнчүлүгүн берүү менен, тергөө иштеринин өндүрүшүнүн аяктаган мөөнөттөн тартып эсептеле башташы керек. Бирок, иштин материалдарынан жана тараптардын далилдеринен алып караганда, тергөөчү ЖПКнын 230-беренесинин 2-бөлүгүн туура эмес колдонгон катары каралат, ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талашка түшкөн ченемдерин таануу үчүн негиз болуп бере албайт.

Жогорудагы айтылгандарды эске алып, Конституциялык палата ЖПКнын 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрү жазык процесстик катышуучуларына бардыгына сот жана мыйзам алдында конституциялык тең принцибин ишке ашыруусу, ошондой эле кепилденген соттук коргоону, буга ылайык Кыргыз Республикасынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнө жана 40-беренесинин 1-бөлүгүнө, 99-беренесинин 3-бөлүгүнө карамакаршы келбейт деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун 8-, 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексинин 230-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 40-беренесинин 1-бөлүгүнө жана 99-беренесинин 3-бөлүгүнө карамакаршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, юридикалык жактар, кызмат адамдары жана жарандар тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
30-апрели
Бишкек шаары

№ 27-Р

**жаран Эсенгул Арунович Асановдун кайрылуусунун
негизинде «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз
Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин
1-бөлүгүнүн «м» пунктун жана 8-бөлүгүнүн
конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, К.С. Сооронкулованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы Н.А. Илиязованын;

кайрылуучу тарап – жаран Э.А. Асанов;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү К.Р. Садыков;

башка жак – Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик кадр кызматынын ишеним катынын негизиндеги өкүлү Н.Д. Андашеванын катышуусу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1-, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 1-, 4-, 18-, 19-, 24-, 37- жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пунктун жана 8-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жаран Э.А. Асановдун өтүнүчү себеп болду. Ишти кароого негиз болуп «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын, талаш туудурган ченемдердин Конституцияга ылайык келүү жөнүндө маселеде анык эместиктин пайда болуусу саналат.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы А.О. Нарынбекованын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары – Конституциялык палата) 2013-жылдын 23-октябрында жаран Эсенгул Арунович Асановдон «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

1-бөлүгүнүн «м» пунктун жана 8-бөлүгүн Конституциянын 16-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 20-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык келбегендиги жана конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Берилген материалдар көрсөткөндөй, Э.А. Асанов Кыргыз Республикасынын Жаратылыш ресурстары министрлигинин 2011-жылы 15-апрелдеги №15 буйругу менен ээлеп турган кызматынан бошотулган.

Буйрук чыгаруу үчүн «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту себеп болду, ага ылайык, жогоруда аталган мыйзам тарабынан мамлекеттик кызматта иштөө үчүн мамлекеттик кызматчынын жаш курагынын чегине жеткен учурда мамлекеттик органдын администрациясынын сунушу менен токтотулат.

Көрсөтүлгөн Мыйзамдын 31-беренесинин 8-бөлүгүндө мамлекеттик кызматчынын мамлекеттик кызматта болушунун жаш курагынын чеги 65 жашты түзөт деп каралган.

Бишкек шаарынын Биринчи май райондук соту 2011-жылдын 20-июлундагы чечими менен Э.А. Асановду жумушка кайра орноштуруу жана жумушту аткарган убактагы эмгек акынын айырмасын төлөө жөнүндө доо арызын канааттандырган. Бишкек шаардык сотунун сот коллегиясы 2011-жылдын 18-октябрындагы чечими менен Бишкек шаарынын Биринчи май райондук сотунун чечимин жокко чыгарган жана Э.А. Асановдун доо арызы канааттандыруусуз калтырылсын деп жаңы чечим кабыл алган. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун сот коллегиясы 2012-жылдын 8-июнундагы токтому менен Бишкек шаардык сотунун соттук коллегиясынын 2011-жылдын 18-октябрындагы чечимин күчүндө калтырган.

Э.А. Асановдун пикири боюнча «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту жана 8-бөлүгү мамлекеттик кызматта иштөө үчүн мамлекеттик кызматчынын жаш курагынын чегине жеткен учурда мамлекеттик кызматчыны ээлеп турган кызматынан бошотуу укугун мамлекеттик органга берүү менен, конституциялык укугун жана эркиндигин бузат, жаш курак белгиси боюнча кодулайт жана анын укугун жана эркиндигин кемсинтет.

2014-жылдын 12-мартында келип түшкөн өтүнүчкө Э.А. Асанов толуктоо киргизди, анда «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту боюнча бошотуу жаш курак белгиси боюнча кодулоо болот жана Конституциянын 6-беренесинин 1-, 2-пунктарына, 16-беренесинин 2-пунктуна жана 20-беренесинин 1-пунктуна карама-каршы келет деп көргөзгөн.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын 2013-жылдын 23-ноябрындагы аныктамасы менен өтүнүч конституциялык сот өндүрүшкө кабыл алынган.

№ 26-Р

Сот жыйналышында кайрылуучу тарап өзүнүн өтүнүчүн колдоп, аны канааттандырууну суранды.

Жоопкер тарап кайрылуучу тараптын далилдери менен макул болбой, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Конституциялык палата, иштин материалдарын изилдеп чыгып, тараптардын далилдерин угуп, сот жыйналышына катышкан башка жактардын пикирлерин угуп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Демек, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту жана 8-бөлүгү саналат:

«31-берене. Мамлекеттик органдагы кызматты мамлекеттик органдын администрациясынын демилгеси боюнча токтотуу м) ал мамлекеттик кызматта болуу үчүн ушул Мыйзамда белгиленген жаш курагынын чегине жеткенде;

Мамлекеттик кызматчынын мамлекеттик кызматта болушунун жаш курагынын чеги 65 жашты түзөт.

Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Мыйзамы мыйзамдарда бекитилген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2004-жылдын 24-августунда №71-72 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп эсептелинет.

2. Кыргыз Республикасы укуктар менен эркиндиктердин тең укугун тааныйт, адам укугун кандайдыр бир белгилер (жынысы, расасы, тили, майыштуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий жана башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлар) боюнча акталгыс чектеген же ажыраткан көрүнүш катары кодулоого тыюу салат (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгү).

Теңдик жана кодулоо принциби коомдук мамилелердин бардык чөйрөсүн камтыйт жана эмгекке болгон укукту ишке ашырууда өзгөчө мааниге ээ. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 2-бөлүгүнүн мааниси жана мазмуну боюнча, ар бир адам эмгекке укуктуу, ал жашоого иштеп акча табуу мүмкүнчүлүгүн камтыйт жана ал өзү эркин тандаган жана эркин макул болгон жумушу (кызматы) болуусу шарт. Мамлекет жарандардын эмгекке болгон укугун толук ишке ашыруу үчүн шарт түзүп берет, аны менен кесип тандоодо жана эмгек

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

ишинин өз жөндөмдүүлүгүнө жана каалоосуна ылайык тандоодо тең мүмкүнчүлүккө кепилдик берет.

3. Жарандардын эмгек ишинин түрлөрүнүн бири мамлекеттик кызмат эсептелет. Мамлекеттик кызмат – мамлекеттик органдардагы мамлекеттик кызматчылардын Кыргыз Республикасынын Конституциясында жана башка ченемдик укуктук актыларында аныкталган милдеттерин, иш-милдеттерин жана бийлик ыйгарым укуктарын кесиптик негизде жүзөгө ашыруу боюнча иши («Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 2-беренесинин).

Мамлекеттик кызмат чөйрөсүндө теңдик жана кодулоо принциби Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 52-беренесинин 4-бөлүгүнүндө бекитилген, ал жарандарга мамлекеттик кызматка кирүү учурунда жана мыйзам тарабынан каралган тартипте кызмат ордуна жогорулоо учурунда тең укуктуу жана тең мүмкүнчүлүктү берет. Бул принцип да «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 4-беренесинин 6-пунктунда чагылдырган.

Мамлекеттик кызматка кирүү мүмкүнчүлүгүнүн тең укуктуулугу – жарандардын бардык мамлекеттик кызматта эч кандай кодулоо жок иштөө укугу болуп саналат. Бирок, бул жаран каалаганын тандап, ал эми мамлекеттик кызмат каалаган кызматын берүүгө милдетүү дегенди түшүндүрбөйт. Кеп жарандын мамлекеттик кызматка болгон вакансия жана кесиптик шайкештиги болгон учурда, ар бири үчүн бирдей мүмкүнчүлүк туурасында болуп жатат. Мында жаранды расасы, жынысы, улуту, тили, социалдык теги, мүлктүк абалы, жашаган жери, динге мамилеси, ишенимдери, коомдук бирикмелерге таандыктыгына байланыштуу кабыл албай коюуга болбойт.

Тең мүмкүнчүлүк жана кодулабоо принциби мамлекеттик кызматчылардын кесиптик ишинин укуктук жөнгө салууга өзгөчө жүрүштү жокко чыгарбайт, бул «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында белгиленген.

Мамлекеттик кызматчылардын кесиптик ишинин укуктук жөнгө салуу өзгөчөлүгүн орнотуу, анын жогорку деңгээлин, мамлекеттик кызматта милдеттерин аткарып жаткан жактардын кесиптик ишинин өзгөчөлүк мүнөзүн колдоо максатында, мамлекеттик кызматты уюштуруу жана ишке милдеттендирүү принциптери милдеттер менен шартталган. Алар мамлекеттик кызматчылардын укуктук статусун регламенттөөнүн бардык маселелерин камтыйт, анын ичинде мамлекеттик кызматка кирүүсүнө, анда кызмат өтөөсүнө жана токтотуусуна байланыштуу келип чыккан укуктук статусу да бар.

Бул өзгөчөлүктөрдүн маңызы, алар, эмгек ишинин башка чөйрөсүнө салыштырмалуу мамлекеттик кызматкерлерге өзгөчө талаптарды бекиткендигинде турат, аларга бир жагынан мамлекеттик кызматты өтөөсү менен, экинчи жагынан – социалдык аныкталган бир социалдык кепилдик-

№ 26-Р

терди берүү менен байланышкан кандайдыр бир чектөөлөрдү орнотот.

Аларга мамлекеттик кызматка кирүү жана аны токтотуу учурунда талап кылынган чектөөлөрдү жана талаптарды киргизсе болот. «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесине ылайык, төмөнкү адамдар мамлекеттик кызматчы боло алышпайт:

- Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналбагандар;
- 21 жашка толо электер;
- соттун чечими менен аракетке жөндөмсүз деп табылгандар, болбосо соттун чечими менен мамлекеттик кызматчы катарында ишти жүзөгө ашырууга же мамлекеттик кызматтын айрым кызмат орундарын ээлөөгө тыюу салынгандар;
- мыйзамда белгиленген тартипте алып салынбаган же тындырылбаган соттуулугу барлар;
- ошол административдик кызмат оруну үчүн Кыргыз Республикасынын Мыйзамдарында же кызматка кабыл алууну жүргүзүп жаткан тиешелүү мамлекеттик орган тарабынан белгиленген тиешелүү квалификациялык талаптарга ылайык келбегендер.

«Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пунктуна ылайык мамлекеттик кызмат 65 жаш курагынын чегине жеткенде токтотулат.

Мамлекеттик кызмат тармагында өзгөчө талаптар менен чектөөлөрдү, анын ичинде мамлекеттик кызматчы үчүн тиешелүү жаш куракты орнотуу, мамлекеттик кызматчылардын эмгек ишинин шартталган өзгөчөлүгү, Конституция тарабынан каралган укуктар менен эркиндиктерди бузуу же чектөө катары каралбашы керек. Мамлекеттик кызмат тармагында укуктук жөнгө салуу тармагындагы мындай өзгөчөлүк турукташтыруулук принциптерин ишке ашырууну, кесиптикти, компетенттүүлүктү, ордун басуучулукту, орун алмашуучулукту жана мамлекеттик кызмат тутумунун ар дайым жакшыруусун камсыз кылат.

Аныкталган бир кызмат орундарын алмаштырууга таандык мындай чектөөлөр, укуктук жөнгө салуунун бардык тармагында уруксат берилген жана ишинин түрүнө жана өзгөчөлүгүнө жараша ар кандай категорияларга таандык болгон жактардын ар кандай укуктук статусуна байланышкан. Бул учурда, мыйзам чыгаруучу тарабынан объективдүү акталган жана негизделген, жалпы маанилүү конституциялык максаттар менен өлчөмдөш чектөөлөр, Конституциянын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык тең укуктар жана басмырлоого тыюу салуу принцибин бузуу катары каралышы мүмкүн эмес. Эмгек жана кызмат тармагындагы басмырлоо жөнүндөгү №111, Эл аралык эмгекти уюштуруу Конвенциясынын (Женева, 25-июнь, 1958-ж) 1-беренесинин 2-пунктуна ылайык, буга окшогон укуктук жөнгө салуу кандайдыр бир эмгектин өзгөчөлүк талаптарына негизделген эмгек жана кызмат тармагындагы

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

айырмачылыктар, жокко чыгаруулар же артыкчылыктар басмырлоо болуп саналбайт (Кыргыз Республикасы тарабынан 31-мартта 1992-жылы ратификацияланган).

«Улгайган эмгекчилер жөнүндө» №162 Эл аралык эмгекти уюштуруу Сунуштарынын II. бөлүмүнүн 5-пунктуна ылайык (1980-ж.) айрым учурларда гана иштин айрым бир түрлөрү үчүн өзгөчө талаптарга, шарттарга жана эрежелерге байланышкан жаш куракка чектөөлөр коюлушу мүмкүн.

Ошентип, Эл аралык укуктук актылар улуттук мыйзамдарда эмгек ишинин айрым түрлөрүндө иштөө үчүн аныкталган бир жаш куракты орнотуу мүмкүнчүлүгүнө жол берет.

Буга ылайык, мамлекеттик кызматтын мамлекеттик кызмат ордунда иштөө үчүн чектелген жаш куракты орнотуу, мамлекеттик органдардын ыйгарымдарын аткарууну камсыз кылуу боюнча шартталган кесиптик ишинин өзгөчөлүгү катары, конституциялык укукту басмырлоочу чектөө катары бааланууга болбойт.

4. Мамлекеттик кызматта иштөө үчүн жаш курак белгилерин мыйзам чегинде орнотуу зарылдыгы жөнүндө Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун чечиминде 2008-жылы 11-ноябрдагы «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31- жана 47-беренесинин жоболорунда конституциялуу эмес деп табуу жөнүндө көргөзүлгөн. Буга байланыштуу, «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын Конституциялык соттун жогоруда көргөзүлгөн чечимине карата бир ченемге келтирүү максатында, мыйзам чыгаруучу тарабынан аталган Мыйзамдын 31-беренесине тиешелүү өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилди.

Андан сырткары, мамлекеттик кызматчынын чектелген жаш курагын орнотуу мыйзам чыгаруучу тарабынан орнотулган пенсиялык курагынан ашып кетет. Аны менен мыйзам чыгаруучу, бул иш тармагынын өзгөчөлүгүн эске алып, пенсия курагына жеткен мамлекеттик кызматкерге эмгек ишин дагы улантууга кошумча мүмкүнчүлүктөрдү берет.

Белгилей кетүү керек, конституциялуулук предметинде талашып жатуучу бул ченем мамлекеттик органдын администрациясына мамлекеттик кызматчынын чектелген жаш куракка жеткендигине байланыштуу, мамлекеттик кызмат өтөөсүн токтотууну демилгелөө мүмкүнчүлүгүн берет. Аны менен, жаш курагы алтымыш беш жашка жеткен же андан ашкан мамлекеттик кызматчы, ээлеп турган кызматынан бошоого таандыкпы деген маселени чечүү үчүн, администрация мындай жактын жеке кесиптик сапаттарын жана кызматка жарамдуулугун эске алуу менен, тиешелүү кызматта туруусун узартууга укугу бар.

Жогоруда айтылгандарга ылайык, Конституциялык палата, мыйзамдын талашып жатуучу ченеми Конституция тарабынан орнотулган басмырлоо принцибин бузбайт деп эсептейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде жана Кыргыз Республикасы-

2014-жылдын
23-апрели
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 26-Р

нын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8-, 9- бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту жана 8-бөлүгү Конституциянын 6-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнө, 16-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 20-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

Жаран Эсенгул Арунович Асановдун кайрылуусунун негизинде «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пунктун жана 8-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы Э.Ж. Осмонбаевдин

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

1. Конституциялык палата тарабынан чечим кабыл алынууда, эмгек тармагындагы басмырлоо жагдайы биздин коомдун баарынан актуалдуу көйгөйлөрүнүн катарына кирээри эске алынган эмес.

Кыргыз Республикасынын экономика секторунда курагы жана жыныс белгилери боюнча басмырлоо барган сайын ачык мүнөзгө ээ болуп калды. Бул учурда, Конституциянын позициясынан

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьясы
Э.Ж. Осмонбаевдин
Өзгөчө пикири

алганда, басмырлоонун алдын алууга багытталган мамлекеттик бийлик органдары, анын пайда болуусунун бардык тариздерин, баарынан мурда мамлекеттик кызмат тармагында пайда болууларын жок кылуу керек. Ошондуктан, Конституциялык палатанын укуктук позициясы каралып жаткан ченемдин туруктуулугун негиздөө эмес, Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Мыйзамынын 31-беренесиндеги укуктук жоболордогу басмырлоо элементтеринин жана анын тобокелдиктин пайда болуу мүмкүндүгүнүн предметине ар тараптуу жана деталдуу талдоо курулушу керек болчу.

2. Албете, тең мүмкүнчүлүктөр менен басмырлоону жоюунун конституциялык принциби мамлекеттик кызматчылардын эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салуудагы өзгөчөлүктөрүн белгилөө, анын ичинде ага жашын чектөөнү киргизүү мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарбай тургандыгы шексиз. Бул мамлекеттик бийликтин коомдун алдындагы ага жүктөгөн милдеттерди аткаруу үчүн жоопкерчилик чаралары, жалпы мамлекеттик кызматтын майнаптуулугунун деңгээли түздөн-түз көз каранды болгон өз адистеринин жогорку кесиптик деңгээлин үзгүлтүксүз колдоо зарылдыгы менен шартталган. Башкача айтканда, Конституциялык палатанын, мамлекеттик кызматчылар үчүн жашын чектөөнү белгилөө жарандардын конституциялык укугун басмырлоо менен чектөө болуп саналбайт, жана мындай тыянак негизделген болуп саналат. Бирок, Конституциялык палата, талаш-тартыш болгон ченем басмырлоонун белгилерин таптакыр камтыбайт деп, жаңылыш болжолдоп жатат, анткени анын дискреция та-

ризиндеги катышуусу ачык көрүнүүдө.

3. Конституциялык палата ченемде катышып жаткан дискрецияны жашы чектелген куракка жеткен мамлекеттик кызматчыларды коргоонун кошумча чарасы катары каралган факты таң калтырат. Конституциялык палатанын чечиминде белгиленген: «...конституциялуулук предмети болуп талаш-тартыш болгон бул ченем мамлекеттик органдын администрациясына мамлекеттик кызматчынын чектелген курагына жеткендигине байланыштуу, мамлекеттик кызмат өтөөсүн токтотууну демилгелөө мүмкүнчүлүгүн берет. Аны менен, жашы алтымыш беш жашка жеткен же андан ашкан мамлекеттик кызматчы ээлеп турган кызматынан бошоого жатабы деген маселени чечүү үчүн, администрация мындай адамдын жеке кесиптик сапаттарын жана кызматка жарамдуулугун эске алуу менен, тиешелүү кызматта туруусун узартууга укугу бар».

Бирок, айтылгандарга караганда Конституциялык палата жумуш берүүчүнүн жашы чектелген куракка жеткен мамлекеттик кызматчыны кызматында калтыруу, же калтырбоо маселесин эркин кароо укугунда (дискрецияда) дискриминацияны көрбөстөн гана, жогору көрсөтүлгөндү аайтылгандарды колдойт. Бул учурда, булар мыйзамда колдонулбаган жана ачылбаган «кесиптик сапаттарын» жана «кызматка жарамдуулук» сыяктуу түшүнүктөрдү колдонот. Жыйынтыктап айтканда, аларды берүүдө жумуш берүүчүгө алардын маанисин өзүнүн жеке артыкчылыктарына карап эркин талкуулоого тоскоол болмок эмес.

Ошентип, мыйзам чыгаруучу тарабынан талаш-тартыш болгон ченемге кирги-

зилген так ушул дискреция, чектелген куракка жеткен жарандардын мамлекеттик кызматта өз ишмердүүлүгүн улантуу маселесинде тең мүмкүнчүлүктөрдү алууда конституциялык укугун чектөө үчүн шарт түзөт.

Конституцияда бекитилген укуктук теңчилик принциби коомдук мамилелердин бардыгына жөнгө салуучу тасир этүүгө зарыл, башкача айтканда, эрежелер баары үчүн бирдей болуу керек. Демек, юридикалык окшош жагдайларда ар түрдүү укуктук натыйжалар келип чыгышы мүмкүн болгондо, аны каалагандай колдонууга жол берген бул мыйзам ченеминин юридикалык маанисинин белгисиздиги мүмкүн эмес жана баарынын мыйзам жана сот алдында теңдигинин бузулушуна алып келиши мүмкүн.

4. Колдонуудагы мыйзамды басмырлоонун алдын алууну укуктук жөнгө салуу предметине талдоо төмөнкүдөй тыянак чыгарууга жол берет.

Конституциянын жана мыйзамдын эмгек жөнүндө ченемдери эмгек мамилесинде басмырлоого уруксат берилбегендиги жөнүндө жалпы эрежелерди гана бекитет (Конституциянын 16-, 52-беренелери, Эмгек кодексинин 9-беренеси). Бирок, бул ченемдерди ишке ашыруунун укуктук механизми иш жүзүндө жок. «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Мыйзам алар жөнгө салуучу чөйрөдө басмырлоого жол бербөө жөнүндө ченемдик жоболорду камтыбайт.

Басмырлоого тыюу салуу жумуш берүүчүнүн өзүнүн субъективдүү укук-

тарын ишке ашыруудагы чектердин бири болуп саналат, аны жогорулатканда, сөзсүз түрдө жоопкерчилик тартат. Мыйзамдарда болсо, эмгек тармагында басмырлоо үчүн жоопкерчиликтин эч кандай тариздери камтылган эмес. Мында, конституциялык белгилөөнүн добушун эске алганда, эмгек мамилелер тармагындагы басмырлоо үчүн санкциялар жетишээрлик катаал болушу керек.

«Кызматчынын иштиктүү сапаттары» түшүнүгү өзүнүн мыйзамдык аныктамасын талап кылат. Аталган сапаттарды баалоонун тартиби жана белгилери да, ошондой эле эмгек мамилелеринде жумуш берүүчүнүн артыкчылык берүүсүнө байланышкан башка иш-чаралар да деталдуу укуктук жөнгө салынууга муктаж. Жыйынтыгында, каралган маселедеги укуктук белгисиздикти толугу менен алып салуу үчүн эмгек жөнүндө колдонуудагы мыйзамга өзгөртүү киргизүүгө тутумдук мамиле керек жана эмгек мамилелери тармагында басмырлоодон жарандарды коргоонун чыныгы укуктук механизм түзүү керек.

Жогоруда баяндалганды эске алып, Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Мыйзамынын 31-беренесинин биринчи жана сегизинчи бөлүгүнүн «м» пункту, администрациянын демилгеси менен жана чектелген жашка жеткен мамлекеттик кызматчы менен эмгек мамилесинде өз каалоосу боюнча эмгек мамилелерин токтотуу укугун берүү бөлүгү Конституцияга ылайык келбейт, анткени тутумдук байланышта укуктук ченемдерди императивдик эмес, дискрециялык колдонуу болуп калат.

Судья

Э.Ж. Осконбаев

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

№ 28-Р

**жаран Евгений Владимирович Осинцевдин
кайрылуусунун негизинде Кыргыз Республикасынын
Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин
конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, К.С. Сооронкулованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы М.Э. Толобалдиевдин;

кайрылуучу тарап – жаран Е.В.Осинцев, Е.В.Осинцевдин ишеним катынын негизиндеги өкүлү А.П. Волосатованын;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү К.Р. Садыков;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним каттын негизинде өкүл болгон Ж.С. Бокошеванын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним каттарынын негизиндеги өкүлдөрү Л.Ю. Усманованын жана А.Ш. Шукурбековдун катышуулары менен, Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 1-, 4-, 18-, 19-, 24-, 37- жана 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин (мындан ары – КЖК) конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жаран Е.В. Осинцевдин өтүнүчү себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп, талаш-тартыш болгон Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин ченемдик жобосу Конституцияга ылайык келүү жөнүндө маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу саналат.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары – Конституциялык палата) 2013-жылдын 1-октябрында жаран Е.В. Осинцевден Кыргыз Республикасынын Кылмыш-

№ 28-Р

жаза кодексинин 338-беренесинин Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктуна карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Е.В. Осинцев күчүнө кирген соттун өкүмүндө, соттун чечиминде же башка сот актысында бекитилген мөөнөттө кыянаттык менен аткарбагандыгы үчүн эркинен ажыратуу түрүндө санкциясы каралган жана алардын аткарылышына тоскоол болгон Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктуна, жарандык-укуктук милдеттенмени аткарбаганынын негизинде эркинен ажыратууга тыюу салуу кепилдиги бөлүгүнө каршы келет деп эсептейт.

Арыз берүүчүнүн пикири боюнча, конституциялык жобого мындай каршылык Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесине өзгөртүү киргизүү менен пайда болгон (Кыргыз Республикасынын 2009-жылы 24-июлдагы №264 «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жазык-процесттик кодексине өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен), ага ылайык соттун чечимин кыянаттык менен аткарбагандыгы үчүн жазык жоопкерчилиги мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарына гана эмес, жарандарга да таратыла баштаган.

Е.В. Осинцевдин пикири боюнча, өндүрүп алуу жана карызды кайтаруу бөлүгүндө соттун чечимин аткаруу Кыргыз Республикасынын «Аткаруу өндүрүшү жөнүндө жана сот аткаруучулардын статусу тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында бекитилген тартип боюнча жүзөгө ашырылышы керек. Бирок, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин ченемдери, эгер карыз болгон адамда өндүрүүгө бериле турган мүлк, акчалай сумма, баалуу кагаздар же киреше жок болгон учурда гана жазык жоопкерчилигине тартуу мүмкүнчүлүгү каралган, ошентип, Конституциянын ченемдерин бузуу жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарбагандыгы үчүн эркинен ажыратууну карайт.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен 2013-жылдын 11-ноябрындагы арыз берүүчүнүн өтүнүчү конституциялык сот өндүрүшүнө кабыл алынган.

Е.В. Осинцев тарабынан 2014-жылдын 16-апрелинде мурда сунушталган өтүнүчтүн далилдөөчү бөлүгүнө толуктоо киргизилген, анда бир эле укук бузгандык үчүн адамдын эки жолу юридикалык жоопкерчилигин тартуу мүмкүн эместигине кошумча далилдерди келтирген. Е.В. Осинцев өтүнүчкө толуктоо катары, Кыргыз Республикасынын администрациялык жоопкерчилик жөнүндөгү Кодексинин 422-беренесинин жана Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин ченемдерин келтирет, алар, арыз берүүчүнүн пикири

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 28-Р

боюнча, «аткарбоо» жана «кыянаттык менен аткарбоо» сөздөрүнөн башкасы дээрлик окшош болуп саналат, буга байланыштуу сот практикасы, бир эле жаранды алгач административдик жоопкерчиликке тартышып, андан кийин, кандайдыр бир себептерден же милдеттенмелерден улам сот актысы аткарылбаса, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренеси боюнча жазык иши козголот. Келтирилген далилдер, Е.В. Осинцевдин пикири боюнча, Конституцияга карама-каршы экендигин көрсөтөт.

Сот жыйналышында Е.В. Осинцев Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесин конституциялык эместигин таануу жөнүндө талабын колдоп жана аны канааттандырууну суранды.

Жогорку Кеңештин өкүлү К.Р.Садыков кайрылуучу тараптын далилдери менен макул болбой жана КЖКнын 338-беренесин Конституцияга карама-каршы эмес деп эсептейт.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп чыгып, тараптардын далилдерин угуп, сот жыйналышында катышкан башка жактардын пикирлерин угуп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Демек, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун предмети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин ченемдик жобосу эсептелет:

«338-берене. Соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актысын аткарбагандык.

Мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актыны кыянаттык менен аткарбагандык, ага тете аларды аткарууга тоскоолдук кылуу – сексенден эки жүз кырк саатка чейинки мөөнөткө коомдук жумуштарга же болбосо жүздөн миңге чейинки эсептик көрсөткүчтөрдүн өлчөмүндө айып салууга, же болбосо үч жылга чейинки мөөнөткө белгилүү кызматтарды ээлөө же белгилүү иш жүргүзүү укугунан ажыратууга, же болбосо бир жылдан эки жылга чейинки мөөнөткө эркинен ажыратууга жазаланат».

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекс мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык, 1997-жылдын 1-октябрында №68 санында кабыл алынган, 1998-жылдын 229-б №7 санында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысында» жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы кодекс болуп саналат.

2. Конституцияга ылайык Кыргыз Республикасынын сотторунун

№ 28-Р

мыйзамдуу күчүнө кирген актылары бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, юридикалык жактар, коомдук бирикмелер, кызмат адамдары жана жеке адамдар үчүн милдеттүү болот жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш. Сот актыларын аткарбоо, талаптагыдай эмес аткаруу же болбосо аларды аткарууга тоскоолдук кылуу, ошондой эле соттордун ишине кийлигишүү мыйзам менен белгиленген жоопкерчиликке алып келет (100-берене).

Конституция тарабынан бекитилген жалпы милдеттүүлүк принциби сот тутумунун биримдигин сактоого, сот адилеттигинин кадыр-баркын жана жарандардын калыстыкка болгон ишенимин жогорулатууга багытталган. Жогоруда аталган конституциялык ченемдердин алкагында, мыйзамдык күчүнө кирген сот актыларын кароо керек. Аларды аткарбоо сот адилеттигинин милдеттерин ишке ашырууга тоскоол болот, зыяндын ордун кайтаруу мүмкүнчүлүгүн, бузулган укукту калыбына келтирүүнү жокко чыгарат, соттолуучунун же жоопкердин соттун өкүмүн же чечиминин натыйжаларын аткаруудан бошотууга түрткү болот.

Мыйзамдык күчүнө кирген сот актыларынын жалпы милдеттүүлүк принциби сот чечимин аткарбагандыгы үчүн жоопкерчилик жөнүндө ченемдер менен бекитилген, башка учурда, сот адилеттиги өзүнүн социалдык ролун жоготот, укук коргоочу жана укукту жүзөгө ашыруучу кызматын аткарбайт.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси менен сот актысын кыянаттык менен аткарбагандыгы үчүн жоопкерчилик караштырылган (338-берене). Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин контекстинде кыянаттык, адамды административдик жоопкерчиликке тарткандан кийин жана сот аткаруучусу тарабынан жазык жоопкерчилиги жөнүндө жазуу түрүндө эскертилгенден кийин, сот актысын андан кийин аткаруудан баш тарткан убакта, соттун өкүмүнөн, чечиминен же башка сот актысынан келип чыккан, ага жүктөлгөн милдеттердин ал тарабынан аткарбагандыгын түшүнсө болот. Бул учурда, сот актысын аткарбаган адамдын жүрүм-турумун, ал үчүн милдеттүү болгон сот актысынын жазма буйруктарын тоготпой жаткандыгын, жана бул жазма буйруктарды аткарууга чыныгы мүмкүнчүлүгү бар экендигин аныктоо маанилүү. Белгилей кетчү нерсе, Кыргыз Республикасынын «Аткаруу өндүрүшү жөнүндө жана сот аткаруучулардын статусу тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык күнөөлүү жактарды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселе сот аткаруучусунун сунушу боюнча компетенттүү органдар тарабынан чечилиши керек.

Адам тарабынан сот актыларын аткарууга тоскоолдук кылуу бул сот актыларынын аткарылышына тоскоол болгон аракеттерди аткаргандыгы менен чагылдырылат, ал өндүрүүгө бериле турган айлык акыны же башка мүлктү жашырып жабуу, иштеген орду, кирешелери, милдеттер-

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 28-Р

ди аткаруудан баш тартуу максатында мүлктү обочолонтуу боюнча келишимдерди түзүү жөнүндө маалымат бербөө, ошондой эле башка аракеттер менен чагылдырылат.

Субъективдүү тараптан бул жосун түз ниет менен гана жасалышы мүмкүн: күнөөлүү соттун актысы бар экендигин билип туруп, атайылап аракеттенген жок же чечим аткарылбай калышы үчүн анын аткарылышына тоскоолдук кылып жатат.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин субъекттери болуп, мамлекеттик бийликтин, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдары, юридикалык жактар, ошондой эле жарандар чыгып сүйлөй алышат. Мындай субъективдүү курам Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинде аныкталган, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 100-беренесинин мазмунунан алып караганда, сот актыларынын аткарылбаганы үчүн, тиешелүү деңгээлде аткарылбаганы же тоскоол болушуна жоопкерчиликти карайт.

Ошентип, сот актыларынын жалпы милдеттүүлүгүнүн конституциялык принцибинен алып караганда, талаш-тартышка түшкөн ченемде каралган кылмыштын мындай субъективдүү курамы, конституциялык эрежелерге каршы келбейт жана жарандардын сот адилеттигине кирүү мүмкүнчүлүгүнө болгон укугун жүзөгө ашырууга багытталган.

Жогоруда аталган аракеттерге (аракетсиздикке) санкция катары, жазык мыйзамынын каралып жаткан ченеминде, мындан тышкары бир жылдан эки жылга чейинки мөөнөткө эркинен ажыратуу каралган. Буга байланыштуу, кайрылуучу тарапта, жарандык-укуктук милдеттенме боюнча, негизинен, карыз акчасын төлөбөгөндүгү үчүн кабыл алынган, соттун чечимин кыянаттык менен аткарбагандыгы үчүн адамды эркинен ажыратуунун конституциялуулугуна карата шек саноо пайда болгон.

Мыйзамдын жогоруда аталган жоболорун туура түшүнүү үчүн, бул укук мамилелеринин предметтерин айырмалап алуу керек. Анткени, мыйзам тарабынан жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарбагандыгы үчүн (Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 21-главасы) жарандык-укуктук жоопкерчилик каралган, мисалы, тараптардын бири да жооп бербей жаткан милдеттенме боюнча келип чыккан милдеттерди аткаруу мүмкүн эмес болгон учурларда милдеттенмелерди токтотот. Ошону менен бирге, жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарбаган учурда жарандык-укуктук жоопкерчилик тегиздигинде кароо менен, сот карыз болгон адамды эркинен ажыратпай, бирок, аныкталган бир сумманы төлөөгө милдеттендирген же арыз берилген доонун чегинде башка жарандык-укуктук милдеттерди аткарууга чечим чыгарат, алар Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пункту менен макулдашат.

Ушул конституциялык жобо ошондой эле атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө Эл аралык Пакттын ченемдери менен бекемделген (мындан ары – Пакт), ага Кыргыз Республикасы Жогорку Кеңешинин

№ 28-Р

1994-жылдын 12-январындагы №1406-ХII токтому менен кошулган. Пакттын 11-беренесине ылайык кандайдыр бир келишимдик милдеттенмелерди аткара албаганын негизинде эч ким өз эркинен ажыратылбашы керек. Бул ченемдик жобо, катышуучу-мамлекет бул талапты улуттук мыйзам чыгарууда милдеттенме алгандыгын түшүндүрөт, соттордун адам карызын төлөй албай же кандайдыр бир башка келишимдик милдеттенмелерди аткара албагандыгынын негизинде гана буга окшогон чечим чыгарууга укугу жок.

Бирок, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинде көрсөтүлгөн милдеттенмелер, укук мамилелеринин башка предметине көргөзүп турат, анда жазык жоопкерчилигине мыйзамдуу күчүнө кирген, ошондуктан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш болгон соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актысын кыянаттык менен аткарбай жаткан адам жазык жоопкерчилигине тартылат, жана алардын аткарылышына тоскоол болгон аракеттерди (аракетсиздик) жүзөгө ашырууга барабар болот.

Мыйзам чыгаруучу тарабынан орнотулган жазык жоопкерчилиги сот адилеттигинин кызыкчылыгына олуттуу зыян келтирген коомдук коркунучтуу аракеттин жосуна негизделген соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актысын аткарбоонун терс натыйжасы жарандардын сот адилеттигине болгон терс мамилесин калыптандырат, соттун беделин түшүрүүгө шарт түзөт, маанилүү коомдук, мамлекеттик процесстерге жана тутумдарга таасир кылат.

Каралып жаткан аракеттин коомдук коркунучу, ошондой эле сот актысын аткаруунун мыйзамдуу жалпы милдеттүүлүк принцибин аткарбоодо турат, бардык адамдардын, анын ичинде көз каранды болгон жарандар тарабынан аткарылышын кепилдөө мүмкүнчүлүгүндө турат.

Соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актысын аткарбагандыгы үчүн жазык жоопкерчилигин караган кылмыш курамынын жашоо зарылдыгы бул кол салуу менен бузулуп жаткан коомдук мамилелердин сапаттуу өз алдынчалыгы менен аныкталат, анткени сот адилеттиги укук мамилелеринин катышуучуларынын ортосунда келип чыккан карамакаршылыктарды четтетүүчү маанилүү жөнгө салгыч катары чыгат жана жазык-укук каражаттары менен кайтарылууга муктаж.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинде каралган жазык-укук тыюу салууларынын шарттарын талдоо анын зарылдыгы жана максаттуулугу жөнүндө айтууга мүмкүндүк берет.

3. Эч ким бир эле укук бузгандык үчүн кайра юридикалык жоопкерчиликке тартылбайт (Конституциянын 27-беренесинин 3-бөлүгү).

Эгер адам юридикалык жоопкерчиликке тартылган болсо, жана соттун же башка ыйгарымдуу органдын укуктук актысы жыйынтыктоочу мүнөзгө ээ болсо, буга конституциялык принцип колдонулат. Бул кору-

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 28-Р

тунду мыйзамга жана ар бир өлкөнүн жазык-процесстик укугуна жана мыйзамына ылайык толугу менен соттолгон же акталган адам, ал кылмыш үчүн кайрадан соттолбойт же жазаланбайт деп көрсөтүлгөн (14-берененин 7-бөлүгү) Пакттын ченемдери менен макулдашылат. Пакттын аталган жобосу ошол эле иш боюнча жазык процедурасынын кайталоого формалдык тыюу салуу катары гана эмес, соттолуучулардын маанилүү укугу катары да каралат.

Бул принцип боюнча, баарынан мурда, соттолуучуга карата сот актысын кайра кароонун мүмкүн эместиги менен камсыздалат, ал жаңы жазык куугунтугуна тартылбайт, күнөөлүү деп табылып, бир эле иш үчүн кайра соттолбойт. Мындай мамиле бул укуктук аракеттин чөйрөсүн кеңейтүүгө мүмкүндүк берет, аны менен кандайдыр бир деңгээлде административдик сот өндүрүшүн камтыйт.

Бир эле кылмыш үчүн кайталап камалууга дуушар болбоо укугун жүзөгө ашыруунун негизги шарты кайрадан милдеттендирилген адамдын акталган же соттолгон ошол жосуну менен окшоштугу саналат. Бул учурда окшош болуп калган эки кылмышты баалоо учурунда, аларды бир укук бузууларынын аталышы менен гана эмес, абдан маанилүү болгон – алардын маңызы жана максаты боюнча дагы, ошондой эле бул укук бузуулар бир эле олуттуу элементтерди камтый тургандыгын айырмалоо керек.

Ушуга байланыштуу, адам бир эле укук бузгандык үчүн кайра юридикалык жоопкерчиликке тартылбайт деп көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 27-беренесинин 3-бөлүгү бир эле юридикалык жоопкерчиликти алкагында каралышы мүмкүн.

Ошентип, адамды жазык жоопкерчилигине жана административдик жоопкерчиликке тартуу аталган укук бузуулардын белгилеринин окшош эместигинен улам, бир эле укук бузуулар үчүн юридикалык жоопкерчиликке тартууга мүмкүн эместиги жөнүндө конституциялык эрежелерге каршы келбейт.

Жогоруда баяндалгандын негизинде жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8-, 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренеси Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктуна, 27-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 28-Р

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын атайын сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**

Жаран Евгений Владимирович Осинцевдин кайрылуусуна байланыштуу Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2014-жылдын 7-майындагы Чечимине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары Э.Ж. Осконбаевдин жана К.С. Сооронкулованын

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

1. Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө Эл аралык пакттын 11-беренесине ылайык **кандайдыр бир келишимдик милдеттенмелерди аткара албагандыгынын негизинде эч ким өз эркиндигинен ажыратылбашы керек.**

Ошону менен бирге Пактка кошулган мамлекеттер, мыйзамдуу тыюу салууну алдын ала кароо милдеттүүлүгүнө ылайык соттор тиешелүү адам карызын төлөй албагандыгы же кандайдыр бир башка келишимдик милдеттенмени аткара албагандыгынын негизинде гана эркинен ажыратуу жөнүндө чечим кабыл алууга укуктуу эмес.

Жогоруда көрсөтүлгөн ченемде «аткара албагандыгынын» деген сөз айкашы өзгөчө мааниге ээ. Бул эгерде карызкор

төлөй алып, бирок аны аткаруудан баш тарткан учурда 11-берене аны эркинен ажыратуу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарбагандыгын билдирет.

Анын үстүнө, 11-берененин текстинде «гана» деген да сөз бар, башкача айтканда карызкор милдеттенмеден баш тартпайт, бирок объективдүү себептерден улам, карыз милдеттенмесин аткарууга реалдуу мүмкүнчүлүгү жок. Эгер карызкор өзүн алдоо жолу менен алып жүрсө, өзүнүн мүлкүн жашырса же кандайдыр бир башка жол менен атайлап карыз милдеттенмесин аткаруудан баш тартса, ага карата эркинен ажыратуу мүмкүнчүлүгүн колдонуу жокко чыгарылбайт.

Мааниси жана мазмуну боюнча окшош ченемди адам укуктарын жана негизги

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж.Осконбаевдин жана К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

эркиндиктерин коргоо жөнүндө Европа Конвенциясынын 4 протоколунун 1-беренеси да камтыйт⁴: «Кандайдыр бир келишимдик милдеттенмени аткара албагандыгынын негизинде гана эч ким эркиндигинен ажыратылбашы керек».

Адамдын укугу боюнча эксперттердин комитетинин бул документке карата түшүндүрмөлөрүндө, 1-берене акчалай карыздарды гана эмес, кандай түрдө болбосун келишимдик милдеттенмелерди аткарбоого тиешелүү түшүндүрмө камтылган. Берене коомдук укук же жеке укук мыйзамынан келип чыккан милдеттенмелерге карата колдонулбайт.

Комитет «аткара албагандыгынын негизинде гана» деген сөздөрдүн маанилүүлүгүн айрыкча белгилеген. Эксперттердин пикири боюнча, берене эркиндигинен ажыратууга тыюу салууга жалгыз гана бир себеп менен багытталган: бул адам эркиндиги жана ар намысынын концепциясына каршы келүүчү чаралары катары ошол адамдын өзүнүн келишимдик милдеттенмелерин аткаруу үчүн материалдык каражаты жок.

Комитеттин пикири боюнча, эгерде келишимдик милдеттенмени аткарбай коюуну шарттаган башка фактор болсо, эркиндигинен ажыратууга тыюу салынбайт, мисалы, эгер карызкор алдоо же арамзалыкты колдонуу менен аракет кылып жатса, атайын милдетин аткаруудан баш тартса, өзүнүн жеке менчиги жөнүндө көрсөтмө берүүдөн баш тартса.

⁴ Адамдын укугун жана негизги эркиндигин коргоо жөнүндө Европа Конвенциясы Кыргыз Республикасы үчүн юридикалык мааниге ээ эмес. Бирок, расмий документтерде камтылган комментарийлер эл аралык укуктун жалпы таанылган ченемдеринде маанини түшүндүрүүдө маанилүү ролду ойнойт.

Мындай учурларда, Комитеттин пикири боюнча, ал адам 1-берене тарабынан берилген коргоону колдоно албайт. Ошентип, жогоруда айтылган шарттарда жана жагдайларда мамлекет №4 Протоколдун 1-беренеси боюнча өз милдеттенмеси менен четтей алат деп жыйынтык чыгарса болот.

Жогоруда көрсөтүлгөн эл аралык келишимдердин ченемдерине жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарбагандыгынын негизинде гана эч ким эркиндигинен ажыратылышы мүмкүн болбогондугун белгилөөчү Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгү кабарлайт. Ушул тыюу салуунун кепилдиктери Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктунун натыйжасында эч кандай чектөөлөргө жатпайт. Ушул тыюу салуу Конституцияда өз мааниси жана мазмуну боюнча олуттуу кеңейтүү алган.

Келтирилген конституциялык жоболордун мазмунунан жазык мыйзамы кандай болбосун жарандык-укуктук милдеттенмени аткарбагандыгы үчүн эркиндигинен ажыратууну жаза чарасы катары кармай албайт. Жарандык укуктук милдеттенменин легалдуу дефиниция түшүнүгү Жарандык кодекстин 296-беренесинде камтылган: Милдеттенмеге жараша бир жак (карызкор) экинчи жактын (кредитордун) пайдасына белгилүү бир аракеттерди жасоого: мүлктү өткөрүп берүүгө, иш аткарууга, акча төлөөгө жана башка нерселерди жасоого же белгилүү аракетти аткарбоого милдеттүү, ал эми кредитор карызкордон милдеттенмесин аткарууну талап кылууга укуктуу. Милдеттенме келип чыгуу негизине жараша келишимдик жана келишимдик эмес деп бөлүнөт (ГК 7-, 297-беренелери).

Ошентип, Пакттын 11-беренесинин жана Конституциянын 24-беренесинин 2-бөлүгү менен 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктунун жазма буйруктарынын ортосунда мындай карама-каршылыктар жок жана алар окшош мамилелерди жөнгө салат, бирок, салыштырылган ченемдердин гипотезаларында ачык макулдашылбагандык бар. Пакттын 11-беренеси келишимдик жарандык-укуктук милдеттенмени аткарабагандыгы үчүн эркиндигинен ажыратууга тыюу салат, тескерисинче Конституция жарандык-укуктук милдеттенменин жаратылышынан тиешесиз ошондой эле тыюу салууну белгилейт.

Ошону менен, Конституциянын 24-беренесинин 3-бөлүгү менен 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктун мыйзамдуу ишке ашырууда Конституциянын ченемдеринин же эл аралык укуктун жалпы таанылган ченемдеринин артыкчылыгы жөнүндө суроо келип чыгат⁵.

2. Конституциянын 24-беренесинин 3-бөлүгү тарабынан белгиленген тыюу салуу насыялык карызын төлөөдөн качканы үчүн жазык жоопкерчилиги каралган КЖКнын 186-беренесин Кылмыш-жаза кодексинен мыйзамдуу алып салуу

менен ишке ашырылган. (2009-жылдын 20-февралындагы «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине толуктоолор жана өзгөртүүлөр киргизүү жөнүндө» Мыйзамынын 1-беренесинин 4-бөлүгү). Карызкор тарабынан милдеттерин аткарабаган учурда бардык келишим боюнча насыялык карыз түзүлгөндүктөн КЖК 186-беренеси менен келишим мамилелеринин дээрлик кеңири чөйрөсү коргонуп келгендигин белгилей кетүү керек. Милдеттенме укук ченемдери боюнча бир жак (карызкор) экинчи жактын (кредитордун) пайдасына белгилүү бир аракеттерди жасоого: мүлктү өткөрүп берүүгө, иш аткарууга, акча төлөөгө жана башка нерселерди жасоого же белгилүү аракетти аткароого милдеттүү, ал эми кредитор карызкордон милдеттенмесин аткарууну талап кылууга укуктуу.

Ошону менен бирге, мыйзам ушул конституциялык жазма буйрукту толук өлчөмдө ишке ашырууну камсыз кылып жатат деп аныктоо эрте болуп калмак.

Конституциялуулук предметине талаш болуп жаткан, булардан тышкары, Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренеси белгиленген мөөнөттөрдө мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка соттук актыны кыянаттык менен аткарабагандык, ага тете аларды аткарууга тоскоолдук кылуу үчүн эркиндигинен ажыратуу түрүндө санкцияны карайт.

Конституциялык палата өзүнүн чечиминде белгилейт, жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарабагандык жарандык-укуктук жоопкерчилик көз карашында турат, аны аткароодо «сот карызкорду эркиндигинен ажыратпаган чечим чыгарат, бирок, белгилүү

⁵ БУУнун Эл аралык соту тарабынан Application of the Obligation to Arbitrate under Section 21 of the UN Headquarters Agreement иши боюнча кеңеш берүүчү корутундусунда мындай бекитилген: «Эл аралык укуктук жалпы таанылган принциби болуп, ички укук жоболору келишимдин ченемдеринин үстүнөн артыкчылык кыла албайт», бул The Greco-Bulgarian Communities ишинде Эл аралык сот адилеттигинин Туруктуу палатасы тарабынан колдонулган. Андан ары эл аралык укуктук ченемдеринин артыкчылыктары 1969-жылдагы Эл аралык укуктар жөнүндө Вена конвенциясынын 27-беренесинде жана 1986-жылдагы мамлекеттер жана эл аралык уюмдардын ортосундагы же эл аралык уюмдардын ортосундагы келишимдердин укугу жөнүндө Вена конвенциясынын 27-беренесинде бекитилген. Аны менен бирге эл аралык укуктун ченемдерин колдонуу бир эле убакта мамлекеттик көз карандысыздыктын бардыгынын күчүндө түздөн-түз мамлекеттин эркинен көз каранды болот.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин жана К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

бир сумманы төлөөгө милдеттендирет же Конституциянын 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пункту менен макулдашылып, арыз берилген доонун чегинде башка жарандык-укуктук милдеттерди аткарууга чечим чыгарат.

Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинде көрсөтүлгөн жагдайлар укук мамилелеринин башка предметин көргөзөт, жазык жоопкерчилигине мыйзамдуу күчүнө кирген кыянаттык менен аткарбаган адамдар тартылат, ошондуктан милдеттүү аткарууга жаткан соттун өкүмү, соттун чечими же башка сот актысы аларды аткарууга тоскоолдук кылган аракеттерди (аракетсиздик) жүзөгө ашырганга тете. Башкача айтканда, Конституциялык палатанын укуктук позициясына ылайык, КЖКнын талашка түшкөн ченеми менен Конституциянын ченеминин ортосунда юридикалык өз ара байланыш жок.

Ошону менен бирге, жарандык-укуктук жоопкерчилигинин көз карашында жарандык-укуктук милдетти аткарбоо сот актысын чыгаруу менен белгиленет. Соттун чечими менен жарандык-укуктук милдеттенменин бардыгы тастыкталат жана доогерге аны мажбурлап өндүрүп алуу укугу берилет. Соттун чечими менен күчөтүлгөн доочунун мындай укугуна, карызкордун келип чыккан карызын төлөө милдети кабарланат. Бул жарандык-укуктук чөйрөдө болот жана карызды төлөө маселесинин акыркы чечими ушул эле чөйрөдө өтүшү керек. Жарандык сот өндүрүшүнүн алкагында чыккан жана мыйзамдуу күчүнө кирген мындай сот актысыз, соттун чечимин аткаруудан баш тартуу өзүнөн өзү куугунтуктала албайт.

Демек, каралып жаткан контекстте сот-

тун чечимин аткарбагандык жарандык-укуктук милдеттенмени аткарбаганга маанилеш, башкача айтканда жарандык-укуктук милдеттенмени аткарбоо маселеси жазык-укуктук мааниде соттун чечимин аткарбоого алып келет. Ошону менен, КЖКнын 338-беренесинин ченемдери жарандык-укуктук милдеттенмелерди аткарбаганы үчүн жазык жоопкерчилигине (эркиндигинен ажыратууга чейин) тартуу мүмкүнчүлүгүн карагандыктан арыз ээсинин өз позициясын далилдөөгө болгон далилдери толук ынанымдуу болуп саналат. Ошондой эле белгилей кетүү керек, жазык жоопкерчилигине тартуу жарандык-укуктук милдеттенмени аткарууга кепилдик боло албайт.

3. Аткаруу өндүрүшү – мыйзам тарабынан бекитилген тартипте жүзөгө ашырылуучу жана карызкорго мажбурлап аткаруу чараларын колдонуу менен байланышкан мажбурлап аткаруу органдарынын иши. Ушул ишти регламенттөөнүн негизги ченемдик акты «Кыргыз Республикасындагы аткаруу өндүрүшү жөнүндө жана соттук аткаруучулардын статусу тууралуу» Мыйзамы болуп саналат (мындан ары – Мыйзам).

Сот актыларын түздөн-түз аткаруу Сот департаментинин алдындагы соттук аткаруучуларына жана анын аймактык органдарына жүктөлөт.

Мыйзамдын 49-беренесине ылайык соттук аткаруучу тарабынан карызкорго берилген ыктыярдуу аткаруу үчүн мөөнөт аяктагандан кийин, ошондой эле карызкор ыктыярдуу аткаруудан баш тарткан же качкан учурда соттук аткаруучу тез арада мажбурлап аткаруунун өндүрүшүнө киришет.

2014-жылдын
7-майы
Бишкек шаары

№ 28-Р

Ошентип, сот чечимин мажбурлап аткаруу жүгү мамлекеттин атынан соттук аткаруучусуна жүктөлөт, алар сот актысына аткаруу үчүн бардык тиешелүү чараларды көрүүгө милдеттүү, бул максаттарда мыйзам чыгаруучуларга зарыл өлчөмдө ыйгарым укуктарды бөлүп берет жана алардын карамагына сот актысын мажбурлап аткаруу үчүн жетиштүү юридикалык ыкмалардын дээрлик механизмин берет.

Аткаруу мыйзамдарына ылайык, бардык аткаруу өндүрүшүнүн субъекттери сот актыларын мажбурлап аткарууну жөнгө салуучу мыйзамдын жазма буйруктарын аткарууга милдеттүү.

Сот актысын түздөн-түз аткаруу, аткаруу өндүрүш тармагында мыйзамдуу тартипте атайын ыйгарым укуктар берилген адамдарга жүктөлөт. Анын үстүнө, бийлик ыйгарым укуктарына ээ субъекттер өзгөчө орунду ээлейт. Аларга: мажбурлап аткаруу органдары, соттор, прокуратура, айрым мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары кирет. Көрсөтүлгөн субъекттердин негизги айырмалоо белгиси болуп, алардын ишинин мансаптык мүнөзү болгондуктан, сот актыларын мажбурлап аткаруу мүмкүн болот. Жогоруда саналгандардан башка, бул түргө өкүл кылып жиберилген ыйгарым укуктуу субъекттерди - банктарды, башка насыя уюмдарын, ошондой эле карызкорго мезгилдүү төлөмдөрдү төлөп жаткан уюмдарды жана башка адамдарды киргизсе болот.

Алардын укуктук статусунун өзгөчөлүгү алардын чындыгында өкүмдүү ыйгарым укугунун жоктугуна карабай, алар мамлекет тараптан аларга аткаруу өндүрүш тармагында өзгөчө ыйгарым укуктарды

бергенинин натыйжасында мажбурлап аткарууга активдүү катышышат: алардын эсебинде турган акча каражаттарын өндүрүп алуу, карызкор-жаранга мезгилдүү төлөмдөрдү кармап калуу.

Көрсөтүлгөн адамдардын укуктук абалы аткаруу өндүрүшүнүн жүрүшүндө өз алдынча процесстик мааниге ээ. Дал ушул көрсөтүлгөн адамдардын иши аткаруу өндүрүшүнүн алкагында сот актыларын мажбурлап аткарууну камсыз кылат. Ушул субъекттердин ар бири аткаруу өндүрүшүндө өзүнүн мыйзамдуу белгиленген кызматын аткарып жатып, жарандардын жана уюмдардын бузулган укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыгын коргоо максатында алардын туура жана өз убагында аткарылышына көмөк көрсөтөт.

Ошондуктан, дал ушул адамдар сот чечимин аткарбаган катары бааланган жосундун субъекттери болуп саналат, бул адамдардын негизинен сот актысын аткарууда аракетсиздикте (бул учурда алар активдүү аракет кылышы керек) чагылдырылган укукка каршы аракеттери, сот чечимин аткарбоо катары бааланат.

2009-жылдын 24-июлундагы №246 «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине жана Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодексине толуктоолорду жана өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» жана 2012-жылдын 21-ноябрындагы №186 «Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө» Мыйзамы кабыл алынганга чейин, сот чечимин аткарбаган үчүн бийликтин өкүлүнө, мамлекеттик кызматчыга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызматчысына, мамлекеттик мекеменин, коммерциялык

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин жана К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

же башка уюмдун кызматчыларына гана жазык жоопкерчилиги болгон.

4. Аткаруу өндүрүшүндө катышып жаткан карызкор, өндүрүп алуучу менен бирге, анын тараптарынын бири катары чыгат. Карызкор негизинен, милдеттүү тарап болгон учурда өндүрүп алуучу артыкча ыйгарымдуу жак болуп эсептелет. Каралып жаткан иштин маңызынан сот актысын аткаруу максатында ага карата мажбурлоо чаралары колдонулуп жаткан жак катары, карызкордун жоопкерчилиги жөнүндө маселени карайбыз.

Сот актысын мажбурлап ишке ашыруу, карызкордун өз милдетин ыктыярдуу аткаруудан баш тарткан учурда, сот аткаруучу карызкордун эркине каршы жана карабастан өндүрүп алуучунун бузулган укугун кайра ордуна келтирүү максатында ага мажбурлап аткаруу чараларын колдонууга милдеттүү.

Өзгөчө белгилей кетүүчү нерсе мажбурлап аткаруу сот чечимин ыктыярдуу аткаруудан баш тарткан карызкордун аракетсиздик себеби боюнча жүргүзүлөт. Карызкор аткаруу документтери боюнча белгилүү бир аракеттерди жасашы керек (аткаруу документи тарабынан каралган акча каражаттарын жана башка мүлктү берүү, башка милдеттерди жеткөөсүз берүү (аткаруу) же аларды жасоону токтотуп турушу керек, башкача айтканда аткаруу аракеттерин жасоодо карызкор аткаруу өндүрүшү жөнүндө мыйзамдын талаптарын аткарууга милдеттүү. Аткаруу өндүрүшүнүн жүрүшүндө сот аткаруучу сот актысын мажбурлап аткаруу үчүн тиешелүү инструменттердин бардыгына ээ болот (төлөтүп алууга кайрылуу, мүлктү камакка алуу, камактагы мүлктү сатуу ж.б.). Мындай шарттарда карызкордун кандай болбосун аракетте-

ри мындай аткарууга тоскоолдук катары каралышы мүмкүн, мисалы, мүлккө болгон өз укугу тууралуу ишенүүгө болбой турган маалыматтарды берүү жолу менен, жаңы жумуш орду жөнүндө, киреше алган жери же жашаган жери тууралуу билдирбөө ж.б. Ошентип, мажбурлап аткаруу өндүрүшүнүн маңызы жана мазмунунан карызкордун укукка каршы аракеттери сот актысын аткаруу катары каралбай, сот аткаруучунун мыйзамдуу талаптарын аткаруу катары бааланышы керек. Демек тергөөчүгө, аткаруу өндүрүшүнүн коомдук-укуктук мүнөзүнүн натыйжасында жеке жактар КЖК 338-беренеси менен каралган кылмыш субъекттери боло албайт.

Конституциялык палата өз чечиминде «каралып жаткан жосундун коомдук коркунучу, аны бардык адамдар, анын ичинде ал көз каранды болгон жарандар тарабынан анын аткарылышын кепилдөө мүмкүнчүлүгүндө сот актысын аткаруунун мыйзамдуу жалпы милдеттүүлүк принцибин аткаруодо турат. Ушуга байланыштуу белгилөөчү нерсе, мамлекет гана ага ыйгарым укуктуу органдардын жана кызмат адамдарынын атынан сот актысын аны мажбурлап аткаруу аркылуу жалпыга милдеттүүлүгүн кепилдөөгө милдеттүү. Эгерде сот актысын аткаруу негизинен карызкордон көз каранды болсо, аткаруу өндүрүшү өз маанисин жана мазмунун жоготот. Бул учурда, карызкор сот актысын ыктыярдуу аткаруудан баш тартканда, мыйзамдуу каралган мажбурлоо чаралары колдонулбай юридикалык жоопкерчиликке тартылышы керек.

5. Конституциялык палатанын чечиминин үчүнчү бөлүгү да белгилүү бир маселелерди жаратат. Кайрылуу субъекти

Е.В. Осинцев адам бир эле укук бузгандык үчүн, бул учурда соттун чечимин аткарбоо, «Кыргыз Республикасынын административдик жоопкерчили жөнүндө» Кодексинин 422-беренеси (мындан ары – АЖК) жана Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренеси боюнча (мындан ары – КЖК) эки жолу юридикалык жоопкерчиликке тартылат деп эсептейт. Е.В. Осинцевдин далилдери иштин материалдары менен тастыкталат.

Биринчиден, Конституциялык палата ушул маселеде өз жыйынтыктарын аргументтештирүү менен бул принципти колдонууну негизинен жазык укук чөйрөсү менен байланыштырат. Чынында бир эле укук бузуу үчүн юридикалык жоопкерчиликтин бир гана жолку принциби («non bis in idem» принциби) жалпы укуктук мааниге ээ, так ушул мааниде ал Конституциянын 27-беренесинин 3-бөлүгүндө бекитилген жана көптөгөн тармактык актыларда такталган. Атап айтканда, АЖ кодексинин 549-беренесинин 9-пунктуна ылайык, административдик жоопкерчиликке тартылган адамга карата ошол эле факты боюнча соттун (судьянын) органдын (кызмат адамынын) административдик жаза чара жөнүндө токтомунун, же болбосо административдик укук бузуу жөнүндө ишти токтотуу тууралуу жокко чыгарылбаган токтом болгондо, административдик укук бузуу жөнүндө иш боюнча өндүрүштү жокко чыгаруучу жагдай болуп саналат. Эмгек кодексинин 147-беренесинин 6-бөлүгү: «Ар бир тартиптик жорук үчүн бир гана тартиптик жаза колдонулушу мүмкүн» деп бекитет. Акырында Салык кодексинин 137-беренесинин 3-бөлүгү «эч ким бир эле салыктык укук бузуу жасагандыгы үчүн

жоопкерчиликке кайрадан тартылбайт» деп белгилейт.

Экинчиден, Конституциялык палата «адам бир эле укук бузгандык үчүн кайра юридикалык жоопкерчиликке тартылбайт деп көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 27-беренесинин 3-бөлүгү бир эле юридикалык жоопкерчиликтин алкагында каралышы мүмкүн» деп көрсөтүү менен, адам бир эле укук бузгандык үчүн кайра ар түрдүү юридикалык жоопкерчиликке (бул учурда административдик жана жазык) тартылат деп эсептейт. Мындай тыянак Конституциянын 27-беренесинин 3-бөлүгүнө гана каршы келбестен, укук бузуулардын жалпы кабыл алынган квалификациясы жана юридикалык жоопкерчиликтин түрлөрү менен да ылайык келбейт.

Биздин көз карашыбызда, бул принциптин мазмунун түзүүчүлөрдүн бири бир эле иш боюнча жазык жана административдик жоопкерчиликте белгилөө учурунда эки жолку айыпталуунун мүмкүн эместиги жөнүндө маселе саналат (кеп кылмыштын жана административдик укук бузуулардын курамынын белгилеринин келүүсү жөнүндө болуп жатат).

Административдик жоопкерчилик жөнүндө Кодексинин 422-беренесине ылайык: «Соттун чечимин жана соттун аныктамасын, ошондой эле бул чечимдерди аткаруу боюнча сот аткаруучусунун мыйзамдуу талабын аткарбоо - жарандарга эсептешүү көрсөткүчүнүн бештен жүз, кызмат адамдарына жыйырмадан жүз өлчөмүнө чейин административдик айып салууга алып келет».

Аткаруу өндүрүшүнүн коомдук-укуктук мүнөзү, жеке жак сот аткаруучусунун мыйзамдуу талабын аткарбагандыгы

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин жана К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

үчүн административдик жоопкерчиликке тартылуусун болжолдойт. Ушул укук бузуу үчүн административдик жоопкерчиликти белгилеп жатып, мыйзам чыгаруучу аны менен каралып жаткан иштин коомдук коркунучунун жетишсиз деңгээлин тааныйт. Коомдук коркунуч деңгээли – администрациялык укук бузууларды кылмыштан чектөөгө мүмкүндүк берип жаткан чен белги.

Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесине ылайык: **«Мыйзамдуу күчүнө кирген соттун өкүмүн, соттун чечимин же башка сот актысын кыянаттык менен аткарбагандык, ага тете аларды аткарууга тоскоолдук кылуу – сексенден эки жүз кырк саатка чейинки мөөнөткө коомдук жумуштарга же болбосо жүздөн миңге чейинки эсептик көрсөткүчтөрдүн өлчөмүндө айып салууга, же болбосо үч жылга чейинки мөөнөткө белгилүү кызматтарды ээлөө же белгилүү иш жүргүзүү укугунан ажыратууга, же болбосо бир жылдан эки жылга чейинки мөөнөткө эркинен ажыратууга жазаланат».**

КЖК 338-беренесинин диспозициясында аракет (аракетсиздик сот аткаруучусунун мыйзамдуу талаптарын аткарбоо түрүндө түшүндүрүлбөйт. Демек, бул жосун жеке адамга кылмыш жасаган катары күнөөлөөгө болбойт.

Ошол кезде, иштин материалдарынан жана сот отурумунда кайрылуучу тараптын чыгып сүйлөгөнүнөн жеке адамдар сот чечимин аткарбаганы үчүн административдик жана жазык жоопкерчилигине тартылышат.

Андан сырткары, административдик жана кылмыш жазаларынын чаралары биринин артынан бири колдонулат. Дал

ушул себеп боюнча, жаран Е.В. Осинцевдин Конституциянын 27-беренесинин 3-бөлүгүнүн КЖК 338-беренесине ылайык келүүсү тууралуу шектенүүсү жаралган.

Жеке адамдар сот чечимин аткарбоо субъекттери боло алышпайт деген ынанымдуу жактоочулар болуу менен, төмөнкүлөрдү белгилейбиз.

Жогоруда көрсөтүлгөн ченемдик жоболордун салыштырмалуу талдоосу, кылмыш-жаза кодекси менен Административдик жоопкерчилик жөнүндө кодексинин беренелеринде алар бирдей жазылгандыктан (объектинин, субъектин, субъективдүү тараптын толук дал келиши жана субъективдүү тарапты чектөөчү бир белги) сот актысын аткарбоо бөлүгүндө кеп бир эле укук бузуу жөнүндө болуп жаткандыгын күбөлөндүрөт. Тескерисинче Конституциялык палатанын чечиминде төмөндөкүдөй корутундуланат: **«...адамды жазык жоопкерчилигине жана административдик жоопкерчиликке тартуу аталган укук бузуулардын белгилеринин окшош эместигинен улам, бир эле укук бузуулар үчүн юридикалык жоопкерчиликке тартууга мүмкүн эместиги жөнүндө конституциялык эрежелерге каршы келбейт».**

Административдик жана жазык жоопкерчилигинин дал келиши тууралуу маселеде, бир эле укук бузуу бир эле убакта административдик жорук жана жазык кылмышы боло албай тургандыгын белгилей кетүү маанилүү. Мунун натыйжасында, мыйзам чыгаруучу КЖК да субъективдүү тараптын мындай белгисин «кыянаттык» катары карайт. Буга байланыштуу, «кыянаттык» бир эле иш үчүн эки жолу айыптоого жол бербөө

максатында административдик жоруктан кылмышты «сот актысын аткарбоонун» зарыл чектөөнүн белгилери болуп саналабы деген суроо келип чыгат.

Конституциялык палата «Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 338-беренесинин контекстинде кыянаттык, адамды административдик жоопкерчиликке тарткандан кийин жана сот аткаруучусу тарабынан жазык жоопкерчилиги жөнүндө жазуу түрүндө эскертилгенден кийин, сот актысын андан кийин аткаруудан баш тарткан убакта, соттун өкүмүнөн, чечиминен же башка сот актысынан келип чыккан, ага жүктөлгөн милдеттердин ал тарабынан аткарбагандыгын түшүнсө болот».

Андан кийин: «...Белгилей кетчү нерсе, Кыргыз Республикасынын «Аткаруу өндүрүшү жөнүндө жана сот аткаруучулардын статусу тууралуу» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык күнөөлүү жактарды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселе сот аткаруучусунун сунушу боюнча компетенттүү органдар тарабынан чечилиши керек».

«Аткаруу өндүрүшү жөнүндө» мыйзамынын тиешелүү ченеминин текстин келтиребиз:

94-берене. Аткаруу өндүрүшү жөнүндөгү мыйзамдардын сакталбагандыгы үчүн жоопкерчилик

1. Соттук аткаруучунун мыйзамдуу талаптарын аткаруудан баш тарткандык жана ушул Мыйзамды бузгандык үчүн жеке жана юридикалык жактар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык административдик болбоо жазык жоопкерчилигине тартылышы мүмкүн.

2. Жоопкерчиликке тартуу карызкорду

аткаруу документиңде каралган иш-аракеттерди аткаруу милдетинен бошотпойт.

3. Күнөөлүү адамдарды жоопкерчиликке тартуу жөнүндө маселе соттук аткаруучунун сунуштамасы боюнча компетенттүү органдар тарабынан чечилет.

Жада калса эң үстүртөн жасалган талдоо да, мыйзам чыгаруучу берененин аталышында да, анын мазмунунда да аткаруу өндүрүшү жөнүндө мыйзам талаптарын аткарбагандыгы үчүн жоопкерчилик жөнүндө айтып жатат, башкача айтканда сот аткаруучусунун мыйзамдуу талаптарын иш жүзүндө аткарбагандыгын күбөлөндүрүп жатат. Буга байланыштуу өзгөчө белгилей кетүү керек, мындай аракеттин (аракетсиздиктин) объекти болуп, соттун өкүмдөрүн, чечимдерин же башка сот актыларды аткарууга багытталган мамлекеттик бийлик органдын нормалдуу иштерин камсыз кылуучу коомдук мамилелер саналат, тескерисинче сот актысын аткарбоо объекти катары конституциялык, жазык, жарандык жана административдик сот өндүрүшүнүн тартибинде чыгарылган сот чечимдерин ишке ашырууда белгиленген тартипте камсыз кылуучу коомдук мамилелер саналат.

Конституциялык палата өз чечимин жүйөлөп жатып жана аткаруу өндүрүшү жөнүндө мыйзамга таянып, мыйзам чыгаруучу административдик же болбосо жазык жоопкерчилигине тартууга буйрук бергендигин көңүлгө алган эмес. Башкача айтканда «Аткаруу өндүрүшү жөнүндө» мыйзам да, Кылмыш-жаза кодекси да адамды алгач административдик жоопкерчиликке тартылуу зарылдыгы тууралуу андан кийин жазуу

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
Конституциялык палатасынын судьялары
Э.Ж. Осмонбаевдин жана К.С. Сооронкулованын
Өзгөчө пикири

түрүндө жазык жоопкерчилигине тартуу жөнүндө эскертүү берилери жөнүндө жазма буйруктарды камтыбайт.

Ошентип, мыйзамдуу белгиленген белгилери жок болгондо, «кыянаттык» баалоочу мүнөзгө ээ болот, муну менен КЖК 338-беренесин колдонгон адамдын түшүнүгү берилет. Буга байланыштуу, иш жүзүндө жеке адамды АЖ жөнүндө Кодекстин 422-беренеси боюнча административдик жоопкерчиликке тартуу КЖК 338-беренеси боюнча жазык жоопкерчилигине тартуу үчүн негиз болуп калат, жана өз кезегинде «non bis in idem» конституциялык принцибинин бузулушуна алып келгендиктен сот актысын кыянаттык менен аткарбоо катары бааланат.

Конституциялык палатанын жыйынтыгына ылайык «эки кылмышты окшош катары баалоо учурунда, аларды бузууларынын аталышы менен гана эмес, ошондой эле абдан маанилүү болгон – алардын маңызы жана максаты боюнча дагы, бул укук бузуулар бир эле маанилүү элементтерди камтый тургандыгын айырмалоо керек», дагы белгилей кетүү керек, АЖ жөнүндө Кодекстин 422- жана КЖК 338-беренесинде каралган укук бузуулар, маңызы жана максаты

ты боюнча айырмасы жок жана бир эле маанилүү элементтерди камтыйт.

Бул позицияга Австрияга каршы Фишердин иши боюнча Европа сотунун чечими да ылайык келет. Сот, эгер «non bis in idem» эрежесин бузуу жөнүндө маселени чечүү үчүн «бир аракеттен келип чыккан ар түрдүү укук бузуулар ирээти менен, биринин акыркы чечиминен кийин бири болуп алмашса», «бул укук бузуулар бир эле маанилүү элементтерди камтый тургандыгын белгилөө керек» экендигин айтат.

Бул иште «арыз ээси эки жолу соттолгон жана жазаланган, алгач – административдик укук бузуу үчүн, андан кийин – Кылмыш-жаза кодекси тарабынан каралган иши үчүн – маанилүү элементтеринде айырмачылык жок болгондуктан сот «non bis in idem» принцибинин бузулгандыгын мойнуна алган.

Ошентип, биздин көз карашыбызда, кайрылган тараптын талаптары жана далилдери туура укуктук негизге ээ жана конституциялуулук предметине талашылып жаткан КЖК 338-беренеси Конституциянын 27-беренесинин 3-бөлүгүнө жана 20-беренесинин 4-бөлүгүнүн 5-пунктуна, 24-беренесинин 2-бөлүгүнө каршы келет.

Судьялар

Э.Ж. Осмонбаев
К.С. Сооронкулова

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
АТЫНАН

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ**

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

№ 31-Р

**жаран Абдиламит Мамиевич Исаевдин
кайрылуусунун негизинде «Кыргыз
Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө»
Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2
беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун
конституциялуулугун текшерүү жөнүндөгү иш боюнча**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М.Ш. Касымалиев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Ж.М. Макешов, Э.Т. Мамыров, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, К.С. Сооронкулованын курамында,

сот жыйналышынын катчысы Н.А. Илиязованын;

кайрылуучу тарап – жаран А.М. Исаевдин, ишеним каттарынын негизиндеги А.М. Исаевдин өкүлдөрү Т.И. Иманкуловдун жана Т.Дж. Уметалиеванын;

жоопкер тарап - Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним катынын негизиндеги өкүлү К.Р. Садыковдун;

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним катынын негизинде өкүлү болгон М.Г. Гульжигитовдун катышуулары менен, Кыргыз Республикасынын Конституциянын 97-беренесинин 1-, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 1-, 4-, 18-, 19-, 37-, 42-беренелерин жетекчиликке алып, ачык сот жыйналышында «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жаран А.М. Исаевдин өтүнүчү себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун Конституцияга ылайык келүү жөнүндө маселеде анык эместиктин пайда болуусу саналат.

Сот жыйналышына ишти даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы К.С. Сооронкулованын маалыматын угуп, берилген материалдарды изилдеп, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы,

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 31-Р

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына (мындан ары - Конституциялык палата) 2013-жылдын 26-сентябрында жаран А.М. Исаев «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-, 3-пункттарынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2007-жылдын 23-июлунда №281 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобонун 94-пунктунун «б» пунктчасынын (мындан ары – ички иштер органдарында кызмат өтөөсү жөнүндө Жобо) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 1-беренесинин 1-бөлүгүнө, 16-беренесинин 2-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 53-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келгендигин таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Өзүнүн талаптарына далил катары А.М. Исаев ички иштер органдарында 2-атайын кызматта инспекторлук кызматында Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинде милиция майору наамында кызмат өтөгөнүн көрсөткөн. 2007-жылдын 15-октябрындагы Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин буйругу менен жаш курагына байланыштуу ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобонун 94-пунктунун «б» пунктчасына ылайык запаска бошотулган. Буйрук чыгарууга 2007-жылдын 15-сентябрында Д№22 км/1 Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин коллегиясынын чечими негиз болуп эсептелди.

А.М. Исаевдин пикири боюнча, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин жетекчилиги анын кызматтык мөөнөтүн узартууга милдеттүү болчу, анткени Аскердик-дарыгерлер комиссия чыгарган корутундуда анын аскерге жарактуулугу мүмкүн экендиги такталган, анын үстүнө түздөн-түз башчысы А.М. Исаевдин бир жыл кызмат стажынын жетишсиздигине байланыштуу (9-ай) иштеген жылдарын эсептөө үчүн кызмат өтөө мөөнөтүн узартууга Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрине өтүнүч менен кайрылган.

2013-жылдын 4-ноябрындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын аныктамасы менен арыз берүүчүнүн өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

А.М. Исаев өзүнүн баштапкы өтүнүчүндө позициясын негиздөө катары «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 1-бөлүгүнүн 1-, 3-пункттарынын, ички иштер органдарында кызмат өтөөсү жөнүндө Жобонун 94-пунктунун «б» пунктчасынын конституциялуулугу жөнүндө жаш курагына байланыштуу кызматтан бошотулушу басмырлоо болуп

№ 31-Р

эсептелет, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп далилдерди келтирет. Мындан тышкары, арыз берүүчүнүн пикири боюнча, анын укугу мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актылар менен чектелип жатат (бул учурда ички иштер органында кызмат өтөөсү жөнүндө жөнүндө Жобо), бул Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык келбейт. Арыз берүүчү талаш-тартыш туудурган ченемдердин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 53-беренесинин 1- жана 2-бөлүктөрүнө ылайык келээрине шек жаратты, анткени бошотуунун натыйжасында ал иштеген жылдары үчүн пенсия алууга болгон укугунан ажырады.

Ишти кароого даярдоонун жүрүшүндө, ички иштер органдарынын жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобо Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 4-декабрындагы №738 токтомуна ылайык күчүн жоготкондугу аныкталды.

Ушул байланышта арыз берүүчү өзүнүн талабын өзгөрткөн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2013-жылдын 20-июнунда №360 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобонун 106-пунктунун «б» пунктчасынын, мааниси жана мазмуну боюнча окшошкон, мурунку Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 4-октябрында токтому менен бекитилген ички иштер органдарында кызмат өтөөсү жөнүндө өзүнүн күчүн жоготкон талашылып жатуучу Жобонун ченеми конституциялуу эместигин таанууну суранат.

Сот жыйналышында, кайрылуучу тарап, баштапкы билдирген талаптарынан баш тарткан «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосунун ички иштер органдарында кызмат өтөө мөөнөтүнүн жеткен чеги ички иштер органдарында кызмат өтөөсү жөнүндөгү Жобосунда, 5 жылга узартылышы мүмкүн деп караштырган жана Конституцияга карама-каршы келет деп суранган.

Талаш-тартыш туудурган ченемдик жоболордун конституциялуу эместиги жөнүндө өз далилдерин негиздеп жатып, кайрылуучу тарап жаш курактык критерийлерге байланышкан чектөөлөрдү орнотуунун укук ченемдүүлүгүнө макул болду, бирок, ички иштер органында кызмат өтөөнү узартуу тартиби мыйзам алдындагы ченемдик укуктук актылар менен жөнгө салынбашы керек жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө жана 53-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү К.Р. Садыков талаш туудуруп жаткан «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосу Кыргыз Республикасынын Конститу-

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 31-Р

циясына толугу менен ылайык келет деп жана А.М. Исаевдин өтүнүчүн канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү М.Г. Гульжигитов дагы А.М. Исаевдин жана анын өкүлдөрүнүн далилдери менен макул болбой, өтүнүчтү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Конституциялык палата иштин материалдарын изилдеп чыгып, та- раптардын далилдерин угуп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык пала- та кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Демек, бул иш боюнча Конституциялык палатанын кароосунун пред- мети болуп, төмөнкүдөй мазмундагы «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобосу саналат:

«7-2 берене. Ички иштер органдарында кызмат өтөө курагынын жет- кен чеги.

Ички иштер органдарынын кызматкерлеринин ички иштер органа- рында кызмат өтөө мөөнөтүнүн жеткен чеги Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдарында катардагы жана башкаруучу курамынын кыз- мат өтөөсү жөнүндөгү Жобосунда белгиленген тартипте 5 жылга узар- тылышы мүмкүн».

«Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыр- гыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда бекитилген тартипте ка- был алынган, 1994-жылдын №3 санында «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысында» жарыяланган, Кыргыз Республика- сынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине кирги- зилген жана колдонуудагы мыйзам болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык адамдын, жарандын укуктары менен эркиндикте- ри улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндикте- рин коргоо максатында Кыргыз Республикасынын Конституциясы жана мыйзамдары менен чектелиши мүмкүн. Киргизилип жаткан чектөөлөр көрсөтүлгөн максаттарга өлчөмдөш болушу керек.

Адамдын, жарандын укуктарын, эркиндиктерин чектеген мыйзам- дык актыларды кабыл алууга тыюу салынат.

Ошону менен бирге, жарандын укугун жана эркиндигин чектөө учурунда Кыргыз Республикасынын Конституциясында бекитилген шарттарды катуу сактоо талап кылат: чектөө катуу аныкталган укуктук таризде–мыйзамдын таризинде берилиши керек; эгер Кыргыз Республи-

№ 31-Р

касынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлүп аныкталган максаттарга кызмат кылса, чектөөгө жол берилиши мүмкүн; чектөө аталган баалуулуктарды коргоо жана белгиленген максаттарга жетүү үчүн зарыл болгон чекте мүмкүн. Чектөөлөрдүн принциптерин, максаттарын жана юридикалык тариздерин, башкача айтканда, укугу менен эркиндиктерин чектөөнүн негиздерин (жалпы шарттарын) орнотуу менен, Кыргыз Республикасынын Конституциясы жарандардын укугун жана эркиндигин мамлекет тарабынан негизсиз болгон аракеттерден коргойт, ошол эле убакта элдик кызыкчылыктарды коргоо үчүн аларды чектөөгө мамлекет милдеттендирет.

Мамлекет тарабынан адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин укуктуу чектөө белгилери Адам укугунун жалпы декларациясынын 29-беренесинде келтирилген: өз укуктары менен эркиндиктерин иш жүзүнө ашырууда ар бир адам эң оболу башкалардын укуктары менен эркиндиктерин тиешелүү деңгээлде таанууну жана урматтоону камсыз кылуу жана демократиялык коомдо адеп-ахлактын, коомдук тартиптин жана жалпы бакубаттыктын акыйкат талаптарын канааттандыруу үчүн мыйзам тарабынан белгиленген чектөөлөргө гана дуушарланууга тийиш.

Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө Эл аралык пакт да бир катар жоболорду камтыйт, аларга ылайык белгилүү бир укуктарды жөнгө салууга же чектөөгө мүмкүн. Ошентип, 4-беренеге ылайык, катышуучу-мамлекет мыйзам тарабынан аныкталган укуктарга гана чектөөлөрдү орнотот, жана бул аталган укуктардын табияты менен шайкеш келет жана демократиялык коомдогу жалпы байгерчиликке түрткү берүү максатында гана болот. Буга окшогон жоболор Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактта берилген.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгү жана жалпыга таанылган эл аралык укуктун ченемдери адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин чектөөгө мүмкүн болгон талаптардын катарында Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамдык (составдык) бөлүгү болуп саналат, киргизилип жаткан чектөөлөргө милдеттүү мыйзамдуу таризди орнотот жана ушуну менен ушул максатта чектөө чараларын караган ченемдик укуктук актылардын башка түрлөрүн кабыл алууга тыюу салат. Бул учурда мыйзам чыгаруу актысы, түздөн-түз өнүктүрүү менен, негиздөөчү конституциялык жоболорду конкреттештирип, алардын маанисин жана мазмунун тактап, Кыргыз Республикасынын Конституциясы тарабынан уруксат кылынган чектен чыкпашы керек.

3. Адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин мыйзам тарабынан чектөөнүн конституциялык принциби укуктук жөнгө салуунун бул тармагында башка ченемдик укуктук актылардын иш-аракеттерин жокко чыгарбайт.

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 31-Р

Ал эми, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 90-беренесинин 1-, 2-бөлүктөрүнө ылайык Конституциянын жана мыйзамдардын негизинде жана аларды аткаруу үчүн Кыргыз Республикасынын Өкмөтү токтомдорду жана буйруктарды чыгарат, ошондой эле алардын аткарылышын камсыз кылат. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомдору жана буйруктары Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында милдеттүү түрдө аткарылат.

Бул жобо, адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин чектөөнүн жалгыз укуктук аспабы катары мыйзамдын бардыгын караган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболору менен тутумдук байланышта каралышы керек (20-беренесинин 2-бөлүгү).

Келтирилген конституциялык жоболор, каралып жаткан тармактагы мыйзам алдындагы ченем жаратуу мыйзамдан алынган өзгөчө мүнөздү алып жүрүш керек экендигин билдирет. Мыйзам абдан маанилүү коомдук мамилелерди жөнгө салууга арналгандыктан, ал коомдук мамилелердин тигил же бул өңүттөрүн толугу менен жөнгө салуунун кандайдыр бир өзгөчөлүктөрүн камтый албайт. Мыйзамдарды конкреттештирүү жана деталдаштыруу максатында мыйзам алдындагы ченемдик актылар чыгарылат, алардын айырмалоочу өзгөчөлүгү болуп, алар мыйзамдын негизинде жана аларды аткаруу үчүн чыгарылат жана эч убакта бири-бирине карама-каршы келбеш керек.

Мыйзам алдындагы актылар тарабынан укуктарды жана эркиндиктерди чектөөнү орнотууга мүмкүн эместиги, мыйзам алдындагы ченем жаратуулардын субъекттери Кыргыз Республикасынын Конституциясы жана мыйзамдар тарабынан орнотулган чектен чыкпай тургандыгын жана деталдаштыруучу же укукту жүзөгө ашыруучу мүнөзгө ээ болоорун божомолдойт.

4. Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүндөгү конституциялуулук предметине талаш-тартыш жараткан ченемдик жобо, ички иштер органдарынын кызматкерлеринин чектелген жаш курагын узартуу тартиби Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобо менен аныктала тургандыгын аныктайт. Бул учурда, чектөөчү мүнөздөгү ченемдер жогоруда аталган Мыйзамдын 7-2 беренесинин 1-бөлүгүндө каралган, ага ылайык атайын наамына, ички иштер органдарында кызмат өтөөдөгү чектелген жак куракка жараша дифференциаланып орнотулат.

Мамлекеттик кызматты токтотууну негиз катары чектелген жаш куракты мыйзам орнотуу жөнүндө маселени карап жатып, Конституциялык палата, жаран Э.А. Асановдун кайрылуусуна байланыштуу, «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Мыйзамынын 31-беренесинин 1-бөлүгүнүн «м» пункту жана 8-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө

№ 31-Р

иши боюнча 2014-жылы 30-апрелиндеги №27-Р Чечиминде, «Мамлекеттик кызмат тармагында укуктук жөнгө салуу тармагындагы мындай өзгөчөлүк турукташтыруулук принциптерин жүзөгө ашырууну, кесиптикти, компетенттүүлүктү, ордун басуучулукту, орун алмашуучулукту жана мамлекеттик кызмат тутумунун ар дайым жакшыруусун камсыз кылат деп бекиткен. Мыйзам чыгаруучу тарабынан киргизилген, жалпыга маанилүү конституциялык максаттарга шайкеш объективдүү акталган жана негизделген чектөөлөр, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык тең укуктар жана кодулоону тыюу салуу принцибин бузуу катары карала албайт».

Чектелген жак куракка жеткендигине байланыштуу запаска чыгаруу мыйзам тарабынан бекитилген жалпы эреже болуп саналат жана юридикалык окуянын башталышы катары каралат, мыйзам аны менен кызматтык укук мамилелеринин токтотулушун, ички иштер органынын кызматкерлеринин укуктук статусун өзгөртүү мүмкүнчүлүгүн байланыштырат.

Ушуну менен бирге, «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык ички иштер органдарынын кызматкерлеринин ички иштер органдарында кызмат өтөө мөөнөтүнүн жеткен чеги 5 жылга узартылышы мүмкүн. Аталган ченемди ишке ашыруу тартиби мыйзам алдындагы ченемдик укуктук акты – Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобо менен ишке ашырылат.

Ошону менен, кайрылуучу субъект тарабынан талашка түшкөн ченемдик жобо адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин чектөө катары карала албайт, анткени субъективдүү укуктун мазмунун козгобойт, тескерисинче, орнотулган чектелген жаш курактан тышкары ички иштер органында кызмат өтөөнү узартуу мүмкүндүгү жөнүндө эреже мыйзамды ишке ашырууга багытталган.

Буга ылайык, Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүндөгү талашка түшкөн ченемдик жобо Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгүнө каршы келбейт.

5. Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 1- жана 2-бөлүктөрүнүн мазмунунан келип чыккандай, мыйзам чыгаруучу чектелген жаш куракка жетүүнү ички иштер органында кызмат өтөөнү токтотууга негиз катары орнотуу менен, ушул эле учурда орнотулган чектелген жаш курактан тышкары кызмат өтөөнү узартуу мүмкүндүгү түрүндө жалпы эрежеден чыгарууну караган. Буга окшогон жөнгө салууну жүргүзүү менен, мыйзам чыгаруучу тиешелүү мамлекеттик органдарды мыйзамдарды аткарууну уюштуруу боюнча өз иш билгилигинин

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 31-Р

алкагында чара көрүүгө, эгер зарыл болсо, мыйзам чыгаруу ченемдерин ишке ашыруу тартибин ченемдик жол менен жөнгө салууга ыйгарым-дайт. Талаштагы мыйзам жобосу мыйзам чыгаруу тарабынан так ушул максатта кабыл алынган жана арыз берүүчүнүн конституциялык укугунун мазмунуна таасир кылбайт, андан сырткары, кодулоочу мүнөздөгү ченемдерди камтыбайт. Демек, ал Кыргыз Республикасынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келүүчү катары каралбайт.

6. Арыз берүүчүнүн тең укуктуулуктун конституциялык принцибин бузгандык тууралуу далилдерине, Кыргыз Республикасынын Ички иштер министри тарабынан орнотулган чектелген жаш курактан тышкары кызмат өтөөнү узартуу жөнүндө мыйзамды жеке кабыл алуу мүмкүнчүлүгүнө карата, Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат. Орнотулган чектелген жаш курактан тышкары кызмат өтөөнү узартуу тартиби кызмат өтөөсү жөнүндө Жобонун 110-112 пункттары менен жөнгө салынат, алар бул иш боюнча текшерүү предмети болуп саналышпайт.

7. Конституциялык палата Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 53-беренесине ылайык талашка түшкөн мыйзам жобосунун текшерүү үчүн предметти тапкан жок, анткени социалдык камсыз кылууга укукту кепилдеген Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 53-беренесинин 1-бөлүгүнүн ченемдеринин ченемдик жоболорунун катыштыгын орнотууну укуктук жөнгө салуу предметтеринин айырмасынан улам, мүмкүн болбойт.

8. А.М. Исаевдин, аны кызматтан бошотуу учурунда жеке мүнөздөгү жагдайлар эске алынган жок деген далилдери көңүлгө алынбайт, анткени конституциялык сот өндүрүшүнүн алкагында жалгыз гана укук маселелери каралат, ал эми Конституциялык палата укук колдонуучунун аракеттерине жана актыларына укуктук баа берүүгө укуктуу эмес.

Жогору да баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8-, 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46-, 47-, 48-, 51-, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

2014-жылдын
14-майы
Бишкек шаары

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ
СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН
ЧЕЧИМИ

№ 31-Р

ЧЕЧТИ:

1. Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Ички иштер органдары жөнүндө» Мыйзамынын 7-2 беренесинин 2-бөлүгүнүн ченемдик жобо, ички иштер органдарынын кызматкерлеринин чектелген жаш курагын узартуу тартиби Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын катардагы жана жетектөөчү курамынын кызмат өтөөсү жөнүндө Жобо менен аныктала тургандыгын аныктай турган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 3-бөлүгүнө, 20-беренесинин 2-бөлүгүнө, 53-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ